

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĢEOGRĀFIJAS NODAĻA

Matrikulas numurs: dr06020

Daina Roga

IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS LIELRĪGĀ

Maģistra darbs

Zinātniskais vadītājs:
Valdis Segliņš, Dr.geol. prof.

Konsultanti:
Gunta Lukstiņa, Msc. vid. zin. un pārv.
un
Māra Kalvāne, Arch,
SIA „Metrum” plānošanas projektu vadītāja

Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu šī
darba autore

.....
(paraksts)

Rīga 2013

ANOTĀCIJA

Pēdējo 10 līdz 15 gadu laikā realizētie dzīvojamo māju projekti Lielrīgā nereti veidoti kā kompleksas uzraudzītas un ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas, līdzīgām pazīmēm kā slēgto vārtu kopienas ārvalstīs. Neregulēta savrupu un „iekšpusvērstu” dzīvojamo teritoriju veidošana rada būtisku telpisku un sociālu ietekmi uz pilsētvides kvalitāti.

Darba mērķis un zinātniskā novitāte ir ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju Lielrīgā apzināšana un to klasifikācija, pēc kuras iespējams izvērtēt dažādās Lielrīgas daļās esošo noslēgto dzīvojamo teritoriju jau radīto un iespējamo ietekmi uz teritoriālo struktūru un sociālo vidi, risinājumus meklējot komunikatīvā teritorijas plānošanas un normatīvā regulējuma līmenī.

Atslēgas vārdi: teritorialitāte, slēgto vārtu kopienas, ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas, sociālā izslēgšana, fragmentācija, segregācija.

ANNOTATION

Over the past 10 to 15 years, new residential projects in Lielriga metropolitan area are often designed as monitored and gated residential areas, similar to the gated communities abroad. Unregulated free-standing and gated residential areas formation could influence spatial and social quality of urban environment.

The goal of Master`s thesis and the scientific novelty is gated residential developments at different parts of Lielriga metropolitan area identification and classification. Thesis describes gated residential developments impact on the spatial structure and social environment. The author makes suggestions for a proper planning of new residential developments according to communicative planning and local regulation.

Key words: territoriality, gated communities, gated residential developments, social exclusion, fragmentation, segregation.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
SATURA RĀDĪTĀJS	4
IEVADS	5
1. IZPRATNE PAR NOSLĒGTĀM DZĪVOJAMĀM TERITORIJĀM	8
1.1. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju apzīmējumi.	10
1.2. Slēgto vārtu kopienas.....	11
1.2.1. Slēgto vārtu kopienu klasifikācija	12
1.2.2. Slēgto vārtu kopienu pārvaldības forma	15
1.3. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju pozitīvie un negatīvie aspekti	17
1.4. Alternatīvas noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanai	19
1.5. Pētījumi par noslēgtām dzīvojamām teritorijām Lielrīgā.....	23
2. MATERIĀLI UN METODES.....	26
3. IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS LIELRĪGĀ	29
3.1. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju pazīmes un noslēgšanas elementi.....	29
3.2. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju vispārīgs raksturojums	31
3.2.1. Dzīvojamo māju veids (apbūves forma) noslēgtā dzīvojamā teritorijā.....	31
3.2.2. Jaunie dzīvojamo māju projekti, to reklāmas sludinājumi un pārdošanas cenas....	33
3.2.3. Īpašuma drošība. Izjūta par īpašumu drošībā	34
3.3. Apzināto ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojums	35
3.4. Izpratne par īpašumtiesībām	37
4. IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMO TERITORIJU KLASIFIKĀCIJA	41
4.1. Lielmēroga mikrorajona – drošības zonas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas.....	43
4.2. Savrupās – elitārās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas	46
4.3. Piepilsētas – „pļavu ciematu” ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas	49
4.4. Pilsētas – centra ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas	51
4.5. Iežogotu dzīvojamo teritoriju veidošanas normatīvais regulējums Rīgā, Mārupes, Babītes un Garkalnes novadā	53
5. PRIEKŠLIKUMI PLĀNOŠANAI.....	58
6. SECINĀJUMI.....	62
PATEICĪBA	64
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	65
PIELIKUMI.....	73

IEVADS

We built too many walls and not enough bridges¹.

(Izaks Ņūtons)

Pēdējo desmit līdz piecpadsmi gadu laikā Lielrīgas* jaunā dzīvojamā apbūve atklāj pazīmes, kas raksturīgas slēgto vārtu kopienām ārvalstīs – žogu, elektroniski paceļamo barjeru, novērošanas kameru un sargu izmantošanu, lai konkrētu dzīvojamo teritoriju norobežotu no pārējās publiskās ārtelpas. Lielrīgas piemērā korekti runāt par *ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām*, izvairoties lietot jēdzienu „slēgto vārtu kopienas”, no kura pārņemta ideja darbam, novērojot, ka Lielrīgā, izmantojot būvniecības un uzraudzības risinājumus, tiek veidotas dzīvojamās teritorijas ar definētām fiziskām un mentālām robežām.

Tēmas aktualitāte. Tādu dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementu kā žogs, elektroniski paceļamā barjera, sargs, novērošanas kameras izmantošana jauno projektu robežu definēšanai un uzraudzībai nav tikai ar praktisku – sargājošu – nozīmi, bet ir vērtējama no teritorijas plānošanas, kvalitatīvas dzīves vides un sociālā aspekta. Neregulēta noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana rada segregācijas draudus, ierobežo sociālo kohēziju un mijiedarbību starp apkaimes iedzīvotājiem. Tās telpiski izmaina savstarpēji saistītas apbūves formu, fragmentē to, ierobežojot loģiski brīvu un ērtu pārvietošanos, un egoistiski interpretē publiskās un privātās ārtelpas jēdzienu. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju Lielrīgā negatīvā ietekme uz teritoriālo struktūru un sociālo vidi līdz šim nav izvērtēta un pietiekami regulēta valsts un vietējās pašvaldības līmenī, kas pieļāva, un šobrīd pieļauj, fragmentētu, telpiski un fiziski savrupu jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanu blīvā apbūvē un lauku vidē.

Maģistra darba mērķis ir apzināt ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā un izstrādāt to klasifikāciju.

Mērķa sasniegšanai definēti **uzdevumi**:

1. Apzināt un izvērtēt zinātnisko literatūru un pētījumus par noslēgtām (ierobežotas piekļuves) dzīvojamām teritorijām.
2. Pēc definētiem kritērijiem apzināt ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju piemērus Lielrīgā, raksturot tos.
3. Izvērtēt apzinātos ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju piemērus un izstrādāt to klasifikāciju.
4. Izteikt priekšlikumus jaunu apdzīvotu vietu plānošanai.

¹ Mēs uzceļam pārāk daudz sienu, bet nepietiekami daudz tiltu (autore's tulkojums no angļu valodas)

* Te un turpmāk jēdziens „Lielrīga” izmantots, lai aprakstītu Rīgas un tās tuvāko (kaimiņu) pašvaldību urbānās teritorijas, kas „sakļaujas” ar Rīgu, veidojot vienotu urbāno struktūru ārpus administratīvajām robežām.

Maģistra darba pētījuma objekts ir jauno dzīvojamo māju projekti, kas pēdējo 10 līdz 15 gadu laikā veidoti kā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas. Darbā izmantotie īpašības vārdi „norobežots”, „ierobežots” un „noslēgts” tiek saprasti un lietoti kā sinonīmi, kas raksturo konkrētas dzīvojamās teritorijas nožogojumu un veikto tehnisko (novērošanas kameras) un fizisko (apsargs) uzraudzību. Maģistra darba gadījumā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas apzinātas Lielrīgas daļās kā Rīgas pilsētā, Mārupes, Babītes un Garkalnes novadā.

Izvērtējot vairāku autoru un literatūras avotos skaidrotus jēdzienus, autore maģistra darba kontekstā zemākesošos jēdzienus saprot šādi:

Slēgto vārtu kopiena – lielas dzīvojamās teritorijas, kurās, izmantojot dažādus fiziskus un mentālus noslēgšanas elementus (visbiežāk fiziski grūti pārvaramus mūrus, vārtus, apsargus un kameras) norobežotas vairākas dzīvojamās mājas. Šajās teritorijās brīva pieeja ielām, ietvēm, parkiem, ūdensmalām, takām un rotaļu laukumiem ir tikai tās iekšienē dzīvojošajiem (Blakely, Snyder, 1997; Low, 2001; Grant, Mittelstead, 2004; Quintal, Thomson, 2007; Blandy, 2007).

Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas – tādas kompleksas dzīvojamās teritorijas, kur, izmantojot dažādus piekļuvi ierobežojošus elementus (fiziskus - žogus, paceļamās barjeras; mentālus - apsargus u.c.) vairākas individuālās dzīvojamās mājas vai daudzdzīvokļu mājas ir norobežotas no apkārtējās publiskās ārtelpas.

(Kompleksi) jauno dzīvojamo māju projekti – vairākas individuālas dzīvojamās mājas (savrupmājas, dvīņu mājas, rindu mājas) vai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, kas būvētas aptuveni pēc 2000.gada un veido idejiski nedalāmu apbūves kopumu. Maģistra darba kontekstā izvērtēti tieši noslēgti jauno dzīvojamo māju projekti.

Fiziska barjera jeb fizisks norobežojums – struktūra vai elements, kuru izmanto, lai regulētu (maģistra darba kontekstā nereti – aizliegta) pārvietošanās iespēju konkrētā teritorijā, piemēram, žogs, sēta, elektroniski paceļamā barjera, ātrumu samazināšanas vaļņi.

Mentāla barjera jeb mentāls norobežojums – psiholoģiska barjera, ko cilvēka prātā izraisa dažādi individuāli apsvērumi, piemēram, bailes, stereotipi, un kuru dēļ viņš atturas veikt nodomātu/iecerētu darbību, kaut arī fiziski tā būtu iespējama. Maģistra darba kontekstā par mentālu barjeru tiek uzskatītas, piemēram, novērošanas kameras, apsargs.

Publiskā ārtelpa – „sabiedrībai pieejamas teritorijas un telpa, ko veido ielas, bulvāri, laukumi, parki, dārzi, skvēri, pagalmi, krastmalas, pasāžas, promenādes un citas vietas, kas nodotas publiskai lietošanai, neatkarīgi no to īpašuma piederības” (Vispārīgie teritorijas plānošanas..., 2013).

Maģistra darbam ir divi fokusi: pirmais – fakta konstatējums ar konkrētiem piemēriem par ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām atšķirīgās Lielrīgas daļās, savukārt otrais fokuss – izpratnes veidošana par ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju draudiem, negatīvajiem aspektiem un ietekmi uz dzīvojamo vidi, esošo un nepieciešamo normatīvo regulējumu jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanai.

Maģistra darbs sastāv no 65 lapas pusēm, 29 attēliem, 1 tabulas un 4 pielikumiem.

1. IZPRATNE PAR NOSLĒGTĀM DZĪVOJAMĀM TERITORIJĀM

Oksfordas vārdnīcā darbības vārds „*enclose*” (latviešu val. – noslēgt) skaidrots šādi – „uzcelt sienu, žogu u.c. apkārt *kaut kam*”, no kura attiecīgi veidots īpašības vārds „*enclosed*” (latviešu val. – noslēgts), kas nozīmē „tāds, kuram ir apkārt sienas”. Lietvārda „*enclosure*” (latviešu val. – iežogojums, iežogota vieta) skaidrojums ir – „zemes daļa (teritorija), ko ieskauj žogs vai siena un kas ir paredzēta kādam konkrētam mērķim” (Hornby, 2010, 481.; Angļu – Latviešu vārdnīca, 2000, 358). Papildus iepriekš minētajiem vārdiem, kas raksturo *ieslēgto* un *izslēgto*, Oksfordas vārdnīcā tiek skaidrots arī īpašības vārds „*gated*” – „tāds, kam ir vārti, kurus atver un aizver autovadītājs” (Hornby, 2010, 619).

Teritorialitāte ir pamatjēdziens, kas raksturo dzīvnieka uzvedību, kad tas nosaka tiesības uz savu darbības lauku (platību), lai aizsargātu to no savas vai citas sugas pārstāvjiem (šajā gadījumā – *teritorijas iezīmēšana*). Iezīmētā teritorija nodrošina „ietvaru”, kurā noris konkrētas darbības – prasmju apguve, rotaļas, patvēruma meklēšana (Bruhn, 2005).

Arī cilvēkiem piemīt teritorialitāte, norāda Dž.Brunss (John Bruhn). Ar cilvēka teritorialitāti tiek saprasta realizēta vai iedomāta kontrole (vara) pār kādu ģeogrāfisku telpu (apgabalu), tās cilvēkiem, būtnēm un attiecībām un kuru tiek mēģināts ietekmēt, uz to iedarbojoties vai kontrolējot (Sack, 1983). Dž.Brunss atsaucas uz franču filozofu Henriju Lefebrē (Henri Lefebvre), kurš izsaka pieņēmumu, ka telpa lielā mērā ietekmē cilvēka uzvedību. Cilvēks savu apkārtni veido tādu, lai apmierinātu īpašas vajadzības un mērķus, un otrādi – apkārtnē veido, tas ir, ietekmē cilvēka uzvedību. Te liela nozīme ir arhitektūrai, kas veicina teritorijas identificēšanu kā ekskluzīvu konkrētam indivīdam vai grupai piederošu.

Teritorialitāte ietver katra indivīda izpratni par vidi un attiecībām tajā. Spēcīga teritorialitātes izjūta iedrošina indivīdu uzņemties kontroli pār šo vidi un aizsargāt pret uzbrukumiem (Gardner, S.a.). Siblejs (Sibley) 1995.gadā izteicis domu, ka pastāv tieša saistība starp telpas īpašnieku (angļu val. – *ownership*) un varu (angļu val. – *power*). Vara tiek izrādīta, monopolizējot telpu un izraidot vājākas sociālās grupas uz mazāk pievilcīgu vidi. Telpas/teritorijas īpašnieki savu varu izrāda, novelkot robežas. Robežas norāda, kurš attiecīgajai teritorijai ir piederīgs un kurš – nav (Sibley, 1995). Pēc robežu novilkšanas, teritorija, kas bija kā kopums, tiek sadalīta „iekšpusē” un „ārpusē” (angļu val. – *inside and outside*). Tādā veidā robežas rada vidi, kurā pastāv pretstati, savukārt vide, kurā pastāv pretstati, ir vide, kurā var pastāvēt arī konflikti. Ikviena robeža ir cīņas līnija – jo stingrāk noteikta robeža, jo spēcīgāka cīņa. Kamēr teritorija nav nostiprināta un tās robežas skaidri nolasāmas un definētas, gan cilvēkos, gan dzīvniekos atklājas pastiprināta agresivitāte. Definējot robežas, tiek samazināts naidīgums starp kaimiņiem (Madanipour, 2003). Cilvēkam

visbiežāk ir skaidrs priekšstats par savu apkaimi, tas ir, viņš saprot, kā apkaime atšķiras no citām apkaimēm un kurās no tām viņš nevēlētos dzīvot (Billig, Churchmann, 2003).

Teritorija tiek asociēta arī ar statusu. Sociālais statuss, saukts arī vienkārši par statusu, ir indivīda stāvoklis sociālajā hierarhijā (sociālā noslāņošanās vertikālā virzienā), kas saistīts ar viņa izcīnītajām vai mantotajām tiesībām, pienākumiem un dzīvesveidu (paša sasniegtu vai mantotu) (Social Status, 2012; Encyclopedia Britannica..., S.a.). Zemāka statusa personām ir augstāka tendence rīkoties vardarbīgi, kas tiek skaidrots ar kompensācijas teoriju, respektīvi, indivīds, izmantojot fizisku spēku ne tikai pret cilvēkiem, bet arī vidi, kompensē psiholoģisko neapmierinātību ar savu sociālo stāvokli (Waytz, 2008). Tiek uzskatīts, ka augstāka sociālā stāvokļa cilvēki – bagātākie, turīgākie (angļu val. – *wealthy*) – ievieša stereotipisko piepilsētas dzīvesveidu (Gottdiener, 1994). Mūsdienās turīgie nodrošina savu izolāciju piepilsētā, izmantojot veidus līdzīgi kā pilsētās, kas ir, augstas mājokļa cenas, uzraudzība, apsardze, noslēgtas kopienas un pilnīga nošķirtība, ko rada dzīvojamās teritorijas atrašanās vieta. Bagātie sliecas izmantot topogrāfiju savā labā, gan pilsētā, gan piepilsētā. Tas nozīmē, ka dzīvesvietu viņi izvēlas ainaviski pievilcīgās vietās, piemēram, kalna nogāzē, uzkalnā, ūdens tuvumā, meža ielokā. Pilsētā tas būtu dzīvoklis kādā no mājas augstākajiem stāviem ar urbānu panorāmu (Gottdiener, 1994).

Kaut arī sienas un vārti dažādās kultūrās izskatās līdzīgi, tomēr tie var izpildīt atšķirīgas funkcijas: fiziskās, ekonomiskās, sociālās un simboliskās (Grant, Mittelstead, 2004). Žogs apvieno „vienādos” un izslēdz atšķirīgos (sociālās iekļaušanas un sociālās izslēgšanas funkcija). Džons Bruns (John Bruhn) rakstījis par sociālo izslēgšanu/izolēšanu (angļu val. - *social exclusion*), kuras rezultātā mijiedarbība starp cilvēkiem, kas izskatās, rīkojas, jūt, saprot un tic atšķirīgi, nekā vairākums, ir ierobežota vai samazināta līdz minimumam. Autors norāda uz vairākiem sociālas izslēgšanas piemēriem Amerikā – zemu ienākumu kopienas; geju, lesbiešu, biseksuāļu un transvestītu kopienas; cilvēku, kas slimo ar HIV/AIDS, kopienas; garīgi slimu cilvēku kopienas; gados vecu cilvēku kopienas; korpulentu cilvēku kopienas; cilvēku ar īpašām vajadzībām kopienas un citas (Bruhn, 2005).

Stenlijs Brunns (Stanley D. Brunn) papildus dzīves noslēgšanai (angļu val. - *gatedness of life*) slēgto vārtu kopienā, izvirza vēl divus konceptus, kas ir „noslēgtas dzīves” (saprotams arī kā „ierobežotas dzīves”) (angļu val. – *gated lifes*) un „noslēgti prāti” (angļu val. – *gated minds*). Minētie jēdzieni ir savstarpēji saistīti, vienlaikus arī konfrontējoši. Ja ar slēgto vārtu kopienām tiek saprasts mājoklis aiz sienas, mūra tad ar „noslēgtu dzīvi” tiek saprasta tāda cilvēka dzīve (ikdienu, eksistence), kas ir norobežota/ierobežota, pat nedzīvojot slēgto vārtu kopienā kā tādā. Šajā gadījumā fizisko un mentālo noslēgtību rada konkrēti apstākļi vai brīvprātīga izvēle, piemēram, reliģiozi cilvēki norobežojas no laicīgās pasaules; personas,

kurās savas rīcības rezultātā atrodas cietumā vai sociālās korekcijas izglītības iestādē; cilvēki gados, kas dzīvo pansionātos. Tāpat noslēgtas dzīves ir cilvēkiem, kas saskaras ar segregāciju savas rases, dzimuma, reliģijas, valodas vai vecuma dēļ. S.Brunns uzsver, ka bīstamākas un nereti pat nenojaucamas ir tās barjeras un rāmji, ko cilvēks uzliek savam prātam – „noslēgtie prāti”. Autors norāda, ka šādas mentālas barjeras visbiežāk ir bērnības pieredzes mantojums, kas atstāj iespaidu uz šodienas uzskatiem. Šie cilvēki nevēlas komunikāciju vai kādu mijiedarbību ar personām, kurām ir atšķirīgi, piemēram, reliģiskie un politiskie uzskati, nacionalitāte, dzīves stils vai seksuālā orientācija. Lai arī kādas būtu prāta barjeras, tās spējams pārvarēt, pretēji tiem žogiem un mūriem, kas tiek uzcelti fiziski. Tāpēc, iespējams, nav pat svarīgi, vai žogs uzcelts baiļu, statusa, kārtības vai cita iemesla dēļ, bet būtiskāk, vai, pretēji fiziskajai noslēgtībai, mūsu prāti un dzīves paliek atvērti sabiedrībai žoga otrā pusē.

1.1. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju apzīmējumi.

Ārzemju literatūrā lasāmi dažādi apzīmējumi, kas raksturo „iežogoto un noslēgto dzīvesveidu”, cilvēku vēlmi un pieprasījumu pēc mājokļa drošā, elitārā un savrupā vidē.

Edvards Bleikelijs (Edward J. Blakely) un Marijs Snaiders (Mary G. Snyder) ir vieni no pirmajiem autoriem, kas padziļināti pētījuši „nocietināšanās fenomenu” (angļu val. - *forting up phenomēn*). Autori ir vērtējuši un klasificējuši slēgto vārtu kopienas Amerikā. Savā grāmatā „Fortress America: Gated Communities in the United States” (1997) viņi arī retoriski jautā – kā iespējams runāt par vienotu valstiskumu [Amerikā – autores piez.], ja robeža starp kaimiņiem tiek uzturēta ar bruņotām patruļām un elektriskiem žogiem, lai izbēgtu tikšanos ar nepiederīgiem pilsoņiem (Blakely, Snyder, 1997).

Līdzīgi problēmu saskata arī Džons Bruns (John Bruhn), izsakot, ka iežogotas un noslēgtas dzīvojamās teritorijas ir dramatisks paziņojums par augošo „cietokšņu mentalitāti” (angļu val. - *fortress mentality*), kas attīstās ne tikai Amerikā, bet visā pasaulē. Norobežojot sevi homogēnās un neatkarīgās „šūnās”, iedzīvotāju interese un uzticēšanās sabiedrības kopīgajiem principiem samazinās (Bruhn, 2006). Bills Smits Bovers (Bill Smith Bowers) un Tonijs Manzi (Tony Manzi) Anglijas kontekstā jēdziena „slēgto vārtu kopiena” vietā izmanto apzīmējumu „iežogotas dzīvojamās teritorijas” (angļu val. - *gated residential developments*), samazinot socioloģisko aspektu, ko rada vārds „kopiena”. Autori raksturo tās kā privātus anklāvus augsta ienākuma mājāsaimniecībām un šajā kontekstā izmanto arī uz latviešu valodu grūti tulkojamu jēdzienu kā „securitization” (no angļu val. vārda „secure” – drošs, neapdraudēts), izceļot žoga iekšienē dzīvojošo vēlmi pēc pastiprinātas drošības (Bowers, Manzi, 2006). Stenlijs Brunns (Stanley D. Brunn) uzdod retorisku jautājumu, vai jēdzienu

„geto” (angļu val. – *ghetto*) var uzskatīt par sinonīmu slēgto vārtu kopienām, skaidrojot, ka ar geto saprot līdzīgi domājošu cilvēku piespiedu vai brīvprātīgu pulcēšanos (koncentrāciju) kādā pilsētas daļā (Stanley, 2006). Iekš geto dzīvo minoritātes galvenokārt sociāla, tiesiska vai ekonomiska spiediena dēļ (Ghetto, 2013) un mūsdienās šis jēdziens, sākotnēji lietots, lai aprakstītu Venēcijas pilsētas daļu, kurā aizliegts dzīvot ebrejiem, ieguvis negatīvas un bīstamas pilsētas daļas nozīmi.

Evans Makenzijs (Evan McKenzie) kopš 1985.gada pētījis „kopīgo interešu dzīvotnes” (angļu val. - *common interest housing*). Ievērojamākais šī pētnieka darbs, kas saistīts ar viņam interesējošo tēmu, ir 1994.gadā izdotā grāmata „Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government” (autores tulkojums - „Privātutopija: Mājas īpašnieku asociācijas un privātas pārvaldības uzplaukums dzīvojamajos rajonos”). Privātutopija (angļu val. - *privatopia*) apraksta dzīvesveidu un dzīvojamo rajonu sektoru, kas, privatizējot vietējās pārvaldes funkcijas, mēģina veidot labāku dzīvi un sabiedrību (McKenzie and..., S.a.).

Lai raksturotu privatizētas, noslēgtas un apsargātas teritorijas, kas paredzētas dzīvošanai, patēriņam (pakalpojumu saņemšanai), atpūtai un darbam, Terēza Kaldeira (Teresa P. R. Caldeira) izmanto jēdzienu „nocietinātie anklāvi” (angļu val. - *fortified enclaves*). T.Kaldeira uzskata, ka galvenais iemesls šādu teritoriju izveidei, ir cilvēku bailes no vardarbības (Caldeira, 1996).

Teorētiskās literatūras un pētījumu apzināšanas gaitā secināts, ka viens no biežāk izmantotajiem apzīmējumiem ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju definēšanai ir „slēgto vārtu kopienas” (angļu val. – *gated community*), kas rada diskusijas un pārdomas teritorijas plānotāju (pilsētplānotāju), ģeogrāfu, sociologu un citu interesentu vidū.

1.2. Slēgto vārtu kopienas

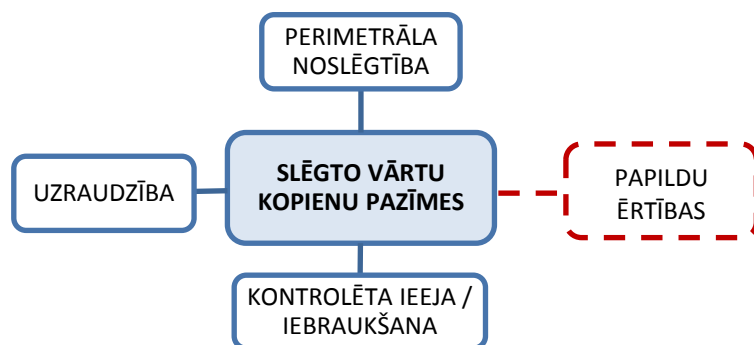
Oksfordas vārdnīcā lietvārds „*gated community*” skaidrots kā „ēku grupa, kurai apkārt ir siena vai žogs un apsargāta ieeja” (Hornby, 2010, 619). Koncentrētā formāta dēļ, kāda ir vārdnīca, netiek uzsvērts sociālais aspekts, uz ko nepārprotami, vismaz teorētiski, norāda vārds „kopiena” (angļu val. - *community*).

Nav vienas un gadu gaitā nemainīgas šī fiziskā (slēgti vārti) un sociālā (kopiena) vārdu savienojuma definīcijas, tomēr līdzīgs ir autoru viedoklis, ka slēgto vārtu kopienu galvenās pazīmes ir (1.1.attēls):

- 1) teritorijas perimetrāla noslēgtība ar sienu, mūri, žogu vai dabisku barjeru;
- 2) kontrolēta ieeja un iebraukšana teritorijā, izmantojot paceļamās barjeras, elektronisko karti, *pin* kodu, apsardzi pie ieejas;

3) teritorijas uzraudzība - visbiežāk visu diennakti, izmantojot novērošanas kameras, apsardzi, avārijas signālpogas, sargsuņus, elektriskos žogus (Blakely, Snyder, 1999; Low, 2001; Grant, Mittelstead, 2004; Quintal, Thomson, 2007; Blandy, 2007),

4) papildu ērtības (angļu val. - *extras*). Teritoriāli nelielām kopienām tas var būt tikai parks vai cita kopīga publiskā telpa, kamēr lielāku kopienu iedzīvotājiem tiek nodrošināti tādi pakalpojumi (veikali, sporta centri u.tml.) un iestādes (slimnīcas, skolas u.tml.), kas dod iespēju neiziet no noslēgtās teritorijas pat vairākas dienas (Quintal, Thomson, 2007).

1.1.attēls. **Slēgto vārtu kopienu pazīmes** (sastādījusi autore, izmantojot (Blakely, Snyder, 1997; Low, 2001; Grant, Mittelstead, 2004; Quintal, Thomson, 2007; Blandy, 2007))

Augstākminētais raksturo jēdziena fizisko un materiālo pusi, tomēr nenoliedzami diskutējams un izvērtējams ir sociālais faktors, ko reprezentē vārds „kopiena” noslēgtās teritorijas iekšienē. Literatūrā atklājas divi viedokļi par kopienas izpratni norobežotajās dzīvojamās teritorijās. Ir pārstāvēta doma, ka kopiena iežogotās teritorijas iekšienē ir mākslīgs, uz mārketingu un īpašumu pārdošanu virzīts apgalvojums, kas neatbilst šī vārda būtībai (Blakely, Snyder, 1997). Savukārt otrs viedoklis, atsaucoties uz veiktajām intervijām un aptaujām, norāda, ka dzīve norobežotā teritorijā ar sev līdzīgiem sociālekonomiskā slāņa un interešu cilvēkiem (nākotnes draugiem), ir viens no motivējošiem faktoriem īpašuma izvēlei (Quintal, Thomson, 2007; Biling, Churchman, 2003; Polanska, 2010). No iepriekšminētā secināms, ka „kopienas sajūta” (angļu val. – *the sense of community*) ir peļņu nesoša sajūta, ko projektu attīstītāji un īpašumu pārdevēji izmanto klientu piesaistei tieši norobežota mājokļa izvēlei par labu.

1.2.1. Slēgto vārtu kopienu klasifikācija

Slēgto vārtu kopienas ārzemēs tiek klasificētas dažādi - atbilstoši tajās piedāvātajām ērtībām, ekskluzivitātei, drošībai un atrašanās vietai. Katras valsts (un pat valsts daļas, reģiona, štata u.c.) ekonomiskā, sociālā, teritorijas plānošanas un pārvaldības sistēma slēgto vārtu kopienu izplatību dažādās formās gan veicina, gan apgrūrina.

Edwards Bleikelijs (Edward J. Blakely) un Marijs Snaiders (Mary G. Snyder) definējuši trīs slēgto vārtu kopienu veidus Amerikas piemērā:

1) *Dzīvesstila kopienas* (angļu val. – *lifestyle communities*). Te galvenā uzmanība pievērsta rekreācijas iespējām. Šīs kopienas piesaista pircējus, kam piederības izjūtu kopienai rada kopīgas intereses un aktivitātes ar kaimiņiem, piemēram, golfa spēle vai jāšanas sports (1.2., 1.3.attēls). Drošība, ko rada žogs, ir otrajā vietā, jo prevalē piederības izjūta kopienai.

2) *Prestiža/statusa kopienas* (angļu val. – *prestige communities*) reprezentē to iedzīvotāju sociālo un attiecīgi - finansiālo stāvokli. Tās galvenokārt izvēlas slavenas un turīgas personas, lai norobežotos no paparaci un zagļiem, vienlaikus demonstrējot savu turību.

3) *Drošības zonas kopienas* (angļu val. - *security zone communities*) rezidenti paši apzināti veicina papildu aktivitātes savas dzīvojamās telpas norobežošanai un uzraudzībai (1.4.attēls). Tām raksturīgas slēgtas (privātas) ielas, žogs pa teritorijas perimetru, vārtu sargs, novērošanas kameras un citi elementi, kas norāda – ieeja paredzēta tikai tās iedzīvotājiem.

Katrs no minētajiem veidiem cenšas apmierināt cilvēka vēlmi pēc domubiedriem/sev līdzīgajiem, statusa un drošības (Blakely, Snyder, 1997). Šādu slēgto vārtu kopienu klasifikāciju joprojām, papildinot vai labojot, izmanto arī citi autori un pētnieki (Grant, Mittelsteadt, 2004; Hook, Vrdoljak, 2002).

1.2.attēls. **Tampa** slēgto vārtu kopiena Floridā. Avots: www.tamparealestatelink.com/

1.3.attēls. **Crystal Cove** slēgto vārtu kopiena Kalifornijā. Avots: www.newportcoastrealestate.com

1.4.attēls. **Alphaville** slēgto vārtu kopiena Brazīlijā. Avots: www.globalperipheries.com

Slēgto vārtu kopienas mūsdienās vairs nav tikai sabiedrības turīgāko pārstāvju ekskluzīvs dzīvesveids. Elites slēgto vārtu kopienas apzīmētas kā *elites un virs vidējās klases kopienas* (angļu val. – *elite and upper-middle-class communities*) (Encyclopedia of Urban Studies 1, 2011). Ekonomiskās globalizācijas rezultātā definēts arī ceturtais slēgto vārtu kopienu veids, kas ir, *ārzemju slēgto vārtu kopienas* (angļu val. – *foreign gated communities*). Tās veidotas ar mērķi nodrošināt darbiniekiem, kas strādā kultūras ziņā homogēnās valstīs, piemēram, Ķīnā, Saūdu Arābijā, viņu dzimtenes dzīves stilam līdzīgus apstākļus, vidi (Hutchinson, 2010).

Sāra Blandija (Sarah Blandy), raksturojot slēgto vārtu kopienas Apvienotajā Karalistē, norāda, ka tās nevar klasificēt, izmantojot E.Bleikelija un G.Snaidera piedāvātos veidus, kas

ievērtē galvenokārt slēgto vārtu kopienu atrašanās vietu un izveides mērķi. Apvienotās Karalistes piemērā autore apraksta četrus veidus (Blandy, 2006; Blandy 2007):

1) „*Aizpildījuma*” slēgto vārtu kopienas (angļu val. – „*Infill*” *gated communities*) ir nelielas jauno dzīvojamo māju grupas pilsētās un lielpilsētās, kuras izvietotas nost no ielas frontes ar ieeju caur vārtiem.

2) „*Mantojumu saglabājošas*” slēgto vārtu kopienas (angļu val. – „*Heritage conversion*” *gated communities*), kas veido aptuveni 41% no visām slēgto vārtu kopienām, ir pārveidotas un uzlabotas degradētas teritorijas, kurās reiz atradās ievērojami arhitektūras objekti, piemēram, bijušie cietumi, skolas, fabrikas un slimnīcas.

3) „*Ciema*” slēgto vārtu kopienas (angļu val. – „*Village*” *gated communities*), kur noslēgti vidēji 150 mājokļu, ir nedaudz un tās varētu būt līdzīgas kā E.Bleikelija un G.Snaidera raksturotajām „*dzīvesstila kopienām*”.

Metjū Burkē (Matthew Burke) definē piecus slēgto vārtu kopienu veidus, kas, viņaprāt, izplatīti Amerikā, Lielbritānijā un Austrālijā. Dalījumu ietekmējuši sociāli un fiziski atšķirīgie kopienu rādītāji un to ģeogrāfiskais novietojums (Burke, 2001):

1) *Pilsētas drošības zonas* (angļu val. – *Urban Security Zones*) veidotas, lai norobežotos no sociālajām problēmām pilsētā, tas ir, teritorija tiek norobežota no nevēlamiem kājāmgājējiem un transporta.

2) *Droši dzīvokļu kompleksi* (angļu val. – *Secure Apartment Complexes*) ir noslēgta teritorija, kurā atrodas trīs vai augstāku stāvu mājas, visbiežāk bez publiskās ārtelpas.

3) *Droši piepilsētas īpašumi* (angļu val. – *Secure Suburban Estates*) atrodas ārpus lielajām pilsētām un tajos norobežotas ir mazstāvu villas un daudzdzīvokļu mājas.

4) *Drošas vietas kopienas* (angļu val. – *Secure Resort Communities*) iekšienē visbiežāk atrodas arī, piemēram, ezers, golfa laukumi, dārzi un pastaigu vietas.

5) *Droši lauku apdzīvoti īpašumi* (angļu val. – *Secure Rural-residential Estates*) atrodas lauku-pilsētas malā (uz robežas) no galvenajiem centriem un ir galvenokārt vienu akru (4,04 ha) lieli, ar tipisku lauku ainavu – zālāju, vīna dārziem.

Hatems T. Abdelhamids (Hatem Touman Abdelhamid), izmantojot Ēģiptes piemēru, slēgto vārtu kopienas grupē divos veidos. Pirmā grupa ir atbilstoši kopienu ģeogrāfiskajam novietojumam, tas ir (Abdelhamid, S.a.):

1) *Slēgto vārtu kopienas pilsētā.*

2) *Slēgto vārtu kopienas ārpus pilsētas.*

Otrais klasifikācijas veids ir hronoloģiski, tas ir, atbilstoši pavadītajam laika ilgumam teritorijā, tas ir:

1) *Slēgto vārtu kopienas, kuras tiek apdzīvotas pastāvīgi (visu gadu).*

- 2) Slēgto vārtu kopienas, kuras tiek *apdzīvotas sezonāli* (galvenokārt, vasarā). Šis dalāms vēl sīkāk, izvērtējot, kad tieši teritorijas ir apdzīvotas, respektīvi:
 - a) Galvenokārt nedēļas nogalēs (atrodas ap 100 km rādiusā no lielajām pilsētām).
 - b) Galvenokārt garās brīvdienās, atvaļinājumos un izmantotas rekreācijai (atrodas Vidusjūras piekrastē).

Slēgto vārtu kopienas, kas tiek apdzīvotas periodiski, ir ekonomiski neizdevīgas un zaudējumus nesošas. Piemēram, lai lielajam skaitam dzīvojamo māju nodrošinātu transporta infrastruktūru un inženierkomunikācijas, projektā ir ieguldīti ievērojami finanšu līdzekļi, bet tās tiek apdzīvotas tikai 90 - 100 dienas gadā (Abdelhamid, S.a.).

Slēgto vārtu kopienas hronoloģiskā jeb to izveides laika griezumā grupējuši Petars Stojanovs (Petar Stoyanov) un Klaus Francs (Klaus Frantz), rakstot par Sofijas pilsētas Bulgārijā piemēru. Autori piedāvā šādus slēgto vārtu kopienu veidus:

- 1) Kopienas, kas pastāvēja pirms 1989.gada un bija domātas galvenokārt Padomju Savienības ierēdņiem.
- 2) Kopienas, kas tika izveidotas drīz pēc 1989.gada (Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības (PSRS) sabrukuma) un pieprasījumu pēc kurām veidoja turīgie iedzīvotāji.
- 3) Kopienas, kas tiek veidotas augstus ienākumus sasniegušiem sabiedrības pārstāvjiem ekonomiskā uzplaukuma laikā. P.Stojanovs un K.Francs norobežotās teritorijas grupē arī kā:
 - a) pašu iedzīvotāju veidotas;
 - b) projekta attīstītāja veidotas (Stoyanov, Frantz, 2006).

Iepriekš izklāstītais ļauj autorei secināt, ka, izstrādājot ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikāciju Lielrīgā, korekti ir pārņemt ideju no augstākminētajiem ārvalstu pētniekiem, bet ne identisku dalījumu, ņemot vērā Lielrīgas atšķirīgo apbūves struktūru, sociālekonomisko situāciju un apzināto ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju atrašanās vietu, mērogu un piedāvātās ērtības to iedzīvotājiem.

1.2.2. Slēgto vārtu kopienu pārvaldības forma

Slēgto vārtu kopienas atklāj ne tikai sabiedrībā pieaugošo īpašumu nocietināšanas fenomenu, bet arī izmaiņas šo īpašumu pārvaldībā, tas ir, apsaimniekošanā. Privāti pārvaldītas (apsaimniekotas) dzīvojamās teritorijas, ārvalstīs angļu valodā zināmas kā „*common interest development*” (saīsinājums angļu val.– CID), kas latviski burtiski tulkojams kā „kopīgo interešu dzīvojamās teritorijas”. Latvijas piemērā idejiski augstākminēto jēdzienu iespējams izprast kā kopīpašumu². Maģistra darba gadījumā normatīvā izpratnē aktuāli, ka „kopīpašuma

² Pilsētplānotāja Sigurda Gravas „Angļu-latviešu pilsētvides vārdnīcā” jēdziens „common ownership” tulkots kā “kopīpašums”. Arī “common (land), land in collective ownership” tulkojums ir “kopīpašums” (Grava, 2006).

esošajā daļā ietilpst (..) zemesgabals, uz kura atrodas attiecīgā dzīvojamā māja, ja tā nepieder citai personai” (Dzīvokļa īpašuma likums, 4.pants). Ārvalstu piemērā personai kopīgo interešu dzīvojamā teritorijā jeb kopīpašumā bez mājas vai dzīvokļa pieder arī domājamā daļa (angļu val. – *shared interest*), piemēram, no ielas, parka, peldbaseina, golfa laukuma vai dzīvokļa īpašuma gadījumā - kāpnēs un priekšnams, kāpņutelpa (Johnston, Johnston-Dodds, 2002). Idejas saglabāšanai un lai nošķirtu kopīpašuma veidolu Latvijas izpratnē, turpmāk tekstā saglabāts CID burtiskais tulkojums.

Vēlme dzīvot privāti pārvaldītās dzīvojamās teritorijās ir pazudušās kopienas meklējumi. Sabiedrības ilgas pēc kopienas un paaugstināta vēlme pēc drošības radās laikā, kad pašvaldībai nepietika resursu, lai no jauna definētu vai attīstītu kopienas. Tāpēc privāti pārvaldīts kopīpašums, īpaši iežogots, apmierināja pircēja vēlmes (Johnston, Johnston-Dodds, 2002). Kopīgo interešu dzīvojamās teritorijas ir jauno dzīvojamo projektu izplatītākā forma daudzās ātri augošajās pilsētās un piepilsētās (īpaši Amerikā), kas radās kā atbildes forma iedzīvotāju neapmierinātībai par pašvaldības sniegtajiem vai nesniegtajiem pakalpojumiem un augstajām zemes cenām. Tās iekļauj dažādus dzīvojamo māju tipus kā vienas ģimenes māju, dvīņu māju, rindu māju un dzīvokli kooperatīvā mājā. Persona, kas iegādājas sev īpašumu, kļūst par biedru īpašnieku asociācijā (angļu val. – *homeowner association*). Īpašnieku asociācija pārvalda dzīvojamo teritoriju un līguma formā definē kopienas noteikumus un ierobežojumus (angļu val. – *conditions, covenants, restrictions*, saīsinājums angļu val. – *CCRs*). Dokumentā (*CCRs*) ir atrunāti tādi jautājumi kā ēkas arhitektūra, eksterjera krāsa, zāliena uzturēšana, dzīvnieku turēšana un noteikts maksājamā nodokļa lielums par pakalpojumiem kā sniega izvešana, ielu uzkopšana, apgaismošana un apsardze (Hutchinson, 2010; Evan McKenzie home..., S.a. (a)). Nereti regulēti tiek pat tādi jautājumi kā atļautais ciemiņu apmeklēšanas laiks, stādāmās puķu sugas priekšpagalmā un mašīnu novietošana īpašumā. Kopīgo interešu dzīvojamās teritorijas ir fiziski, sociāli un politiski izolētas no pārējās sabiedrības un lielākā daļa no tām ir slēgto vārtu kopienas – „iekšpusvērsta” lēmumu pieņemšanā un attīstībā (Merriam, Robinson & Cole, Hartford, 2011).

Pēdējo trīsdesmit, četrdesmit gadu laikā šī ievērojamā vietējās pārvaldes funkciju pārņemšana privātā iniciatīvā ir mainījusi gan pilsētvides audumu, gan tās organizatorisko struktūru, kam par iemeslu ir iedzīvotāju uzticības zudums pašvaldības spējai nodrošināt drošu dzīves vidi un paļaušanās uz tirgus loģiku. Pakalpojumu nodrošinātāji, kas pārvalda šos īpašumus, ir pārņēmuši tādu jautājumu loku, par kuru reiz atbildēja pašvaldība (McKenzie, 2003; Johnston, Johnston-Dodds, 2002). Turklāt „privāto pašvaldību” skaits strauji pieaug. 1960-ajos gados Amerikā bija mazāk par 500 kopīgo interešu dzīvojamām teritorijām, 2006.gadā – aptuveni 286 000 un 2009.gadā – aptuveni 305 400, kas veidoja 19,7% no valsts

iedzīvotāju skaita, kas brīvprātīgi izvēlas īpašuma pārvaldību nodot privātpersonām (Hutchinson, 2010; Merriam, Robinson & Cole, Hartford, 2011).

Noteicošie iemesli cilvēku motivācijai iegādāties īpašumu kopīgajās interešu dzīvojamās teritorijās ir, piemēram, vēlme pēc lielākas fiziskās drošības, slaveniem kaimiņiem vai kopienas ar publisku atpazīstamību; vēlme norobežoties no cilvēkiem ar atšķirīgu rasi, vecumu un sociālekonomisko statusu; pieprasījums pēc augstāka līmeņa apkalpošanas, nekā to nodrošina pašvaldība (Merriam, Robinson & Cole, Hartford, 2011). Norādāms, ka minētie iemesli ir līdzīgi motivācijai iegādāties īpašumu slēgto vārtu kopienā (Quintal, Thomson, 2007; Blakely, Snyder, 1997). Ir vairāki neatrisināti jautājumi, kas aktuāli gandrīz valstīs, kurās pastāv kopīgo interešu dzīvojamās teritorijas, piemēram (Merriam, Robinson & Cole, Hartford, 2011):

- 1) ar likumu un noteikumiem regulētu vadlīniju un uzraudzības iztrūkums;
- 2) neadekvāta, galvenokārt brīvprātīga, privātās pārvaldības struktūra, kas ir neefektīva, īslaicīga un nereti brīvību ierobežojoša;
- 3) domstarpības un interešu konflikti, kad attīstītāji, pārvaldītāji un pašvaldības pārstāvji pārlietu iesaistās privāto dzīvojamo teritoriju pārvaldībā;
- 4) sociālās un politiskās struktūras fragmentācija, izolējot ievērojamu sabiedrības daļu (visbiežāk – izglītotāko un resursiem bagātāko) no dalības publiskajā pārvaldībā;
- 5) apgrūtināta apkārtējās dzīvojamās vides uzraudzība un aizsardzība kopienas fiziskās izolētības dēļ;
- 6) kopienu izvietojums un dizains nereti ir fiziski un funkcionāli neefektīvs (piemēram, nokļūšana ar mašīnu pie kaimiņa, dzīvojoša otrpus žoga, aizņem 15-20 minūtes).

Tajā pašā laikā vietējā valdība ir ieinteresēta šādas pārvaldības formas esamībā, jo tās pašiniciatīvā uzņemas atbildību par funkcijām, kuras būtu jānodrošina valdībai, piemēram, ceļu izbūve un inženierkomunikāciju uzturēšana.

1.3. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju pozitīvie un negatīvie aspekti

Noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanai kā apbūves formai jebkuras pilsētas audumā ir gan priekšrocības, gan trūkumi. Nereti iedomātā drošā, harmoniskā vidē esošās problēmas daudz neatšķiras no problēmām otrpus žoga.

Pozitīvais aspekts. Slēgto vārtu kopienām kā dzīvojamās apbūves formai ir lielāks blīvums, augstākas kvalitātes ēku dizains, nodrošinājums ar kopienas iekārtām (elementiem), publisko ārtelpu, lielāka gājēju drošība un iespēja īpašumam piešķirt vietas, rakstura un kopienas izjūtu). Sienas un vārti, kas definē slēgto vārtu kopienas teritoriju, tās iedzīvotājiem

rada piederības izjūtu un attiecīgi savas telpas sargāšanas instinktu un atbildību. Teritorialitāte savukārt labvēlīgi ietekmē kopienas savstarpējās attiecības, īpaši risinot dažādus problēmjautājumus. Savstarpējā iedzīvotāju atpazīstamība kaut tikai pēc vizuālā izskata noslēgtās dzīvojamās teritorijas iekšienē, palielina iespēju laikus atpazīt teritorijai nepiederīgu un, iespējams, bīstamo ienācēju. Atsevišķos valstu reģionos ar pamatoti, nevis iedomāti augstu noziedzības līmeni, noslēgtas dzīvojamās teritorijas nereti ir pirmais risinājums, kur cilvēks meklē drošību. Dzīve aiz necaurredzamiem mūriem, kas tiek apsargāti visu diennakti, ir patvēruma no otrā pusē esošajiem draudiem, kas nav mazsvarīgi no cilvēka vajadzību viedokļa (Quintal, Thomson, 2007; Polanska, 2010; Abdelhamid, S.a.).

Tomēr nav daudz autoru, kas uzskaitītu plusus un atbalstītu noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanu, īpaši, ja šāda slēgta apbūves forma tiek vērtēta sabiedrības kā savstarpēji mijiedarbojoša organisma kontekstā, nevis indivīda vai grupas interesēs.

Negatīvais aspekts. Iežogotas dzīvojamās teritorijas tiek kritizētas vairāku iemeslu dēļ. Pirmais no iemesliem, ko uzsver autori, ir bīstamā sociālā ietekme (Blakely, Snyder, 1997; Abdelhamid, S.a.; Polanska, 2010; Low 2001; Smets, 2005; Quintal, Thomson, 2007). Tipisks slēgto vārtu kopienas plānojums izslēdz nepieciešamību komunicēt ar nerezidentiem, izjaucot arī politiku vairot sociālo kohēziju un saiknes kaimiņu starpā. Spilgti atklājas horizontālā (rases, ticības u.c. ziņā) un vertikālā (ienākumu ziņā) segregācija. Izslēdzot sabiedrības pārstāvjus, kas finansiāli nespēj maksāt par dzīvi slēgto vārtu kopienā, starp iedzīvotājiem un sienas/žoga otrā pusē esošajiem, veidojas mentāla ideja par “mums un viņiem” vai “savējiem un svešajiem” (Burke, 2001; Low, 2003). Slēgto vārtu kopienas veicina tādu sociālo attiecību ģeogrāfiju, kas rada bailes un nemieru, dzīvojamo apbūvi veidojot apsargātā, uzraudzītā un noslēgtā teritorijā (Low, 2003). Noslēgti īpašumi šķiet pievilcīgi cilvēkiem ar līdzīgu sociālekonomisko statusu un kultūras līmeni, kas var padarīt vienvēidīgu zemes izmantošanu, klasi un vecuma segregāciju vietējā mērogā (Quintal, Thomson, 2007).

Neskatoties uz papildu drošības elementiem un apstāklim, ka noslēgtas dzīvojamās teritorijas izslēdz nerezidentus, noziedzības līmenis kopienā var netikt samazināts vai novērsts. Nereti zādzības vārtu iekšienē veic tieši ar kopienai saistīti cilvēki vai nepiederīgas personas, piemēram, apkopējas, celtnieki un dārznieki (Low, 2003). Norobežojot konkrētas teritorijas, iedomātie noziedzīgie nodarījumi tiek pārnesti jeb veikti blakus esošajā nenoslēgtajā teritorijā. Turklāt, diskutabls ir jautājums par attiecīgo drošības elementu spēju samazināt iedzīvotāju bailes un nedrošību. Pētījumi atklāj, ka ne vienmēr iedzīvotāju, kas uzsāk dzīvi noslēgtā dzīvojamā teritorijā, baļu izjūta pret noziedzību samazinās. Gluži pretēji,

cilvēki var kļūt bailīgāki un nedrošāki, iedomājoties, ka kopiena kādu iemeslu dēļ ir jāpamet, jāatstāj uz laiku (Blakely and Snyder, 1997; Low, 2003; Atkinson and Flint, 2004).

Paralēli sociālajiem draudiem, noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana būtiski izmaina dzīvojamās vides audumu, fragmentējot to. Dzīvojamās teritorijas tiek veidotas, domājot tikai par vienu konkrēto projektu, kurš rezultātā tiek noslēgts. Šādā „iekšpusvērstā” attīstībā nenotiek plānveidīga un loģiska ielu tīklu sasaiste, arī nokļūšana līdz mājoklim nereti iespējama tikai ar privāto transportlīdzekli un tikai pa vienu maršrutu, bez alternatīvām.

Noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana nav vienpusēji izvērtējams fenomens. Plašākā mērogā – nožogošana atklāj pieaugošu tendenci turīgajiem nošķirties no „nabadzīgākajiem”, bet lokālā mērogā – specifiskus un katrai valstij (tās reģionam) individuālus iemeslus, kur noslēgtība ir (iedomāts) risinājums sociāli-telpiskajām problēmām.

1.4. Alternatīvas noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanai

Apkārtējā vide būtiski ietekmē cilvēka uztveri par šīs vides drošību. Noteikta vide var sniegt drošības izjūtu, kamēr cita – iedvest bailes un nedrošību, pat ja noziedzības līmenis tajā nav augsts (Kruger, Landman, 2003). Literatūrā lasāmi vairāki veidi/metodes, kā veicināt tādas vides veidošanu, kas apmierinātu iedzīvotāju pieprasījumu pēc drošas dzīvojamās vides, neizmantojot masīvu fizisku sienu veidošanu un vienas personas apsardzi 24h/diennaktī. Alternatīvi risinājumi slēgto vārtu kopienu veidošanai, ir, piemēram, apkaimē organizēta „Kaimiņš sargā (novēro)” kustība, tāda vides dizaina veidošana, kas samazina noziedzīgas darbības iespējamību un apzināti sociāli (sociālekonomiski) jauktu kopienu veidošana.

Organizēta iniciatīva/kustība „Kaimiņš sargā (novēro)”. „Kaimiņš sargā (novēro)” (angļu val. – „*Neighbourhood Watch*”) ir viena no vēsturiski senākajām un zināmākajām noziedzības novēršanas (angļu val. – *crime prevention*) koncepcijām. Lai arī mūsdienu koncepts „Kaimiņš sargā (novēro)” attīstījās ap 1960.gadu kā atbildes reakcija pieaugošajam zādzību skaitam, tā pirmssākumi Amerikā rodami jau koloniju apmetnēs, kad ielās patrulēja naktsargi. Nacionālā „Kaimiņš sargā (novēro)” programma (angļu val. - *National Neighborhood Watch Program*) Amerikā radās 1972.gadā iesākumā kā teorētiskas un praktiskas izpētes par zādzībām un to apmēriem (The National Face... S.a.).

Iniciatīvu „Kaimiņš sargā (novēro)” īsteno cilvēku grupa, kaimiņi, sadarbojoties ar policiju, kas ir ieinteresēti savu tuvāko apkārtni (dzīvojamo teritoriju plašākā mērogā, nekā tikai individuālu īpašumu) veidot drošāku, palielinot dzīves kvalitāti (Neighbourhood Watch Manual, S.a.; Husain, 1988). Tā nav tikai sava un tuvākā kaimiņa īpašuma periodiska, iespējams, vienaldzīga, uzraudzība, bet ietver dažādas aktivitātes. Organizēta, uz mērķi

orientēta un pārdomāta „Kaimiņš sargā (novēro)” iniciatīva uzlabo (vai rada no jauna) iedzīvotāju piederību konkrētai kopienai (teritorialitātes apzināšanās), kas ir būtiski, lai indivīds apzinātos tuvākajā apkaimē notiekošā ietekmi uz viņa ikdienu un īpašumu.

Pretēji jēdzienam „slēgto vārtu kopiena”, kur izpratni par „kopienas” robežām rada mūris pa teritorijas perimetru un kur atbildība par dzīvojamo teritoriju, īpašumu un cilvēku drošību uzticēta apsardzei, iniciatīva „Kaimiņš sargā (novēro)” pati darbojas kā kopiena praktiski un mērķtiecīgi. Par tās esamību norāda zīme „*This is a Neighbourhood Watch Area*” (latviskais tulkojums – „Šī ir kaimiņš sargā (novēro) teritorija” (1.5.attēls). Kustības lielākais pluss ir fakts, ka paši apkaimes ikdienas lietotāji ir motivēti savstarpējai sadarbībai, lai veidotu dzīvojamo teritoriju drošāku, sakārtotāku un patīkamāku. Jautājumu loks, kas kopīgajās tikšanās reizēs tiek apskatīts ir vispusīgs, piemēram, drošība uz ielām (patrulēšanas tehnikas, velosipēdistu un kājāmgājēju drošība, dzīvnieku kontrole), drošība mājāsaimniecībās (bērnu drošība, pirmā medicīniskā palīdzība, vardarbība mājās, kultūras mācība) un iniciatīvas iespējas apkaimē (lokālās avīzītes izdošana, teritorijas labiekārtošana, pastaigu/sporta grupu nodarbības) (Neighbourhood Watch Manual, S.a.).

1.5.attēls. „Neighbourhood Watch” programmas zīme dzīvojamā teritorijā Avots: <http://www.levens.org.uk>

Interneta portālā <http://www.usaonwatch.org>, kas ir lielākais informāciju apkopojošais un uzturošais portāls par „Neighbourhood Watch” programmām Amerikā, ir reģistrētas aptuveni 25 000 „Kaimiņš sargā (novēro)” kustības (Calhoun, 2012). Lielbritānijā jau 1982.gadā tika apzinātas 42 000 šāda veida iniciatīvas (Husain, 1988). Lielrīgas piemērā iespējams runāt par atsevišķām iniciatīvām apkaimju ietvaros („Radi Rīgu” projekts), tomēr tās galvenokārt vērstas tieši uz fizisko, ainavisko un vizuālo teritorijas atjaunošanu, revitalizāciju, nevis drošākas dzīvojamās vides radīšanu. Tam par iemeslu var būt, piemēram, esošais noziedzīgu nodarījumu skaits, kas nav vērtējams kā ievērojams un traucējošs, lai uzņemtos iniciatīvu tā preventīvajos novēršanas pasākumos; iedzīvotāju pasivitāte kopīgu iniciatīvu organizēšanā; teritorialitātes iztrūkums, lai indivīds apzinātos, par kuru teritoriju uzņemties atbildību.

Noziedzības mazināšana, izmantojot vides dizainu. 1970-ajos gados vairākos pētījumos tika pierādīts, ka arhitektūras dizainu var veiksmīgi izmantot, lai samazinātu noziedzības līmeni dzīvojamās teritorijās, kombinējot drošības sistēmas, psiholoģijas zināšanas, vietas dizainu un fizisko vidi (Gardner, S.a.). Metodes - *noziedzības mazināšana, izmantojot vides dizainu* (angļu val. – *crime prevention through environmental design*;

saīsinājums angļu val. – *CPTED*) pamatā ir dizaina aspekts un tā izmantošana, nevis taktika, izmantojot, novērošanas kameras un necaurredzamas sienas pa teritorijas perimetru, apgrūtināt „mērķa” sasniegšanu. Metodes panākumi slēpjas veidā, kādā tehnikas tiek integrētas, piemērotas un lietotas arhitektūras dizaina procesā. Tās ideja aizgūta no Oskara Ņūmana (Oscar Newman) teorijas par „aizsargājamām telpām”, kas angļiski zināms kā „*Defensible Space*”.

„Aizsargājamās telpas” koncepcija praksē nozīmē tādu apdzīvoto vietu fizisko izkārtojumu, kas dod iespēju tās iedzīvotājiem kontrolēt/uzraudzīt/novērot savas mājas apkārtējo teritoriju - ielas un zemi ārpus ēkas, balkonius un koridorus ēkās. Koncepcija cilvēkiem palīdz sargāt tās teritorijas, kurās viņi uztur kopīgās vērtības un dzīvesstilu (Newman, 1996). Viens no pamatprincipiem, kuru speciālistiem būtu vērtīgi ņemt vērā, veidojot drošus dzīvojamos projektus, pirmkārt, ir zonu hierarhijas veidošana - sākot no publiskas, pus-publiskas telpas līdz pus-privātai un privātai telpai. Uzsverams, ka izpratne par zonu robežām jāveido ar simboliskām, ne reālām barjerām. Definētajai telpai turklāt ir jāatbilst trīs raksturlielumiem (LaRue, 1974):

- 1) Ienācējam jāspēj „nolasīt” simbolus, kas definē zonu robežas.
- 2) Iedzīvotājiem jābūt iespējai veikt savu robežu uzraudzību/novērošanu.
- 3) Iedzīvotājiem jābūt iespējai „apturēt” nevēlamu ienācēju.

„Aizsargājamās telpas” ideja attīstīta līdz metodei „noziedzības mazināšana, izmantojot vides dizainu”. Ievērojot četrus pamatprincipus, iespējams veidot maksimāli drošu vidi tās iedzīvotājiem, samazinot potenciālos noziedzības draudus. Tie ir (Crime Prevention Through..., 2000; Crime Prevention Through..., 2003; Crime Prevention Through..., S.a.):

1) Dabiska teritorijas uzraudzība, kas nozīmē fizisko elementu (ēku, to logu, ieejas durvju, garāžu, u.c.) un aktivitāšu norišu vietu novietojumu tā, lai māju iedzīvotājiem nodrošinātu ērti pārskatāmu (pārredzamu) dzīvojamās teritorijas apkārtni. Šis princips atbalsta caurredzamu žogu veidošanu, lai nodrošinātu iespēju uzraudzīt arī kaimiņu īpašumu, pretēji slēgto vārtu kopienas drošības garantam - necaurredzamai mūra sienai. Pamatprincipa ideja ir nevis aizliegt nevēlamai personai teritorijā ienākt, bet nodrošināt, ka viņa ienākšana teritorijā tiek apzināti uzraudzīta.

2) Dabiska ieejas kontrole tiek panākta, izmantojot, piemēram, durvis, krūmus, vārtus, žogus, kas norāda ienācējam, ka teritorija ar definētajām robežām ir konkrētas grupas apdzīvota. Šajā gadījumā var tikt izmantotas arī simboliskas barjeras, piemēram, īpašuma piederības zīme, gājēju celiņu tekstūras maiņa un ainavas labiekārtojums.

3) Teritorialitātes nostiprināšanā tiek izmantoti, piemēram, gājēju ietves, lieveņi, ainavas labiekārtojums, kas nošķir publisko un privāto ārtelpu, ilustrējot īpašumtiesības un

konkrētās teritorijas izmantotājus. Šis princips balstās uz ideju, ka indivīds aizsargā (rūpējas par) teritoriju, kuru tas identificējis kā sev piederošu.

4) Teritorijas uzturēšana un uzkopšana norāda ienācējam, ka par konkrēto telpu kāds rūpējas un ka tai ir „sargi”. Jo degradētāka un piederības izjūtu neradošāka ir vide, jo pievilcīgāka tā šķiet noziedzīgu darbību un vandālisma veikšanai.

Apzināti sociāli jauktas kopienas veidošana. Veidojot noslēgtas dzīvojamās teritorijas, kuras apdzīvo līdzīga sociālekonomiskā statusa cilvēki, mākslīgi tiek radīta vienveidīga sociāla vide. Ārvalstu autori min piemērus, kad aptaujātie iedzīvotāji baidās pamest savu mājokli noslēgtajā teritorijā un iziet pie „pārējās sabiedrības”. Jo īpaši biedējoši tas ir bērniem, kas ikdienā raduši redzēt sakoptu, kulturālu un labi pārvaldītu dzīvojamo vidi, bet ārpus žoga saskaras ar „reālo dzīvi” (Blakely, Snyder, 1997; Billig, Churchman, 2003).

Kaut arī sociāls balanss un jauktas kopienas ir bijuši labas plānošanas principi jau no „Dārza pilsētas kustības” (angļu val. – *Garden City Movement*) laikiem ap 1900.gadu, tikai nesen, ap 2000.gadu, šie principi kļuvuši atkārtoti aktuāli, izceļot nepieciešamību pēc dzīves kvalitātes palielināšanas un nevienlīdzības samazināšanas dzīvojamā vidē, veidojot jauktas kopienas īpaši pilsētās. Autori runā arī par jauktu, dažādu īpašumu apbūves veidošanu (angļu val. – *mixed tenure developments*). Gan jauktas apbūves, gan kopienu veidošanai ir pozitīva ietekme, piemēram (Bailey, Manzi, 2008):

- 1) Tiek veicināta sociālā kohēzija, samazināta sociālā izslēgšana un stiprināta kopiena.
- 2) Projekta attīstītāji un eksperti tiek rosināti domāt par dažādiem mājokļu izmēriem, tipiem un atrašanās vietām.
- 3) Iedzīvotājiem sniegta pieeja dažādām, plaša spektra apmācību un darba iespējām.
- 4) Iedzīvotājiem dota iespēja, izvēloties jaunu (labāku) mājokli, palikt zināmajā un ierastajā apkaimē.

Jauktu kopienu veidošanā jāizvērtē katrs gadījums, ņemot vērā vietējos apstākļus. Piemēram, Zviedrijā, Francijā, Apvienotajā Karalistē un Nīderlandē ieguldīti apjomīgi finansu līdzekļi, lai revitalizētu lielās, homogēnās, pēcpadomju apkaimes un nekustamos īpašumus. Plašāka mājokļu izvēle pēc cenas un mājas tipa tiek panākta, piemēram, izlases kārtībā nojaucot ēkas, restaurējot ēkas un pārdodot sociālās mājas (Galster, 2007).

Iepriekš aprakstītās metodes, kas būtu alternatīvas slēgto vārtu kopienu veidošanai, ir vairāk sociālas, balstītas uz iedzīvotāju pašiniciatīvu un izpratni par to darbību, mazāk ar teritorijas fizisku vai telpisku plānošanu. Būtiska nozīme šādu iniciatīvu īstenošanai ir iedzīvotāju motivācijai uzņemties dzīvojamās vides pārvaldību vairāk nekā to atstāt viena apsarga ziņā, kā arī ekspertiem, izglītojot sabiedrību.

1.5. Pētījumi par noslēgtām dzīvojamām teritorijām Lielrīgā

Darba kontekstā Lielrīgas norobežotās un apsargātās dzīvojamās teritorijas apzīmētas kā „ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas”. Apzīmējums veidots, iedvesmojoties no literatūras studijām par slēgto vārtu kopienām ārvalstīs. Ar īpašības vārdu „ierobežots” (arī – norobežots, noslēgts) Lielrīgas piemērā tiek saprasta ne tikai tāda dzīvojamā teritorija, pa kuras perimetru atrodas žogs un elektroniski paceļamā barjera mašīnu iebraukšanas regulēšanai, bet vairāk tāda, kurā apzināmi arī mentālie teritoriju norobežojošie elementi (skatīt 3.1.apakšnodaļas 3.1.attēlu).

Autore internetā un Latvijas Universitātes un Rīgas Tehniskās universitātes datubāzēs meklējusi, bet nav apzinājusi pētījumus vai to iestrādes, kas apskatītu ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas. No tā secināms, ka maģistra darbs ir pirmais šādas tēmas pētījums Lielrīgas piemērā un perspektīvā to ir iespējams izvērst.

Dzīvojamo teritoriju nožogojumu un tieksmi „noslēgties” Purvciema piemērā ievērojis arhitekts Edgars Bērziņš un Sandra Treija ar kolēģiem. E.Bērziņš norāda, un tam piekrīt arī autore, ka „jauno apbūvi Purvciemā nevar uzskatīt par integrētu, nav arī striktu tās nosacījumu. Vērojama pretēja tieksme – nodalīties, norobežoties. Radīta sociālās segregācijas situācija”. Arhitekts ar fotogrāfiju piemēriem izceļ dzīvojamās mājas „Primavera” kontrastu ar apkārtējo apbūvi, vērsot uzmanību uz izolēto pagalmu divos līmeņos, kas pieejams tikai no ēkas tās iedzīvotājiem, retoriski jautājot, „vai šāds risinājums var radīt apkārtējo iedzīvotāju labvēlīgu attieksmi?” (SIA „Arhitekta Edgara Bērziņa...”, 2011).

Purvciema apbūves struktūras izmaiņas, vērtējot pagalmus un to izmantošanas paradumus, pētījuši Sandra Treija, Uģis Bratuškins un Edgars Suvorovs. Autori norāda uz 2004.gadā pagalmā iebūvēto māju starp Vaidavas un Ūnijas ielu, kas atrodas uz norobežota zemesgabala 3585 m² platībā, uz kura izvietota arī autostāvvietas un piebraucamais ceļš. „Jaunā apbūve un tās nožogotā teritorija aizņem vairāk nekā ceturto daļu no pagalma, radot gan telpisku, gan sociālu procesu draudus” (Treija, Bratuškins, Suvorovs, 2010). Pretēji sabiedrībā pastāvošajam viedoklim par lielmēroga dzīvojamajiem rajoniem kā nekoptiem, nedrošiem un nepievilcīgiem, Purvciems ir piemērs, kur jaunā apbūve iekšpagalmos atklāj mikrorajona pievilcību ģeogrāfiskā novietojuma, transporta un sociālās infrastruktūras dēļ (Treija, Bratuškins, Bondars, 2010).

Darba tēmas kontekstā saistoša ir Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Vides zinātņu nodaļas studentes Kristīnes Burilovas bakalaura darba „Vides pieejamība rekreācijas vajadzībām Lielā Baltezera ciemos” (2011) sadaļa par Baltezera krastu pieejamību. K.Burilova secina, ka no kopējās 14,25 km garās pētāmās teritorijas, pieejama ir

tikai 26,9% (3,84 km) ezera un kanāla krasta, savukārt nav pieejama - 73,1% (10,41 km). „Lielā Baltežera un kanālu krastu nepieejamību izraisa piekrastes privātpašnieku veidotie uzbērums, žogi perpendikulāri piekrastei, žogi, kas veido strupceļus ielu beigās vai daudzu īpašnieku vienotie žogi gar piekrastei paralēlām ielām. (..). Visi žogi, kas aizšķērso brīvu pārvietošanos gar ezera un kanāla krastu, ir nelikumīgi uzcelti, tādēļ pašvaldībām būtu nepieciešams panākt tauvas joslas ievērošanu privātpašnieku vidū” (Buriļova, 2011). Lielā Baltežera pieejamību kā sliktu vērtē ne tikai brīvdienas atpūtnieki, bet arī tā tiešā tuvumā dzīvojošie. „Lielākā daļa respondentu [100 cilvēku – *autores piez.*] uzskata, ka ūdensobjektu pieejamība viņu dzīvesvietā ir slikta (53%), tikai 10 cilvēku uzskata, ka tā ir laba” (Buriļova, 2011). Piekrastes norobežošanas un noslēgšana privātās interesēs un Zvejniecības likuma 9.panta 6.punkta 1.apakšpunkta ignorēšana (tauvas bezmaksas lietošana ir paredzēta kājāmgājējiem (Zvejniecības likums, 1995)), ir apzināma lielā daļā piekrastu, kuras apdzīvo augstāka sociālekonomiskā stāvokļa cilvēki ar izpratnes trūkumu par piekrasti kā visai sabiedrībai izmantojamu rekreācijas iespēju, neatkarīgi no viņu pastāvīgās dzīvesvietas.

Jēdziens „slēgtās teritorijas” darba kontekstā interneta vidē lasāms 2006. un 2009.gadā publicētos aprakstos. 2006.gada 4.decembrī portālā www.delfi.lv publicēts Nams24 raksts „Skats aiz barjerām un mūriem”. Tajā īsi izklāstīta „slēgto teritoriju” (arī „slēgto kopienu”) ideja un minēti konkrēti ārzemju pilsētu piemēri, uzsverot dzīvojamo māju dārdzību (Nams24, 2006). Nams24 norāda, tāpat kā to secinājusi arī autore, ka „Latvijā tāda mēroga slēgtu komūnu vai ciematu pagaidām vēl nav, bet zināmas tendences šajā virzienā vērojamas jau sen”. Raksta autors uzskaita 2006.gadā zināmākos un, viņaprāt, ekskluzīvākos slēgtos projektus: „Multibau” privātmāju ciemats Priedkalnē pie Baltežera; elitārais kluba tipa ciemats „Taureņi” priežu meža vidū pie gleznainā Božu ezera, Villa SOLAR - ekskluzīvas divstāvu privātmājas pašā Lielupes krastā. Pamatoti loģisks ir arī secinājums, ka, „protams, šos īpašumus nevar salīdzināt ar Amerikas miljonus vērtajiem mājokļiem, ne cenu, ne piedāvāto ekstru ziņā” (Nams24, 2006).

„Slēgto vārtu kopienas” aura 2009.gadā piedēvēta *Panorama Plaza* iepirkšanās centram (Lielirbes iela 17a, Rīga), piešķirot tai *Bietes* balvu. *Bietes* balvu piešķir arhitektūras neveiksmēm un kļūdām. Par *Panorama Plaza* teikts: „Jaunā ēka ir vairāk nekā 200 metrus garš korpuss, kas dzīvojamo ēku kompleksu norobežo no apkārtnes, piešķirot pagalmiem atsvešinātības un „slēgto vārtu kopienas” (*gated community*) auru. Ēku mērogs un tēls ignorē gan vietu, gan iedzīvotāju mentalitāti, mēroga un proporciju izjūtu, sabojā Rīgas vizītkarti iebraucot no lidostas. Komplekss, kas pretendē uz to, ka vērsts uz āru, faktiski domāts tikai tiem, kas tur dzīvo” (Diena.lv, 2009).

Par privātās telpas noslēgšanas elementu – aizkariem – ir domājis Māris Prombergs (Latvijas Antropologu biedrības biedrs; veicis diplomdarba pētījumu par sabiedriskajām politikām un pilsonisko atbildību). Portāla www.satori.lv rakstā „Aiz aizkariem paslēptā pilsoniskā atbildība” viņš secina - “mums patīk skaidri apzināties nošķirumu starp privāto un publisko telpu. Durvju slēdzenes aizšautas, aizkari ciet, un esam ērtās, nevis izejamās jaunāko modes tendenču drēbēs (..)” (Prombergs, 2013). M.Prombergs diskutē par latviešu vēlmi savas ikdienas mājas „darbības” sargāt aiz aizkariem, pretēji, piemēram, skandināvu „atvērtajiem logiem”. Var piekrist M.Promberga aicinājumam pārvērtēt privātai telpai piešķirtās nozīmes un apskatīt iespējas kaut nedaudz pavērt vaļā iekštelpu dekorējošos aizkarus un veidot saikni starp iemītniekiem un garāmgājējiem (Prombergs, 2013). Iespējams, aizkaru pavēršana var būt sākums arī vārtu atvēršanai.

Darba autore pārliecinās, ka jautājums par teritoriju pieejamību ir aktuāls, tomēr līdz šim nav veikti mērķtiecīgi pētījumi par noslēgtām dzīvojamām teritorijām Lielrīgā un to ietekmi uz telpiski – sociālo vidi.

2. MATERIĀLI UN METODEDES

Darba izstrādē izmantotie materiāli – ārvalstu zinātniskā literatūra, raksti un pētījumi; literatūra, raksti un pētījumi latviešu valodā; kartogrāfiskā informācija; Latvijas Republikas normatīvie akti un dažāda līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumenti; internetā publicētā informācija un fotoattēli; intervijās iegūtā informācija; komunikācijā ar ekspertiem iegūtā informācija; teritoriju apsekošanas laikā iegūtie fotoattēli.

Darba izstrādē izmantotās metodes – ārvalstu un latviešu zinātniskās literatūras, rakstu pētījumu un intervijās iegūtās informācijas apkopošana, analīze un ģenerēšana; lauku studijas - ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju apsekošana, to fotofiksācija; intervijas ar ekspertiem; intervijas pēc nejaušības principa ar ierobežotas piekļuves dzīvojamajās teritorijas iedzīvotājiem.

Maģistra darba izvirzītā mērķa sasniegšana uzsākta ar zinātniskās literatūras apskatu. Par meklēšanas atslēgas vārdu angļu valodā sākotnēji nosakot „*gated communities*” (slēgto vārtu kopienas), tika apkopotas grāmatas, zinātniskie raksti un interneta vidē pieejamā informācija. Par atslēgas vārdiem izmantoti arī angļu valodas vārdi, piemēram, „*social exclusion*” (sociālā izslēgšana), „*fragmentation*” (fragmentācija).

Secināms, ka pētniecības laukā, kas saistīts ar dzīvojamo teritoriju norobežošanu un slēgto vārtu kopienām, dominē autori kā Edward J. Blakely (Kalifornija, Amerika³), Mary G. Snyder (Kalifornija, Amerika), Evan McKenzie (Čikāga, Amerika), Setha M. Low (Ņujorka, Amerika), Dominika V. Polanska (Zviedrija), Jill Grant (Kanāda), Kiril Stanilov (Ohaio, Amerika). Šo autoru pētījumi izmantoti kā teorētiskā materiāla bāze maģistra darba pirmajai nodaļai un ideju, iedvesmas avots nākamajām nodaļām.

Paralēli zinātniskās literatūras apskatam, dažādos veidos tika uzkrāta informācija par apsekošanai nepieciešamajām pētījuma objektiem - ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā:

- 1) neapzināta, tas ir, nejauša teritorijas atklāšana ikdienas pastaigā, izbraukumā;
- 2) komunikācijā ar cilvēkiem - jautājot par viņiem zināmiem piemēriem;
- 3) karšu pārlūkā Bing Maps (<http://www.bing.com/maps/>) „putna skata režīmā” (angļu val. - *Bird's eye*), apskatot Rīgu un apkārtējo urbāno teritoriju;
- 4) interneta portālā www.jaunieprojekti.lv, kur reklamās par tirgū esošajiem jaunajiem projektiem līdzās fotoattēliem nereti norādīts - „teritorija ir iežogota”.

Apzināto ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju apsekošana un katra pētījuma objekta „pases” izveidošana bija viens no laikietilpīgākajiem, bet arī interesantākajiem darba

³ Valsts aiz katra autora norāda viņa darbības, arī darba, vietu pēc 17.11.2012. pieejamās informācijas Internetā.

uzdevumiem. Objektu apsekošana notika no 2012.gada jūlija līdz 2013.gada aprīlim dienas laikā no plkst. 10.00 līdz 16.00, uz vairums no tiem nokļūstot ar velosipēdu. Norādāms, ka autore fiziski noteikto dzīvojamās teritorijas robežu un pastāvošo psiholoģisko barjeru sevī pārkāpa retos gadījumos, ieiejojot arī teritorijas iekšpagalmā. Šādos gadījumos nepameta izjūta, ka no sarga puses un satiktajiem māju iedzīvotājiem „ienācējai” tiek pievērsta pastiprināta uzmanība. Vairākos objektos novērots, ka dzīvojamās teritorijas sargs nekavējoties iznāca no sarga ēkas, pamanījis darba autori, kas dzīvojamo teritoriju fotografē. Atsevišķos pētījuma objektos pierādījās, ka dzīvojamā teritorijā ienākt vai iebraukt kādam „no malas” ir praktiski neiespējami, ja vien netiek kāpts pāri žogam vai vārtiņiem. Katrā apzinātajā objektā tika ievērtēti izmantotie fiziskie un mentālie dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementi, māju skaits nožogotajā teritorijā, ieeju skaits un publiskās ārtelpas elementi kā bērnu rotaļu laukums, soliņi. Katrs piemērs tika fotografēts no dažādiem skatpunktiem, lai atklātu dzīvojamās teritorijas noslēgto raksturu un integrāciju apkārtējā teritorijā. Rezultātā izveidots 1.pielikums „Apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā” ar 25 ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju piemēriem - attēlojot to ģeogrāfisko novietojumu, fotofiksāciju un aprakstu.

Autores sākotnējā ideja apzināt iedzīvotāju motivāciju mājokli izvēlēties noslēgtā dzīvojamā teritorijā, realizēta vispārināti. Tam par iemeslu, pirmkārt, ir minimālā iespēja uzrunāt „žoga iekšienē” dzīvojošos, kas visbiežāk teritoriju pamet, izbraucot ar mašīnu vai rada iespaidu un tiešām ir – steidzīgi un aizņēmti. Otrkārt, autore mentālā barjera ieiet noslēgtajā teritorijā un uzsākt sarunu. Rezultātā maģistra darbā iekļauti pāris respondentu viedokļi un ekspertu (Andris Roze, Guntars Ruskuls, Armands Pužulis, Māra Liepa – Zemeša) viedoklis par ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā. Paralēli autore ir rakstījusi un runājusi par ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām (sākotnēji sauktas – slēgto vārtu kopienas) plašākai auditorijai:

- Publicēja rakstu „Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtās dzīves un noslēgtie prāti” žurnālā „Latvijas Arhitektūra” (2012.gada augusts/septembris, Nr.102 (4/12)) (Roga, 2012),

- 03.09.2013. publicēja rakstu portālā www.a4d.lv „Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtās dzīves un noslēgtie prāti”. Rakstam pievienoti 18 komentāri, kur to citāti apkopoti 3.pielikumā (Roga, 2012a.).

- 31.01.2013. uzstājās Latvijas Universitātes 71.zinātniskajā konferencē „Ģeogrāfijas, ģeoloģijas un vides zinātne apakšsekcijas Teritorijas, resursi un plānošana un Telpiskā attīstība un plānošana” ar ziņojumu „Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Rīgā un Pierīgā” (Roga, 2013).

- 24.04.2013 uzstājās Latvijas Universitātes doktorantūras skolā „Baltijas jūras reģiona valstu integrācija ES nozīmīgākās sadarbības dimensijās” ar ziņojumu „Slēgto vārtu kopienų veidošanās un to ietekme: Rīgas, Pierīgas piemērs”.

Darba trešajā nodaļā, apvienojot autores pētījuma objektu apsekojumu laikā uzkrāto informāciju un izvērtējot internetā un literatūrā pieejamo informāciju latviešu valodā par noslēgtām dzīvojamām teritorijām, sniegts ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju vispārīgs raksturojums, izvērtējot dzīvojamo māju veidu noslēgtajā teritorijā, aprakstot jauno dzīvojamo māju reklāmas sludinājumus un pārdošanas cenas, īpašuma drošību un sabiedrībā pastāvošo izpratni par īpašumtiesībām. Nodaļā aprakstītas septiņas Lielrīgas teritorijas daļas, kurās apzinātas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas, kas kopā ar ārvalstu autoru piedāvātās slēgto vārtu kopienų klasifikāciju un autores apsekojumu laikā gūtajiem secinājumiem, bija par pamatu ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikācijas izstrādei ceturtajā nodaļā.

Ceturtajā nodaļā aprakstīta un pamatota autores piedāvātā ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju Lielrīgā klasifikācija četros veidos (*lielmēroga mikrorajona – drošības zonas, savrupās – elitārās, piepilsētas – „pļavu ciematu” un pilsētas – centra* ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas). Katrs no klasifikācijas veidiem aprakstīts, izvērtējot to „priekšrocības un pieprasījumu” no iedzīvotāju, tas ir, klientu puses un ģeogrāfiskā novietojuma. Izvērtētas arī „vājās puses un draudi” attiecībā pret apkārtējo vidi, ainavu, iespēju dzīvojamo teritoriju caurstaigāt vai caurbraukt. Katram klasifikācijas veidam pievienots iedzīvotāju un ekspertu viedoklis. Nodaļas noslēgumā izvērtēts iežogotu dzīvojamo teritoriju normatīvais regulējums Rīgā, Mārupes, Babītes un Garkalnes novadā.

Piektajā nodaļā, izvērtējot noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanas regulējumu dažādu līmeņu teritorijas attīstības plānošanas dokumentos Lielrīgā, sniegti priekšlikumi fiziski un mentāli atvērtu dzīvojamo teritoriju veidošanai.

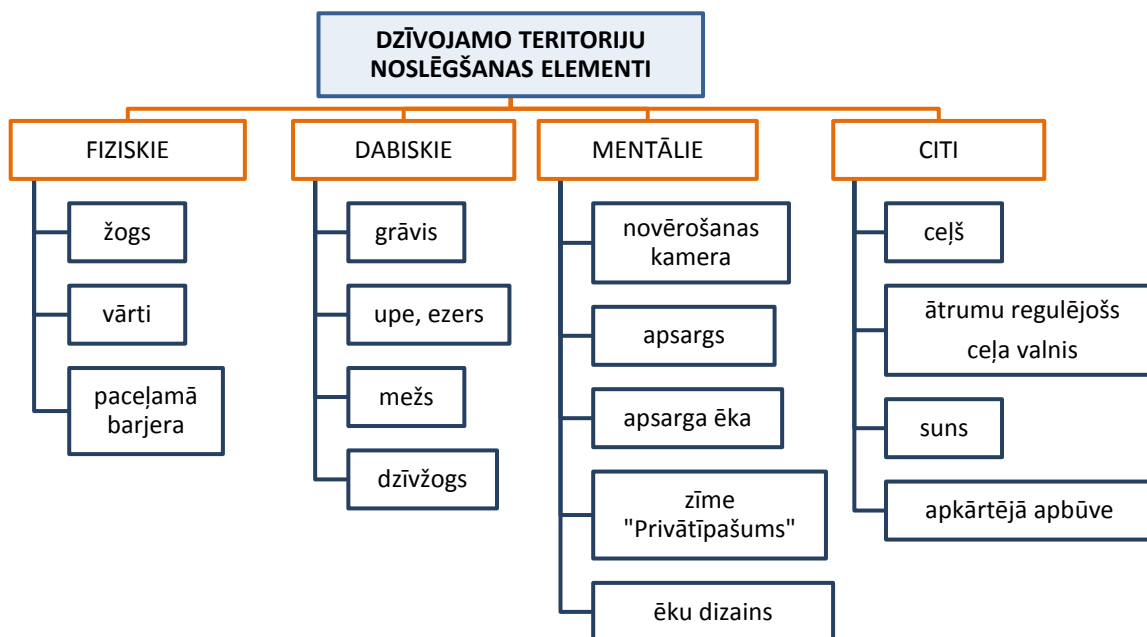
Maģistra darba noslēdzošajā, sestajā nodaļā, pamatojoties uz izvērtēto teorētisko informāciju un autores izstrādāto ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikāciju Lielrīgā un tās izvērtējumu, izteikti darba rezultātā gūtie būtiskākie secinājumi.

3. IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS LIELRĪGĀ

Darba ietvaros apzinātas 25 ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas dažādās Lielrīgas teritorijas daļās. Šo un nākamo nodaļu saturs balstīts uz lauka studiju novērojumiem, atziņām un secinājumiem.

3.1. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju pazīmes un noslēgšanas elementi

Lielrīgā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas nav tāda mēroga, rakstura un apjoma kā noslēgtas dzīvojamās teritorijas ārvalstīs, tomēr secināms, ka vairākām dzīvojamām teritorijām apzināmas analogas pazīmes kā slēgto vārtu kopienām (skatīt 1.2.apakšnodaļas 1.1.attēlu), kas ir, perimetrāla noslēgtība, uzraudzība, kontrolēta ieeja / iebrukšana un papildu ērtības. 3.1.attēlā grupēti elementi, kas kalpoja par kritērijiem, pēc kuriem tika vērtēti darba pētījuma objekti, lai noteiktu tos kā „ierobežotas piekļuves” (apzinātās teritorijas un to raksturojumu skatīt 1.pielikumā).

3.1.attēls. Dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementu grupējums (sastādījusi autore)

Mūsdienu Lielrīgas piemērā biežāk izmantotie dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementi ir fiziskie un mentālie jeb simboliskie. Viens no pirmajiem kritērijiem dzīvojamo teritoriju izvērtēšanā, lai to dēvētu par „noslēgtu”, bija žoga esamība. Pretēji slēgto vārtu

kopienām ārvalstīs, kurām raksturīgas necaurredzamas sienas un mūri, Lielrīgas piemērā žogi pa perimetru ir caurredzami, visbiežāk no koka vai stieples un vidēji 1,50 m augsti.

3.1.attēlā minētie „dabiskie” un „citi” noslēgšanas elementi konstatējami atsevišķos apzinātajos objektos. Piemēram, Babītes pagastā ir divi dominējoši blīvi apdzīvoti centri - Babīte un Piņķi - apmēram 2,5 km attālumā viens no otra, ar atšķirīgu infrastruktūru. Valsts nozīmes autoceļš A-5 (Rīgas apvedceļš) un autoceļš A-10 (Rīgas - Jūrmalas šoseja) ir ievērojama mēroga un kājāmgājējiem neērti pārvarams šķērslis, lai bez mašīnas nokļūtu no viena ciema otrā (3.2., 3.3.attēls).

3.2, 3.3..attēls. **Autoceļš A-5 (Rīgas apvedceļš) un autoceļš A-10 (Rīgas-Jūrmalas šoseja).** Fotofiksācijā viadukts - iespēja kājāmgājējiem šķērsot A-10 autoceļu (sastādījusi autore, izmantojot SIA „Karšu izdevniecības Jāņa sēta” vektora datu karšu pamatni; autores foto)

Ikvienu ierobežotas piekļuves dzīvojamā teritorija ir norobežota nosacīti. Žogs, apsargs vai uzraksts „Privātīpašums” galvenokārt kalpo kā īslaicīga mentāla barjera, kas mērķtiecīgam pārkāpējam ir nosacīti viegli pārvarams fizisks šķērslis. Tas izvirza jautājumu par dzīvojamo teritoriju noslēgšanas un novērošanas elementu nozīmi to iedzīvotāju uztverē, kas dzīvo noslēgtajā un apsargātajā teritorijā un to, kas dzīvo žoga otrā. 3.4.attēlā atspoguļota dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementu nozīmes mijiedarbība un savstarpējā ietekme.

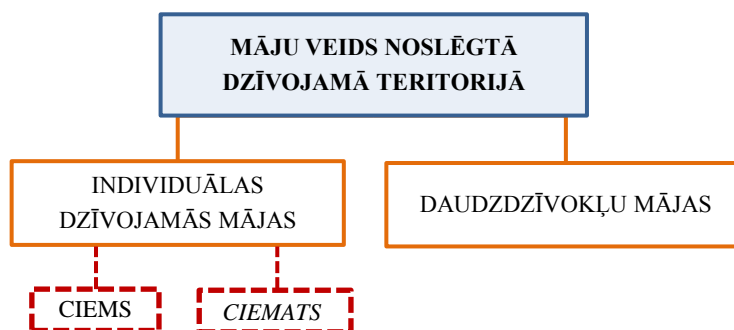
3.4.attēls. **Dzīvojamo teritoriju norobežošanas elementu nozīme un savstarpējā mijiedarbība** (sastādījusi autore)

Piemēram, žoga, elektroniski paceļamās barjeras un zīmes „Privātīpašums” izmantošanai nav tikai praktiski funkcionāla nozīme norobežot dzīvojamo teritoriju no apkārtējās publiskās ārtelpas, bet arī spēcīga simboliska un sociālekonomiska nozīme. Ņemot vērā, ka iepriekš minētie teritoriju norobežojošie elementi ir fiziski pārvarami un apejami, to praktiskā un mērķtiecīgā nozīme kļūst simboliska (raksturojama arī kā mentāla), proti, tāda, kuras mērķis ir vairāk radīt iespaidu par teritoriju kā nepieejamu (savrupu), atšķirīgu un privātu, mazāk – burtiski norobežot no apkārtējās teritorijas. Minētā simboliskā nozīme neizbēgami ir saistīta ar sociālekonomisko aspektu. Tas ir, dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementi gan tieši, gan simboliski uzsver sabiedrības sociālekonomiskās atšķirības, kā rezultātā fiziskās barjeras var radīt arī sociālās un mentālās barjeras. Kaut arī no iepriekšminētā izriet, ka, piemēram, žoga funkcija un nozīme ir vairāk simboliska, saprotams, ka dzīvojamo teritoriju uzraudzībai izmantotie fiziskie elementi rada to iedzīvotājiem papildu drošības izjūtu un potenciālajiem apdraudētājiem (zagļiem, huligāniem) - vairāk šķēršļu iecerētās nelikumīgās darbības veikšanai kā tikai aizslēgtas dzīvokļa durvis.

3.2. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju vispārīgs raksturojums

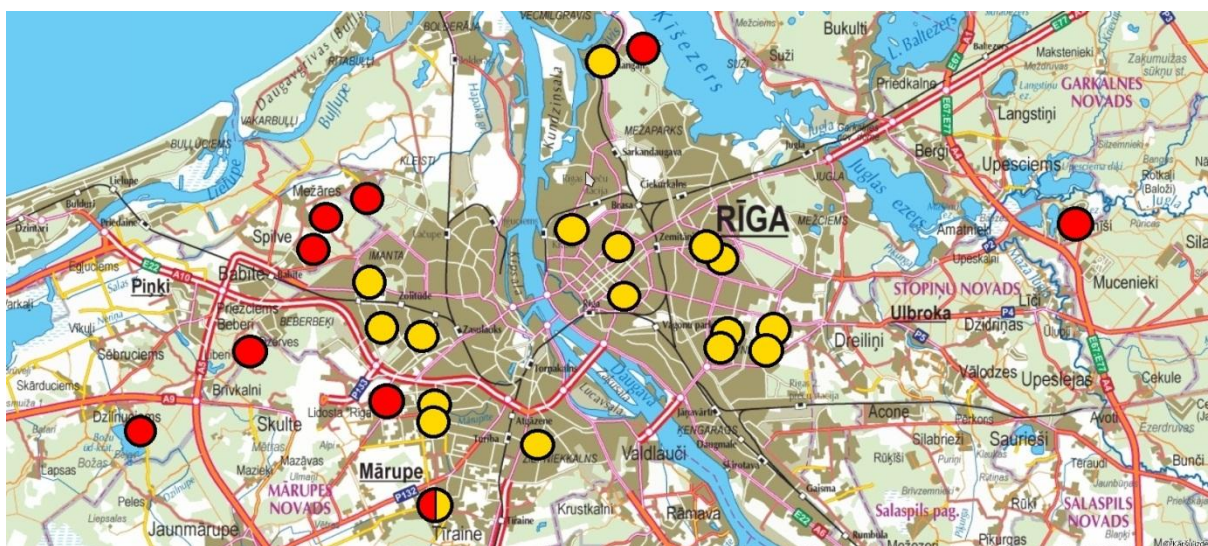
3.2.1. Dzīvojamo māju veids (apbūves forma) noslēgtā dzīvojamā teritorijā

Noslēgtās dzīvojamās teritorijas Lielrīgā dalāmas divās grupās atbilstoši dzīvojamo māju veidam žoga iekšienē - iežogotas individuālas dzīvojamās mājas (savrupmājas, dvīņu mājas, rindu mājas) un iežogotas daudzdzīvokļu mājas (3.5.attēls). Noslēgto dzīvojamo teritoriju apsekojumos konstatēts, ka vairākas noslēgtas individuālās dzīvojamās mājas tiek dēvētas par „ciematu”, kaut arī *Administratīvo teritoriju un apdzīvotu likumā* šāda jēdziena nav. Piemēram, ciemats *Aplokciems* Mežaparkā, ciemats *Taurēni* Babītes pagastā, ciemats *Sēļi* Mārupes pagastā (skatīt 1.pielikuma 13., 14, 16.objektu).

3.5.attēls. Māju veids noslēgtā dzīvojamā teritorijā
(sastādījusi autore)

Apzīmējuma „ciemats” izmantošana vairāk balstīta uz iedzīvotāju emocionālo izpratni par apbūves formu (mērogu), kas imitē ciemata auru un kopienas izjūtu, kā arī reklāmas reklāmas mārketingu. Iežogots ciems (normatīvā izpratnē) ir *Liberi* Babītes pagastā (skatīt 1.pielikuma 12.objektu). 3.6.attēlā norādītas apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā un dzīvojamo māju veids tajās.

- Noslēgtas individuālās dzīvojamās mājas
- Noslēgtas daudzdzīvokļu mājas

3.6.attēls. Dzīvojamo māju veids apzinātajās ierobežotās piekļuves dzīvojamās teritorijās Lielrīgā (sastādījusi autore, izmantojot SIA „Karšu izdevniecības Jāņa sēta” vektora datu karšu pamatni)

Redzams, ka noslēgtas individuālās dzīvojamās mājas (9 jaunie projekti) atrodas Pierīgā, tas ir, Garkalnes, Babītes un Mārupes novadā. Savukārt noslēgtas daudzdzīvokļu mājas (16 jaunie projekti) – Rīgas pilsētā un Mārupes novadā. Viens no iemesliem ir esošā apbūves struktūra, kur pilsētas blīvo apbūvi attīstītajam ekonomiski izdevīgi papildināt ar daudzdzīvokļu apbūvi, savukārt Pierīgas brīvās apbūves platības ģeogrāfiskā novietojuma dēļ ir pievilcīgas individuālo dzīvojamo māju attīstībai; atļauto apbūvi regulē katras vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi*.

Izvērtējot, kāds dzīvojamo māju veids ir noslēgts, iespējams konstatēt vairākus salīdzinošus aspektus. Piemēram, kopējā iežogotās teritorijas platība, ko aizņem individuālo dzīvojamo māju apbūve, ir lielāka nekā iežogotās teritorijas platība, uz kuras atrodas viena vai vairākas daudzdzīvokļu mājas. Tajā pašā laikā apbūves intensitāte ir augstāka teritorijai ar daudzdzīvokļu māju apbūvi, un tajā visbiežāk ir arī skaitliski vairāk māsaimniecību (dzīvokļu). Norādāms, ka individuālo dzīvojamo māju nožogotajās teritorijās, atsevišķi nožogots ir arī katrs īpašums (māsaimniecība). Šajā gadījumā veidojas situācija, kad norobežots īpašums atrodas norobežotā teritorijā (papildu drošība/noslēgtība).

3.2.2. Jaunie dzīvojamo māju projekti, to reklāmas sludinājumi un pārdošanas cenas

Laika posmā no 2000. līdz 2010.gadam Latvijas tirgū parādījušies vairāk nekā 600 lielāki vai mazāki projekti. No 2006. līdz 2011.gadam lietošanā tika nodoti 42 800 jaunu mājokļu (salīdzinājumam – no 1972. līdz 1980. gadam tika uzcelti 204 000 mājokļi, tas ir, gandrīz piecas reizes vairāk) (Latio, 2012). Apjomīgās un izklaidētās (dažādos interneta portālos) informācijas dēļ, autore darba ietvaros nepretendē apzināt aptuveno jauno dzīvojamo projektu skaitu, kuri būtu klasificējami kā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas atbilstoši sludinājumos ietvertajai norādei, ka dzīvojamā teritorija ir iežogota. Tomēr, izvērtējot reklāmu sludinājumus nekustamo īpašumu portālos, secināms, ka to skaits nav mazs un autore pieļauj, ja teritoriju nožogošana netiks regulēta - nākotnē tikai palielināsies. Vairākas nekustamo īpašumu mājas lapas kā www.latio.lv, www.city24.lv, www.ektornet.lv, www.rentinriga.lv, www.nekustamaisipasums.lv, sludinājumos netiek norādīts, ka nekustamais īpašums atrodas noslēgtā teritorijā, kaut nereti pēc attēliem redzams, ka tā ir (autore secinājums pēc aptuveni 10 jauno projektu apskatīšanas katrā no mājas lapām). Atšķirīgi sludinājumu formāti, kuru tekstos vērojama individuāla pieeja pārdodamā (izīrējamā) īpašuma reklāmai, ir portālā www.ss.lv. Sludinājumos fakts, ka dzīvojamā teritorija ir noslēgta, pieminēta galvenokārt elitāro īpašumu reklāmās. Savukārt informācija, ka nekustamais īpašums ir nožogots, tiek uzsvērts portāla www.jaunieprojekti.lv jauno projektu aprakstos („Ciemats [*Ābelītes*, Mārupe, Sīpeles iela 41 – *autores piez.*] atrodas labiekārtotā, iežogotā teritorijā”; „Jauna māja [*Ādažu terases*, Gaujas iela 11, Ādaži – *autores piez.*], kas atrodas labiekārtotā iežogotā teritorijā” (New Projects, S.a.)). Šāda informācija norādīta arī portālā www.reallat.lv („Jaunais projekts [Martas iela, centrs, Rīga – *autores piez.*] vienā no centra klusākajām un harmoniskākajām ieliņām. (..) Jaunbūve, slēgta teritorija, pagalms apsargāts, ieeja no pagalma un ielas (..)” (Real Estate Development, S.a.)). Autore arī secina, ka nevienā no nekustamo īpašumu portāliem līdzās opcijai „*atlasīt piedāvājumu pēc*”: „*atrašanās vietas*”, „*īpašuma tipa*”, „*cenas*” un „*istabu skaita*”, netiek ietverta iespēja „*atlasīt*” īpašumus, kas „*atrodas iežogotā teritorijā*”. Iespējams, šāda papildinājuma ieviešana būtu aktuāla pircējiem, kuriem skaidri definētas dzīvojamās teritorijas robežas, nošķirtība un šķietamā drošība ir viens no nākotnes īpašuma izvēles kritērijiem.

Kā izteikts iepriekš, jaunajos projektos (domāts arī jaunajos projektos, kas nav klasificēti kā ierobežotas piekļuves) dzīvo, tas ir, finansiāli var atļauties dzīvot, sabiedrības pārstāvji ar augstāku sociālekonomisko statusu. Faktiski to apstiprina arī pieejamie tirgus pārskati. SIA Latio „Mājokļu tirgus pārskats. 2013.gada februāris” atklāj, ka Rīgas sērijveida dzīvokļu kvadrātmetra vidējā cena 2013.gada februārī bija 588 eiro (pēc Acro Real Estate

datiem – 594 eiro), savukārt Rīgas mikrorajonu jauno dzīvokļu vidējā cena no 900 līdz 1400 eiro/m². Jauno projektu dzīvokļu vidējās cenas Pierīgā februārī bija no 700 līdz 900 eiro/m², Rīgas centrā (ietverot arī attālākas centra daļas) – no 1500 līdz 3000 eiro/m² (SIA Latio, 2013; Arco Real Estate, 2013). Piemēram, Garkalnes novada slēgtajā ciemā *Sunīši* uz 22.04.2013. tiek pārdoti 25 dzīvojamo māju īpašumi cenu amplitūdā no 71,000 līdz 463,851 Ls.

3.2.3. Īpašuma drošība. Izjūta par īpašumu drošībā

Rīgas pašvaldības policija neuztur statistiku, kas nodalītu, vai noziedzīgi nodarījumi tiek izdarīti jaunajos dzīvojamo māju projektos vai sērijveida. Arī privātās apsardzes firmas neuztur šāda veida statistiku un informācija par realizētajiem noziedzīgiem nodarījumiem (vandālisms, zagšana u.c.) šo firmu apsargātajos objektos, netiek izpausta. Ņemot vērā iepriekšminēto, autore nevar secināt, cik reizes atšķiras (vai neatšķiras) izdarīto noziedzīgu nodarījumu skaits noslēgtās un „atvērtās” dzīvojamās teritorijās. „Iedomātai un mērķtiecīgai noziedzības veikšanai neviena sēta nav par augstu un neviena kamera par traucēkli”, norādīja Rīgas pašvaldības policijas Operatīvās vadības un drošības uzraudzības pārvaldes priekšnieks Jevgeņijs Platais (Platais, 2013). Internetā pieejamā informācija apsardzes firmu mājas lapās uzzināms, ka dzīvokļa apsardze vienam mēnesim maksā, sākot no 3,99 Ls (vidējā cena tomēr ir 7 Ls) un mājas apsardze līdz pat 17,55 Ls (Mustangs Apsardze, Bez dat.; GRIFS AG, Bez dat.; Evor, Bez dat.; Pentano, Bez dat.).

Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta Operatīvās vadības pārvaldes Ugunsgrēku dzēšanas un glābšanas darbu nodaļas vecākais inspektors Igors Rusinovs atbildes vēstulē (16.04.2013.) autorei uz jautājumu par ugunsdzēsēju novērojumiem un pieredzi, saskaroties ar glābšanas darbiem ierobežotas piekļuves dzīvojamajās teritorijās Rīgā un Pierīgā, norādīja: „Katru gadu VUGD saskaras ar šāda veida šķēršļiem, kas kavē ugunsgrēka dzēšanas vai glābšanas darbus, bet informāciju, cik bieži tas notiek, nevaram sniegt, jo šāda veida informācija netiek apkopota. Saskaņā ar 2002.gada 24.oktobra likuma „Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums” 15.pantu, „lai apturētu un novērstu ugunsgrēka un ar to saistīto bīstamo faktoru izplatīšanos, kas apdraud fiziskās personas, materiālās vērtības un vidi, vai likvidētu šķēršļus, kas traucē ugunsgrēka dzēšanu un glābšanas darbu veikšanu, ugunsgrēka dzēšanas un glābšanas darbu vadītājs ir tiesīgs:

- 1) dot rīkojumu: a) iekļūt jebkurā teritorijā, ēkā un telpā, b) pārvietot, nojaukt vai iznīcināt ēkas, būves un to daļas, c) demontēt iekārtas, d) pārvietot transportlīdzekļus;
- 2) ar īpašnieku (valdītāju) piekrišanu izmantot darbu veikšanā fizisko un juridisko personu kustamo un nekustamo īpašumu;

3) iesaistīt speciālos dienestus (policiju, gāzes avārijas dienestu, elektrotīklu avārijas dienestu u.c.) sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, ceļu satiksmes regulēšanā, evakuācijas vai citu neatliekamu pasākumu veikšanā notikuma vietā”” (Rusinovs, 2013).

Piebraukšanas iespējas ugunsdzēsības un glābšanas tehnikai regulē attiecīgo būvju projektēšanas būvnormatīvi un Ministru kabineta (turpmāk tekstā – MK) 2011.gada 28.jūnija noteikumi Nr.498 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 201-10 „Būvju ugunsdrošība””. Darba kontekstā saistoša ir minētā būvnormatīva 3.2.apakšsadaļa „Ugunsdzēsības un glābšanas darbu nodrošinājums”. Tās 35.punkts nosaka, ka „dažādu lietošanas veidu būvēm vai to grupām, kas atrodas iežogotā teritorijā, kuras platība ir lielāka par pieciem hektāriem, nodrošina vismaz divas ugunsdzēsības un glābšanas tehnikai piemērotas iebrauktuves” un 38.punkts – „iebrauktuvju un caurbrauktuvju vārtus aprīko ar ierīcēm, kas pieļauj to manuālu atvēršanu” (Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu 201-10..., 2011). Vairums pašvaldības teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos* tiek iekļauta apakšsadaļa „Pieklūšanas noteikumi un vides pieejamības nodrošināšana”, atsaucoties arī uz augstākminēto būvnormatīvu LBN 201-10.

Autore izsaka pieņēmumu, ka nereti žogs un citi dzīvojamo teritoriju norobežojošie elementi tā vietā, lai nodrošinātu savrupu, netraucētu dzīvi sociālekonomiski līdzsvarotā vidē, ir tie, kas nelaimes gadījumā var kļūt par lielākajiem šķēršļiem (barjerām) glābšanas darbu sekmīgai veikšanai, ne tikai ar mantisku, bet arī cilvēku zaudējumu sekām.

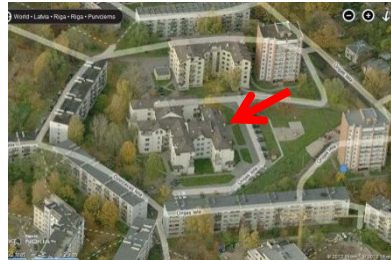

3.3. Apzināto ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojums

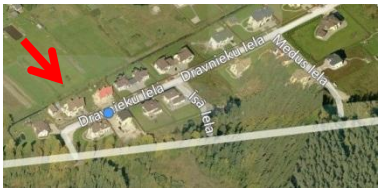
Viens no ārvalstu autoru piedāvātajiem slēgto vārtu kopienų klasifikācijas veidiem ir atbilstoši noslēgto dzīvojamo teritoriju ģeogrāfiskajam novietojumam. Izvērtējot apzināto Lielrīgas ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojumu, darba autore secina, ka iespējams noteikt divas vispārinātas grupas un atbilstoši tām septiņas Lielrīgas teritorijas daļas, kurās šīs noslēgtās dzīvojamās teritorijas apzinātas (skatīt 1.tabulu):

- 1) teritorijās, kurās jau vēsturiski pastāv blīvs apdzīvojums:
 - a) Rīgas centrs un tā tuvākā apkārtnē (2 km rādiusā);
 - b) teritorijas blakus (ģeogrāfiski tuvu) lielmēroga mikrorajonu daudzstāvu ēkām;
 - c) lielmēroga mikrorajonu daudzstāvu ēku iekšpagalmi;
 - d) teritorijas Rīgas perifērijā (pilsētas nomales).
- 2) jaunizveidotās dzīvojamās teritorijas, vietās, kuras iepriekš nav bijušas apbūvētas vai kurās dominējusi viensētu tipa / reta savrupmāju dzīvojamā apbūve:
 - a) teritorijas, kas tieši robežojas ar ūdenstecēm un ūdenstilpēm;

- b) teritorijas, kuras *ieskauj* mežs jeb „dzīvotnes mežā”;
- c) teritorijas ceļa malā (pļavā).

1.tabula. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojums Lielrīgā un to raksturojums (sastādījusi autore, izmantojot *Bing Maps* vektora datu karšu pamatni)

Nr.	Lielrīgas daļa	Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojuma papildus raksturojums
Teritorijas, kurās jau vēsturiski pastāv blīvs apdzīvojums		
1.	Rīgas centrs un tā tuvākā apkārtnē (2 km rādiusā) 	Arhitektoniski dažādās apbūves dēļ norobežotās teritorijas ir (1) neuzkrītošas (iekļaujas apkārtējā ainavā un pilsētvidē) vai (2) kontrastē ar tuvumā esošo ēku ārējām fasādēm. Ēkas izvietotas, ņemot vērā vēsturisko būvlaidi, apjomīgākā un kājāmgājējam nemanāmākā apbūve izvietota zemesgabala dziļumā. Piemēram, „Ziedoņdārza mājas”, A.Čaka iela 92, 96, 98, Rīga (attēlā pa kreisi).
2.	Teritorijas blakus (ģeogrāfiski tuvu) lielmēroga mikrorajonu daudzstāvu ēkām 	Jauno projektu norobežotās mājas kontrastē ar esošās apbūves mērogu, vizuālo izpildījumu un iedzīvotāju sociālekonomisko stāvokli, radot iespaidu par divām fiziski līdzās esošām, bet sociālā ziņā atšķirīgām un, iespējams, konfliktējošām pusēm. Piemēram, „Bajāri”, Jasmuižas iela 24, Pļavnieki, Rīga (attēlā pa kreisi).
3.	Lielmēroga mikrorajonu daudzstāvu ēku iekšpagalmi 	Norobežotās teritorijas aizņēmušas daudzstāvu namu iekšpagalmu ierasto brīvo telpu, kas vēsturiski tika paredzēta kā publiskā ārtelpa ar rekreācijas nozīmi, izjaucot arī iekšpagalma ierasto un loģiski ērtu kustības virzienu. Piemēram, Ūnijas iela 74, Purvciems, Rīga (attēlā pa kreisi).
4.	Teritorijas Rīgas perifērijā (pilsētas nomales) 	Norobežoto teritoriju izvietojums nodrošina ērtu satiksmi uz Rīgas centru, vienlaikus radot nošķirtību un privātumu no tuvējiem kaimiņiem, ko rada fiziskie un mentālie norobežošanas elementi. Piemēram, Miera iela 61k-1, Brasa, Rīga (attēlā pa kreisi).

Jaunizveidotās dzīvojamās teritorijas vietās, kuras iepriekš nav bijušas apbūvētas vai kurās dominējusi viensētu tipa / reta savrupmāju dzīvojamā apbūve	
<p>5. Teritorijas, kas tieši robežojas ar ūdenstecēm un ūdenstilpēm</p> 	<p>Nožogotās dzīvojamās teritorijas atrodas tādu ūdensmalu tuvumā, kuru ērta sasniedzamība ir galvenokārt ar automašīnu (nereti sabiedriskais transports nekursē); retās apbūves dēļ dominē lauku (apbūves neskarta) ainava. Šo teritoriju izvietojums ierobežo piekļuvi ūdensmalai cilvēkiem no malas. Piemēram, teritorija (1) <i>Taurēni</i> pie Božu ūdenskrātuves Dzilnuciemā Babītes novadā vai (2) <i>Ezerkrasti</i> pie Sunīšu ezera, Garkalnes novadā (attēlos pa kreisi).</p>
<p>6. Teritorijas, kuras <i>ieskauj</i> mežs jeb „dzīvotnes mežā”</p> 	<p>Noslēgtās dzīvojamās teritorijas izveidotas iepriekš neapbūvētās pļavu vai meža teritorijās, nereti veicot meža zemes transformāciju; teritoriju tiešā tuvumā nav sociālās infrastruktūras un piebraucamais ceļš no augstāka līmeņa autoceļa tām galvenokārt noslēdzas līdz ar pēdējo māju. Piemēram, ciems <i>Liberi</i>, Babītes pagasts, Babītes novads (attēlā pa kreisi).</p>
<p>7. Teritorijas ceļa malā (pļavā)</p> 	<p>Norobežotās teritorijas atrodas tiešā ceļa tuvumā, vietā, kas agrāk netika izmantota apbūvei, piemēram, pļava; piekļūšana tām organizēta, nogriežoties no augstāka līmeņa ceļa uz piemājas ceļu. Piemēram, Dravnieku iela, Babītes pagastā, Babītes novadā (attēlā pa kreisi).</p>

3.4. Izpratne par īpašumtiesībām

Būvniecības procesā nereti saduras pretējas intereses un pārstāvētās tiesības. Tas atklājas arī, izvērtējot darba pētāmā objekta – ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas - veidošanas tiesisko aspektu. No vienas puses ir personas (indivīda) īpašuma tiesības (Latvijas Republikas Satversmes 105.pants; Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.panta pirmā daļa), no otras – sabiedrības tiesības uz labvēlīgu

vidi (Latvijas Republikas Satversmes 115.pants) (Latvijas Republikas Satversme, 1922; Par 1950.gada 4.novembra..., 1997). Līdzsvaru šīm interesēm teorētiski rada normatīvais regulējums teritorijas plānošanai, būvniecībai un citiem jautājumiem ar ilglaicīguma raksturu, tomēr nereti minētās tiesības no pieteicēja un atbildētāja viedokļa tiek interpretētas dažādi.

Civillikuma 929.punkts nosaka - „Par īpašuma priekšmetu var būt viss tas, kas ar likumu nav noteikti izņemts no vispārējās apgrozības” (Civillikums, 1937). Savukārt 927.punkts īpašumu skaidro kā pilnīgas varas tiesību pār lietu, t. i.:

- 1) tiesība valdīt un lietot to;
- 2) iegūt no tās visus iespējamus labumus;
- 3) ar to rīkoties;

4) noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no katras trešās personas ar īpašuma prasību (Civillikums, 1937). Formulējums „pilnīgas varas tiesība” sākotnēji rada priekšstatu, ka īpašuma tiesība ir absolūta, tomēr tas ir maldīgi. „Minētās konvencijas tā paša panta otrā daļa vienlaikus par tiesībām uz īpašumu noteic, ka valsts ir tiesīga kontrolēt īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm. Arī Latvijas Republikas Satversmes 105.panta turpinājumā ir aizliegta īpašuma tiesību izmantošana pretēji sabiedrības interesēm” (Detlava, 2007). Secināms, ka īpašuma tiesības nav absolūtas un neierobežotas, tieši pretēji - tās var tikt ierobežotas saskaņā ar normatīvajiem aktiem.

Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma izpratnē nekustamais īpašums ir „nekustamā īpašuma objekts (zemes vienība vai būve) vai šo objektu kopība (zemes vienība un būve), kas saskaņā ar likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās” normām atbilst pastāvīga nodalījuma prasībām. Par nekustamo īpašumu uzskatāms arī dzīvokļa īpašums vai dzīvoklis (..)” (Nekustamā īpašuma valsts..., 2006). Maģistra darba kontekstā nekustamais īpašums tiek uztverts augstākminētā likuma izpratnē, no kura tālāk izpratnes veidošanai ir aktuāls jautājums par nekustamā īpašuma iespējamo piederības formu un tā atļauto izmantošanu.

Ne Civillikumā, ne citos normatīvajos aktos netiek definēts jēdziens „privātīpašums”, tomēr tas tiek izmantots, lai norādītu, piemēram, zemes īpašuma piederības formu (valsts īpašums, pašvaldības īpašums, privātīpašums) (piemēram, MK noteikumu Nr.686 „Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību” 10.2.punkts) vai ēkas piederību (valsts īpašums, pašvaldības īpašums, privātīpašums). „Privātīpašums” emocionālā izpratnē izprotams kā „vienam cilvēkam piederošs, privāts”*,

*Svešvārdu vārdnīcā „privāts” skaidrots – 1. Tāds, kas saistīts ar atsevišķu cilvēku; 2. Tāds, kas pieder atsevišķam cilvēkam vai atsevišķai cilvēku grupai (Baldunčičs, 1999).

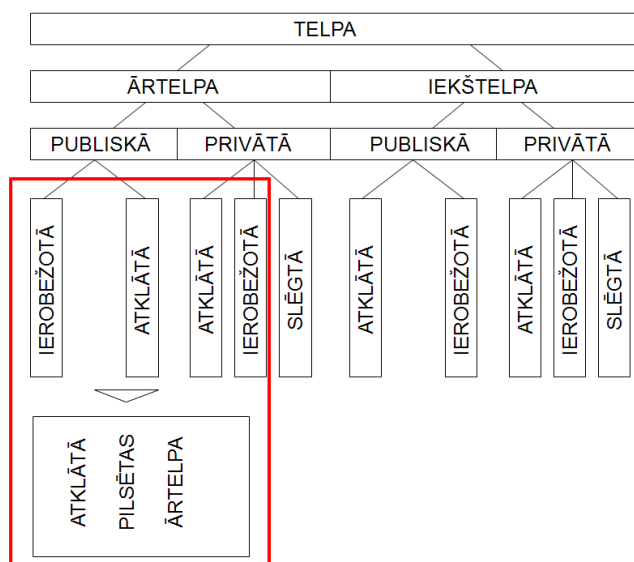
tāpēc, tāpat kā „valsts īpašums” un „pašvaldības īpašums” izceļ par to atbildīgo subjektu (privātpersona, valsts vai pašvaldība).

Civillikuma 1067.punkts nosaka – „īpašuma tiesība, kas pieder uz vienu un to pašu nedalītu lietu vairākām personām nevis reālās, bet tikai domājamās daļās, tā ka sadalīts vienīgi tiesību saturs, ir kopīpašuma tiesība”, kas nozīmē arī ka „visi kopīpašnieki, samērīgi ar katra daļu, saņem visus labumus, kādus kopējā lieta dod, un tādā pašā samērā arī nes zaudējumus, kādi tai ceļas” (Civillikums, 1937). Apzinātajos ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju piemēros konstatēts, ka nereti jauno dzīvojamo māju projektu piederība tiek akcentēta ar zīmi „Privātīpašums” pie galvenās ieejas/iebrauktuves teritorijā. Pēc būtības minētās zīmes izmantošana nav korekta, jo tā neatspoguļo patieso īpašuma piederības formu, kas, piemēram, iežogotā un apdzīvotā daudzdzīvokļu māju piemērā visticamāk ir kopīpašums. Šāds secinājums papildina darbā iepriekš izteikto pieņēmumu, ka zīme „Privātīpašums” ir ar simboliski norādošu vēstījumu (mentāla barjera) par dzīvojamo teritoriju, kas atvērta konkrētai cilvēku grupai, ko šādi neatklātu zīme „Kopīpašums”.

Darba kontekstā būtiska ir „telpas pieejamības” (angļu val. - *accessibility*) izpratne, kas vērtējama gan no „privātās ārtelpas”, gan „publiskās ārtelpas” aspekta. Normatīvajos aktos netiek definēts vārdu salikums „privāta ārtelpa”, savukārt tiek definēts – „publiska ārtelpa”, kas MK noteikumos Nr.240 „Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi” saprasts kā „sabiedrībai pieejamas teritorijas un telpa, ko veido ielas, bulvāri, laukumi, parki, dārzi, skvēri, pagalmi, krastmalas, pasāžas, promenādes un citas vietas, kas nodotas publiskai lietošanai neatkarīgi no to īpašuma piederības” (Vispārīgie teritorijas plānošanas..., 2013). Fakts, ka normatīvi „privāta ārtelpa” netiek definēta, neizslēdz mūsdienu pilsētvides esošajā situācijā redzamo, ka ierobežotas piekļuves privātās ārtelpas robežas ir nolasāmas ne tikai fiziski (žogs, vārti, elektroniski paceļamā barjera u.c.), bet arī mentāli (zīme „Privātīpašums”, ieejas/iebraukšanas teritorijā kontrole).

Karīna Listerborna (Carina Listerborn) izsaka domu, ka nav iespējams noteikt (identificēt) tādu pilsētas publisko telpu, kas nebūtu ekskluzīva kādai konkrētai cilvēku grupai. Vienas personas publiskās telpas izmantošana nereti kaitē (ierobežo) citu cilvēku iespēju šo publisko telpu izmantot vai, citiem vārdiem sakot, telpa, kas tiek izmantota vienas grupas interesēm vai vienam mērķim, var ierobežot tās izmantošanu citai iedzīvotāju grupai citam mērķim. Iepriekšminētais norāda, ka vispārēja piekļuve telpai nav pietiekams kritērijs, lai to raksturotu kā publisku telpu, būtiska ir arī tās piederība un pārvalde, ekonomiskā funkcija un fiziskais dizains (Listerborn, 2005; Patterson, 2010).

Par telpas pieejamības klasifikāciju, telpas piederību un izmantošanu rosinājis domāt arhitekts Edgars Bērziņš, akcentējot tādas telpas klasifikācijas nepieciešamību, kas būtu konkrēti definēta. E.Bērziņš norāda, ka „publiskās telpas” jēdziena lietošanā vērojama nekoncekvenca (3.7.attēls), jo ar to tiek domāta gan atklāta un ierobežota telpa, gan ārtelpa un iekštelpas (Bērziņš, 2013; Bērziņš 2013a).

3.7.attēls. Telpas pieejamības klasifikācija (sastādījis Edgars Bērziņš (Bērziņš, 2013))

Tāpat, un tam pievienojas arī maģistra darba autore, nav vienotas pieejas telpas piederības (īpašuma) un izmantošanas jautājumos. Iepriekšminētais jo raksturīgi atklājas maģistra darba tēmas ietvaros. Definīcija (Vispārīgie teritorijas plānošanas..., 2013), ka publiskā ārtelpa bez ierobežojumiem pieejama sabiedrībai neatkarīgi no tā, kā īpašumā konkrētais objekts atrodas, nereti ir formāla, jo pār publiskās ārtelpas pieejamību prevelē telpas (īpašuma) piederības faktors un cilvēka izpratne par teritorialitāti.

4. IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMO TERITORIJU KLASIFIKĀCIJA

Lielrīgas piemērā ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikācijā korekti ir pārņemt ideju, bet ne pilnīgu un identisku klasifikāciju no ārvalstu pētnieku piedāvātajiem variantiem, jo būtiska nozīme ir attiecīgās valsts ekonomiskajai, sociālajai, teritorijas plānošanas un pārvaldības sistēmai/situācijai, kas Lielrīgas piemērā ir izteikti atšķirīga, piemēram, no Amerikas vai Apvienotās Karalistes. Tāpēc, iedvesmojoties no ārvalstu autoru slēgto vārdu kopienas klasifikāciju piemēriem (skatīt 1.2.1.apakšnodaļu), autores apsekojumu laikā veiktajiem secinājumiem par ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju novietojumu Lielrīgā (skatīt 3.3.apakšnodaļas 1.tabulu) un apzinoties, ka Lielrīgas piemērā teritorijas noslēgšanas elementiem ir vairāk simboliska, sociālekonomiska un mazāk praktiska nozīme (skatīt 3.1.apakšnodaļas 3.4.attēlu), autore piedāvā Lielrīgas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas klasificēt četros veidos (4.1.attēls):

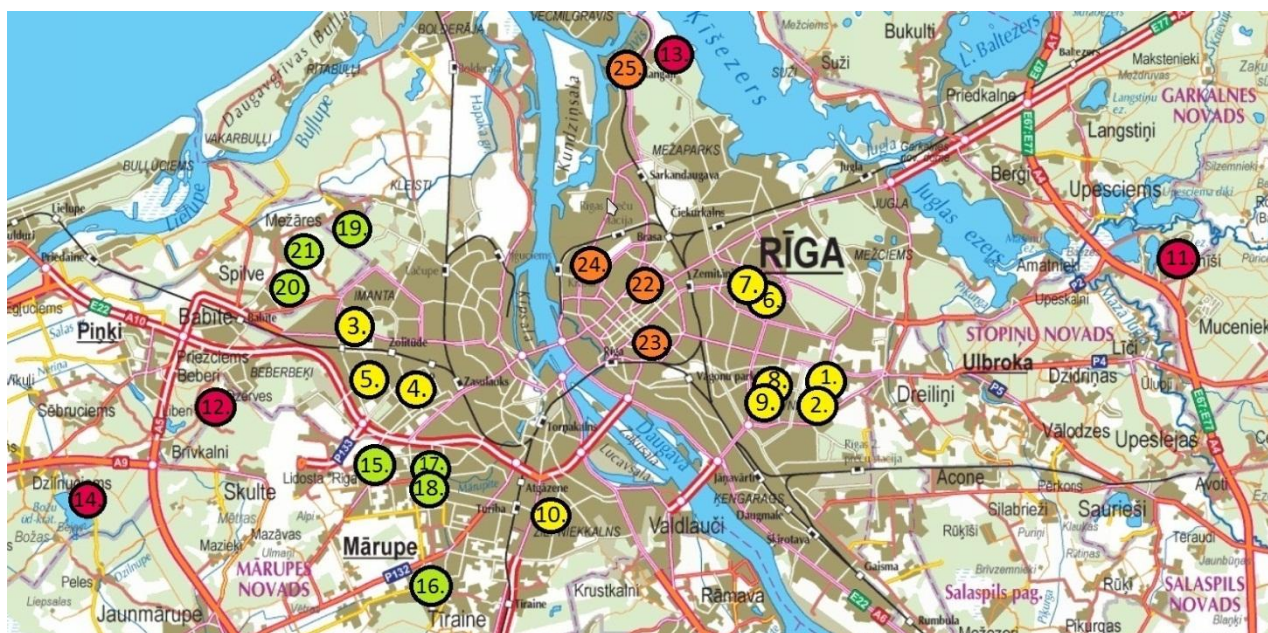
- 1) lielmēroga mikrorajona – drošības zonas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas,
- 2) savrupās – elitārās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas,
- 3) piepilsētas – „pļavu ciematu” ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas,
- 4) pilsētas - centra ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas.

4.1.attēls. Ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju Lielrīgā klasifikācija
(sastādījusi autore)

Katrs no klasifikācijas veidiem norāda ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju ģeogrāfisko novietojumu Lielrīgā. Kā tas idejiski redzams 4.2.attēlā un precīzāk izlasāms 1.pielikumā, tad *lielmēroga mikrorajona - drošības zonas* ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas apzinātas lielmēroga dzīvojamo rajonu tuvumā vai iekšpagalmā (Imantā, Pļavniekos, Purvciemā); *savrupās – elitārās* ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas – ūdenstilpju (Sunīšu ezera, Božu ūdenskrātuves) tiešā tuvumā un mežu (Mežaparka, Beberbeķu dabas parka) ielokā; *piepilsētas – „pļavu ciematu”* ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas – Rīgas tiešā tuvumā pļavu un retas apbūves ielokā (Babītes pagastā,

Mārupes novadā); *pilsētas - centra* ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas – integrētas Rīgas tuvā centra blīvās apbūves brīvajās teritorijās. Katrs no klasifikācijas veidiem atklāj arī to iedzīvotāju pieprasījumu pēc mājokļa drošā, savrupā/elitārā un mobilā dzīvojamā vidē.

- DROŠĪBAS ZONAS ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas
- SAVRUPĀS - ELITĀRĀS ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas
- PIEPILSĒTAS - PĻAVU ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas
- PILSĒTAS ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas

Apzinātie piemēri kartē numurēti atbilstoši Pielikumam Nr.1

4.2.attēls. Apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā un to klasifikācija (sastādījusi autore, izmantojot SIA „Karšu izdevniecības Jāņa sēta” vektora datu karšu pamatni)

Primāri apzinātās un pēc atrašanās vietas klasificētās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā iespējams raksturot, vispārināti izvērtējot to ietekmi uz apkārtējo teritoriju gan fiziskā, gan sociālā kontekstā, kas ir:

1) Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas ar negatīvu ietekmi. Apzīmējums „ar ietekmi” norāda uz tādu norobežotu dzīvojamo teritoriju, kas ietekmē (izmaina) teritorijas esošo apbūves struktūru, ainavu, vēsturisko izmantošanu un rada sociālu spiedi. Piemēram, tās norobežotās dzīvojamās teritorijas, kas izvietotas daudzdzīvokļu māju iekšpagalmos, tādējādi apbūvējot iepriekš publiski pieejamās teritorijas un nereti samazinot neapbūvētās zaļās telpas platību; norobežotas teritorijas ūdensteces (ūdenstilpes) tuvumā, kas citiem iedzīvotājiem no malas liedz ērtu piekļuvi (vai piekļuvi vispār) ūdensmalai vai rekreācijas teritorijām, kas iepriekš bijušas publiski pieejamas.

2) „Neitrāli” ietekmējošas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas. Ar apzīmējumu „neitrāli ietekmējošas” autore saprot tādu ietekmi, kas neizraisa nevēlamas blakusparādības, ir neuzkrītoša, apkārtējā vidē veiksmīgi integrēta un nerada sociālu spriedzi. Piemēram, norobežotas dzīvojamās teritorijas ceļa/ielas malā, kur iepriekš bija lauksaimniecībā izmantojamā zeme; mēroga un koloristikas ziņā neitrālas un ar apkārtējo apbūvi samērīgas norobežotas dzīvojamās teritorijas Lielrīgā, kur jau pastāv blīva apbūve un netiek norobežotas esošās publiskās ārtelpas teritorijas vai piekļuve tām.

Nenoliedzami, jebkāda veida būvniecība, maģistra darba kontekstā - jaunas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas būvniecība - izmaina ierasto apkārtējo ainavu, apbūves blīvumu, pārvietošanās iespējas (caurstaigājamību) un sociālo vidi. Norādāms, ka nav iespējams nodalīt jautājumu par ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju veidošanas atļaušanu vai aizliegšanu no jautājuma par atļauto būvniecību kā tādu konkrētā teritorijā, kaut arī tā nebūtu iežogota, piemēram, lauksaimniecībā izmantojamās zemēs, meža vidū vai tiešā ūdenstilpju tuvumā. Respektīvi, primāri vērtējams ir jautājums par jaunas būvniecības atļaušanu vai veicināšanu, piemēram, daudzdzīvokļu māju iekšpagalmos un sekundāri – vai un kāpēc šo dzīvojamo teritoriju atļauts/aizliegts iežogot.

Nākamajās apakšnodaļās izvērtēts katrs klasifikācijas veids, nosaucot to „Priekšrocības un pieprasījumu” un „Vājās puses un draudus”. Papildus tiek pievienots arī ekspertu un respondentu viedoklis.

4.1. Lielmēroga mikrorajona – drošības zonas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas

Klasifikācijas veida nosaukums un ideja pārņemta no E.Bleikelija un G.Snaidera aprakstītās grupas Amerikas piemērā, tas ir, *drošības zonas kopienas* (angļu val. - *security zone communities*) un Metjū Burkē, kas raksturojis *pilsētas drošības zonas* (angļu val. – *urban security zones*) kopienas.

Ar drošības zonas ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā tiek saprastas tādas noslēgtas dzīvojamās teritorijas, kas atrodas vidē, kuras apbūve, iedzīvotāju sociālekonomiskais stāvoklis un sabiedrībā pieņemtais viedoklis par šo apdzīvoto vietu problemātiku (sociālo, īpašumtiesisko, tehnisko, estētisko un telpisko) ir vairāk ar emocionāli negatīvu un bīstamu (nedrošu) noskaņu, bet mazāk ar objektīvi neitrālu un akceptējošu attieksmi. Tās ir, piemēram, ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas blakus jeb ģeogrāfiski tuvu lielmēroga mikrorajonu daudzstāvu ēkām un daudzstāvu ēku iekšpagalmos (skatīt 3.3.apakšnodaļas 1.tabulas 2., 3.punktu). Vairāki autori (Treija, Bratuškins, Suvorovs,

2010; Lībaže, 2011; SIA „Arhitekta Edgara Bērziņa...”, 2011.), rakstot par lielmēroga dzīvojamajiem mikrorajoniem Rīgā, uzsver kompleksās problēmas, kas tajos atklājas mūsdienās, piemēram, ēku un iekšpagalmu fiziskais nolietojums, dzīvojamās vides neatbilstība mūsdienu prasībām, mainoties dzīves modelim un standartiem (garīgs nolietojums), sociālā vienaldzība (iedzīvotāju pasivitāte, neieinteresētība ārtelpas vides uzlabošanā), nepilnvērtīgi un nefunkcionāli izmantoti iekšpagalmi. Lielmēroga dzīvojamo rajonu ārtelpa raksturojama kā „vardarbību veicinoša vide, kas veicina konkrētu subkultūru un antisociālu grupējumu pulcēšanos, tādējādi apdraudot dzīvojamā rajona iedzīvotāju un viesu drošību un rajona publisko tēlu” (Lībaže, 2011).

4.3.attēls. Ūnijas iela 74, Purvciems, Rīga.
Autores foto

4.4.attēls. Pildas iela 30c, Dārzciems, Rīga.
Autores foto

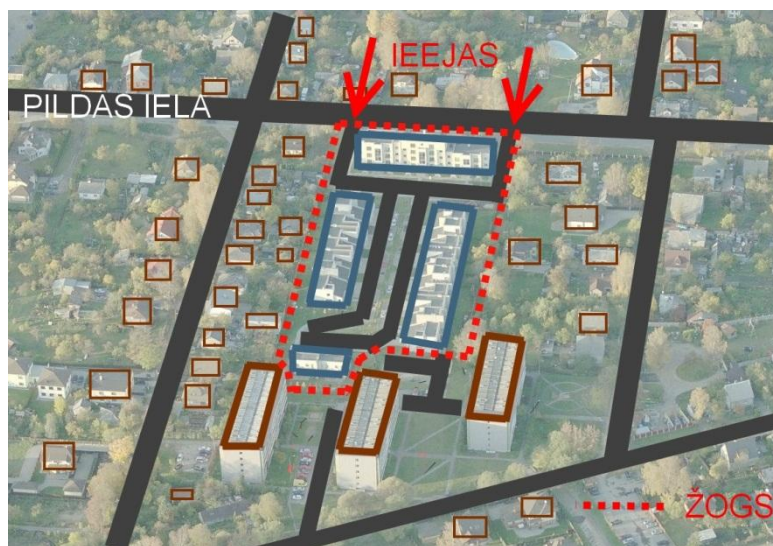
Neskatoties uz iepriekšminētajām savstarpēji saistītajām problēmām, esošā situācija atklāj, ka brīvās teritorijas lielmēroga dzīvojamo ēku tuvumā un iekšpagalmos tiek apbūvētas un nereti - arī iežogotas (4.3., 4.4.attēls). Maģistra darba ietvaros šādas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas tiek klasificētas kā „drošības zonas”, jo to atrašanās vieta sociāli, ekonomiski un fiziski kontrastējošā vidē un izmantotie norobežošanas un novērošanas elementi vienlaicīgi atklāj gan iedzīvotāju pieprasījumu pēc mūsdienīga mājokļa lielmēroga mikrorajonos vai to tuvumā, gan, izmantojot žogu, uzsver iedzīvotāju vēlmi saglabāt drošu savrupību, ņemot vērā lielmēroga mikrorajonu vidi un augstākminētās problēmas tajā. Iežogotas šajā gadījumā ir tieši daudzstāvu mājas (skatīt 1.pielikuma 1.-7.objektu).

Priekšrocības un pieprasījums. Mājoklis lielmēroga mikrorajona - drošības zonas ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijās ir pievilcīgs to ģeogrāfiskā novietojuma un sociālas infrastruktūras nodrošinājuma dēļ, kaut arī kopējā atmosfēra raksturojama kā negatīva un mūsdienu kvalitatīvai dzīvesvidei neatbilstoša. Dzīvojamās teritorijas (jauno projektu) nožogošana ir ērts veids, kā, definējot īpašuma robežas, nodrošināt (šķietamu) drošību no iespējamiem nevēlamiem gadījumiem kā klaiņojoši kaķi/suņi, bērnu rotaļu laukumu demolēšana, soliņu apzīmēšana/demolēšana, atkritumu izmētāšana, autostāvvietas nepietiekamība, sienu apzīmēšana ar *grafiti*. Autore pieņem, ka žoga iekšienē dzīvojošajiem ir

izteiktāka atbildības sajūta par savu dzīves telpu (teritorialitāte) un īpašumam piešķirta vietas nozīme. Salīdzinot ar apkārtējo lielmēroga dzīvojamo rajonu arhitektūru, jaunie projekti ir ar augstākas kvalitātes dizainu un pozitīvāku, gaišāku koloristiku.

Vājās puses un draudi.

Jauna dzīvojamā projekta fiziska norobežošana rada segregācijas draudus, kad tiek samazināta iepriekš neapbūvētās un visiem iedzīvotājiem pieejamās zaļās rekreācijas telpas platība. Apkārtējiem iedzīvotājiem tiek liegta pieeja, piemēram, jaunajiem bērnu rotaļu laukumiem, tajā pašā laikā žoga iekšienē dzīvojošie netraucēti izmanto lielmēroga

4.5.attēls. Nožogots, necaurstaigājams un ar apkārtējo apbūvi nesaistīts jauns dzīvojamo māju projekts Pildes ielā 30c, Dārziņciemā, Rīgā (sastādījusi autore, izmantojot Bing Maps vektora datu karšu pamatni)

mikrorajona ielas un pagalmus (iespējams, arī rotaļu laukums). Ņemot vērā, ka lielmēroga mikrorajoni tika veidoti pēc vienota un atvērta plānojuma, jaunās nožogotās daudzdzīvokļu mājas vēsturisko plānojumu nevis integrēti papildina, bet pretēji – fragmentē. Piemēram, nožogotā kompleksā dzīvojamā apbūve Pildas ielā 30c, Dārziņciemā, Rīgā (4.5.attēls; skatīt arī 1.pielikuma 8.objektu) tās iedzīvotājiem nodrošina tikai divas ieejas (iebrauktuves) no Pildas ielas, kaut to ieskauj arī Kraukļu, Strautu, Zvārtavas ielas. Tātad, lai kājāmgājējs nokļūtu ārpus iežogotās teritorijas citā virzienā, nekā Pildas iela, viņam jāveic neloģiski garāks attālums, vispirms izejot uz Pildas ielu. Kvartāla caurstaigājamība tiktu saglabāta, nodrošinot, piemēram, vārtiņus katrā no nožogojuma (daudzstūra) malām. Te izvērtējams arī ugunsdrošības aspekts un speciālo dienestu piebraukšanas iespējas.

Iedzīvotāju viedoklis. Kāda Jasmuižas ielas 18 (Pļavniekos, padomju laika daudzstāvu ēku tuvumā; skatīt 1.pielikuma 6.piemēru) iedzīvotāja anonīmā sarunā norādīja, ka mājokli attiecīgajā projektā ar ģimeni izvēlējusies konkrētu iemeslu dēļ – dzīvojamā māja neatrodas blakus intensīvas satiksmes ceļiem, tuvumā ir mežs, bērnu dārzs un skola, veikali un ērti sasniedzams sabiedriskais transports. Ņemot vērā, ka apkaime raksturojama kā sociāli draudīga, nozīme bija arī faktam, ka dzīvojamās mājas apkārtējā teritorija ir iežogota un tiek uzraudzīta. Pirms kāda laika pazemes autostāvvietā bija bez koda un caurbraucama, taču

huligānisma dēļ tā vienā pusē tika noslēgta, uzliekot arī drošības kodu. Iežogojumam ir vairāki plusi – tā iekšienē ģimene jūtas drošāk, tiek novērsts vandālisms (piemēram, *grafiti*) un teritorija uzturēta tīra, nenotiek bojājumi, piemēram, lifta telpā vai bērnu rotaļu laukumā. Kāpņu telpā iespējams atstāt velosipēdus un bērnu ratiņus. Respondente norādīja, ka ikdienā brīvo laiku pavada ārpus iežogotās teritorijas, jo tā nav aktivitātēm labiekārtota, izņemot bērnu rotaļu laukumu. Projektam ir arī citi mīnusi, piemēram, maz zaļo stādījumu, lielas platības paredzētas virszemes autostāvvietām, nav fizisko aktivitāšu iespējas pieaugušajiem. Pēc žoga uzlikšanas pa dzīvojamās teritorijas perimetru, veicams lielāks attālums, lai no tās izietu (Roga, 2012).

Iežogota dzīvojamā projekta Ūnijas ielā 74 (skatīt 1.pielikuma 7.objektu) apsekošanas laikā, autore aptaujāja sešus tā tuvumā (apkārtējās padomju laikos celtajās mājās) dzīvojošos, lai noskaidrotu viņu viedokli par apkaimē esošo noslēgto un apsargāto projektu. Pretēji paredzētajam, respondenti atklāja, ka viņus netraucē žogs, kas aptver dzīvojamo teritoriju un jaunās publiskās ārtelpas nepieejamība tuvumā dzīvojošajiem. Aptaujātie norādīja, ka uz noslēgto jauno projektu skatās kā pozitīvu piemēru teritorijas sakoptības un kārtības ziņā. Gados vecākie respondenti atminējās arī laiku līdz 2002.gadam, kad Ūnijas ielas 74 projekts bija nepabeigtas būves formā (sākotnēji paredzēts kā bērnu dārzs) un degradēja iekšpagalma ainavu. Rekonstruētā dzīvojamā māja, respondentuprāt, kaut arī iežogota, ir pozitīvāks piemērs. Divas sievietes norādīja, ka viņu bērni bija devušies spēlēt uz rotaļu laukumu žoga iekšienē, bet noslēgtās mājas iedzīvotāji uzsvēruši, ka rotaļu laukums ir paredzēts tikai Ūnijas ielas 74 bērniem un „nepiederošos” izraidīja.

4.2. Savrupās – elitārās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas

Klasifikācijas ideja pārņemta no E.Bleikelija un G.Snaidera slēgto vārtu kopienu veida Amerikas piemērā, tas ir, *prestīža/statusa kopienas* (angļu val. – *prestige communities*), S.Blandijas, kas runā par *ciema slēgto vārtu kopienām* (angļu val. – „*village*” *gated communities*), izceļot to nošķirtību un ekskluzivitāti no pārējās teritorijas.

Ar savrupām – elitārām ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā tiek saprastas tādas noslēgtas dzīvojamās teritorijas, kas pēc to ģeogrāfiskā novietojuma atrodas vietās, kur iepriekš nav bijusi apbūve (piemēram, ūdenstilpju tuvumā, mežs) vai kurās dominējusi viensētu tipa / reta savrupmāju dzīvojamā apbūve (4.4., 4.5.attēls).

Šajā gadījumā dzīvojamo teritoriju savrupību, pirmkārt, rada to atrašanās vieta – ārpus blīvās pilsētas apbūves un dinamiskā dzīves ritma, otrkārt, dabiskie norobežošanas elementi, piemēram, mežs, ezers (skatīt 1.pielikuma 11.-14.objektu). Savrupi - noslēgtās teritorijas ir

ērti sasniedzamas galvenokārt ar automašīnu, nevis sabiedrisko transportu, tātad ģeogrāfiskā novietojuma dēļ vienai mājsaimniecībai ir jāuztur vismaz viena automašīna. Apzīmējums „elitārs” klasifikācijā uzsver dzīvojamo teritoriju iedzīvotāju sociālekonomisko statusu, kā dēļ savu mājokli viņi, pirmkārt, izvēlas, un, otrkārt, var finansiāli atļauties, savrupi - elitārā vietā.

4.6.attēls. Ciemats *Aplokciems, Mīlgrāvis/Mežaparks, Rīga*. Autores foto

4.7.attēls. Ciemats *Ezerkrasti pie Sunīšu Ezera, Garkalnes novads*. Autores foto

Priekšrocības un pieprasījums. Šo dzīvojamo teritoriju pievilcība atklājas piedāvātajā iespējā dzīvot drošā un estētiski pievilcīgā vidē ar sociālekonomiski līdzīgiem cilvēkiem, tajā pašā laikā saglabājot nošķirtību, pirmkārt, no pārējās sabiedrības, un, otrkārt, vienam no otra. Iedzīvotāju savrupību rada trīs apstākļi, kas ir ģeogrāfiskais novietojums kā tāds (sasniezams galvenokārt ar privāto transportlīdzekli), tad kopējais dzīvojamās teritorijas nožogojums un visbeidzot – individuālā īpašuma nožogojums. Mājokļa vērtību paaugstina arī pilsētai relatīvi tuvā, bet izteiktas urbanizācijas neskartā un pievilcīgā ainava. Noslēgtajām teritorijām raksturīga kopēja apsardzes sistēma un apkalpošana, kas garantē drošību un kārtību, vienlaikus paaugstinot mājokļa izmaksas.

Vājās puses un draudi. Savrupu nožogotu dzīvojamo teritoriju veidošana vienpusējās interesēs būtiski izmaina dabisko, neapbūvēto vai reti apbūvēto ainavu. Tās ierobežo loģisku un ikvienam iedzīvotājam ērtu piekļuvi rekreācijas resursiem. Šādās teritorijās mājokli var iegādāties tikai maksāspējīgi klienti, kas arī nosaka iedzīvotāju sociālās noslāņošanās un nošķirtības tendenci. Ierobežojot iebraukšanu dzīvojamā teritorijā, tas ir, noslēdzot ielu, nereti tiek pārkāpts arī vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos* (turpmāk tekstā – TIAN) noteiktais definējums, ka publiskā ārtelpa, kas ir arī ielas un ceļi, ir pieejami sabiedrībai neatkarīgi no tā, kā īpašumā tie atrodas (piemēram, Liberu iela *Liberu* ciemā, Babītes pagastā, Babītes novadā ir slēgta).

Iedzīvotāju un ekspertu viedoklis. Garkalnes novadā pie Sunīšu ezera, vidēji 17 km no Rīgas centra (11.novembra krastmalas), meža ielokā atrodas 19 ha liels ciemats *Ezerkrasti* (4.5.attēls; skatīt 1.pielikuma 11.objektu). Ciematā ir aptuveni 70 apbūvētas zemes vienības,

kuru platība svārstās no 2,5 ha līdz 5 ha. Ciematu ieskauj fiziski viegli pārvarams žogs, kas vairāk funkcionē robežas noteikšanai, nevis mērķtiecīgai nošķiršanai, ņemot vērā, ka apkārt ciematam ir mežs, nevis blīva apbūve. Kā norādīja *Ezerkrastu* iedzīvotāji (12.07.2012.), teritorija ir atvērta ikvienam, un tā netiek uztverta kā „slēgto vārtu kopiena”. Ciemata iedzīvotāji par vienu no pozitīvākajiem aspektiem mājoklim *Ezerkrastos* norāda drošības izjūtu, ko rada apsargs un fakts, ka automašīnu iebraukšana teritorijā atļauta vien pastāvīgajiem iedzīvotājiem un to ciemiņiem (tas regulēts ar elektroniski paceļamo barjeru divās (vienīgajās) ieejas / iebraukšanas vietās). Tādā viedā arī tiek veicināta un saglabāta iekšēji nostiprinātā un iedzīvotājiem zināmā kārtība. Ielas ir sakoptas un nepiemēslotas, teritorijas apsekošanas dienā arī tukšas un klusas. Norādāms, ka vienīgā publiskā vieta, kas cilvēkam no malas varētu būt saistoša, lai apmeklētu *Ezerkrastus* (ja iespējams pārvarēt mentālo robežu), ir sakoptā pludmale vai iespēja pastaigai, vērojot savrupmāju arhitektūru, iekoptos dārzus un priedes (Roga, 2012).

Garkalnes Televīzijas 28.04.2013. pārraidē *Garkalnes Ziņas 55* publicēts Garkalnes novada Domes priekšsēdētāja Mārtiņa Gunāra Bauzes – Krastiņa apsekojums ciemā *Sunīši* (nav norādīts, vai tas ir ciemats *Ezerkrasti*), kurā viņš konstatē, ka atkārtoti nav nodrošināta brīva un operatīva iebraukšana dzīvojamā teritorijā, jo ielu šķērso nelikumīgi uzstādīta elektroniski paceļamā barjera. Domes priekšsēdētājs norāda, ka šī barjera uzstādīta patvaļīgi, nesaskaņojot ar domi, nav noformēta likumīgi un ka teorētiski brīva iebraukšana amatpersonām būtu jānodrošina nekavējoties un jo svarīgāk – operatīvajam transportam (Garkalnes Televīzija, 2012).

Ciema *Liberi* (skatīt 1.pielikuma 12.objektu) pirmreizējā apsekošanā (12.10.2012.) sargs norādīja, ka ieeja atļauta tikai ciemā dzīvojošajiem. Otrās apsekošanas reizē (01.02.2013.) autore bija sagatavojusi aptaujas anketu ar 15 jautājumiem (skatīt 3.pielikumu) *Liberu* ciema iedzīvotājiem, izdrukājot to 35 eksemplāros. Vērsusies pie sarga ar lūgumu nodot vienu aptaujas eksemplāru (kas bija ievietots sarkanā aploksnē) katram ciema iedzīvotājam, autore saņēma striktu un kategorisku noraidījumu. Sargs atbildēja, ka *Liberu* iedzīvotāji nav tie, kas pildīs anketas vai atbildēs uz interesentu jautājumiem, īpaši, ja tie attiecas uz viņu privāto dzīvi. Autore nesaņēma atbildes uz aptaujas jautājumiem, bet vairāk atbildi uz iekšējo pārliecību, ka šādās savrupās – elitārās teritorijās izvēlas sabiedrības pārstāvji, kuriem noslēgtība un jebkādas privātās informācijas nepieejamība ir īpaši svarīga.

4.3. Piepilsētas – „pļavu ciematu” ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas

Klasifikācijas ideja pārņemta no M.Burkē piedāvātā dalījuma - *droši piepilsētas īpašumi* (angļu val. – *secure suburban estates*).

Ar piepilsētas – „pļavu ciematu” ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā tiek saprastas tādas dzīvojamās teritorijas, kas, līdzīgi kā savrupās – elitārās dzīvojamās teritorijas, pēc to ģeogrāfiskā novietojuma atrodas vietās, kur iepriekš nav bijusi apbūve vai kurās dominējusi viensētu tipa / reta savrupmāju dzīvojamā apbūve.

4.8.attēls. Lielā iela 37, 39, Mārupes novads.
Autores foto

4.9.attēls. Ciemats Sēļi, Mārupes novads.
Autores foto

Te atšķirīgi, ka dzīvojamā apbūve galvenokārt izvietota ceļa malā vai pļavā, tas ir, vietā, kas nav raksturojama kā elitāra apkārtējās ainavas dēļ, bet ir ērti sasniedzama no Rīgas (4.6., 4.7.attēls). Tām raksturīga nosacīti vienmuļa un kaila ainava (pļava, ceļš, fragmentēta apbūve). Nožogotas ir gan individuāli dzīvojamās mājas, gan daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas. Nokļūšana līdz šīm dzīvojamām teritorijām visērtāk iespējama ar automašīnu, tomēr reti, bet kursē arī sabiedriskais transports. Iežogojuma iekšienē nereti tiek veidotas mākslīgas ūdenstilpes, kurām ir melioratīva un ugunsdrošības nozīme, kā arī rekreācijas iespēja noslēgtajā teritorijā dzīvojošajiem (skatīt 1.pielikuma 16., 19., 21.objektu). Apzīmējums „pļavu ciematu” klasifikācijā uzsver gan šo dzīvojamo teritoriju atrašanās vietu, gan nosacīto izveides laiku. Tā sauktie „pļavu ciemati” veidojās laikā (2005.-2007.gads), kad Pierīgā norisinājās intensīva brīvo teritoriju, jo īpaši lauksaimniecībā izmantojamo zemju, apbūve.

Priekšrocības un pieprasījums. Mājoklis piepilsētas - pļavu dzīvojamās teritorijās ir pievilcīgs iedzīvotājiem, kas meklē iespēju dzīvot dabas tuvumā, turklāt individuāli dzīvojamā mājā, joprojām saglabājot saikni ar pilsētu un tās sociālo infrastruktūru. Autore izsaka pieņēmumu, ka apstākļi, ka dzīvojamās teritorijas ir iežogotas, to iedzīvotājiem ir mazāk svarīgs, nekā mājokļa atrašanās vieta.

Vājās puses un draudi. Tāpat kā savrupo – elitāro ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju gadījumā, arī te, noslēdzot ielu, nereti tiek pārkāpti vietējās pašvaldības TIAN

(punkts par ielām, ceļiem, kas pieejami sabiedrībai neatkarīgi no tā, kā īpašumā tie atrodas). Turklāt līdzās esošā, bet noslēgtā kompleksā dzīvojamā apbūve neveicina savstarpēji saistītu, loģisku un caurbraucamu ielu tīklu veidošanu. Piekļuve piepilsētas – „pļavu ciematu” noslēgtajām teritorijām visbiežāk nodrošināta, veidojot „iekšējās” ielas pieslēgumu augstāka līmeņa ielai un noslēdzot to ar apgrīšanās laukumu vai strupceļu. Līdz ar to ir izslēgta iespēja nākotnē šo teritoriju iekļaut kopējā urbānā struktūrā. Šādu situāciju atklāj, piemēram, Babītes pagastā esošā kompleksā

dzīvojamā apbūve Kleistu ielas abās pusēs, kas realizēta dažādu detālplānojuma ietvaros un ir ar savstarpēji nesaistītu ielu tīklu (4.8.attēls). Te dzīvojamo teritoriju savrupību un noslēgtību rada lokāli plānotais ielu tīkls (nereti tikai ar vienu iespējamu iebrauktuvi), kas apkalpo tikai tam apkārt esošo māju iedzīvotājus un

4.10.attēls. Fragmentēta dzīvojamo māju apbūve gar Kleistu ielu Babītes pagastā, Babītes novadā (sastādījusi autore, izmantojot Bing Maps vektora datu karšu pamatni)

nav savienots ar tuvumā esošo kaimiņu komplekso apbūvi, ielu. No apbūves šobrīd brīvās teritorijas ir ar sarežģītu konfigurāciju, kas apgrūtina loģisku un integrētu teritorijas turpmāku plānošanu. Iespējams, šādas un līdzīgas situācijas ir atrisināmas lokālplānojuma ietvaros.

Eksperta un iedzīvotāja viedoklis. Rīgas Plānošanas Reģiona Telpiskās plānošanas nodaļas vadītājs Armands Pužulis sarunā ar autori (20.05.2013.) uzsvēra divus aspektus noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanai. Pirmais – teritorialitāte, kas mudina cilvēkus definēt un aizsargāt savu dzīves telpu, uzturēt to kārtībā un drošībā. Šis aspekts uzdod retorisku jautājumu – „Kāpēc, ja spēju par to maksāt, būtu jāaizliedz dzīve fiziski un estētiski patīkamā, drošā vidē?”. Savukārt otrs aspekts ir idejiski absurds un teorētisks, respektīvi, kāda būtu pārvietošanās iespēja un vispār dzīves kvalitāte, ja katrs īpašums tiktu nozogots, radot slēgtas „sūnas”. A.Pužulis norādīja, ka noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanu Lielrīgā ir iespējams regulēt ar vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem*. Sarunas laikā ilustratīvi tika modelētas un pārrunātas dažādas situācijas, kad

nožogotu dzīvojamo teritoriju veidošana ir diskutējama, bet kad – kategoriski aizliedzama. Eksperts uzsvēra tēmas aktualitāti (Pužulis, 2013).

Kāds ciemata *Sēļi* (skatīt 1.pielikuma 16.objektu) daudzdzīvokļu mājas iedzīvotājs, kurš šajā noslēgtajā un labiekārtotajā teritorijā dzīvo tikai 3 mēnešus atklāja, ka ir apmierināts ar savas dzīvesvietas izvēli (telefonintervija 01.05.2013.). Galvenie aspekti, kurus vīrietis izvērtējis, iegādājoties īpašumu *Sēļos*, bija Rīgas tuvums, īpašuma cena, kvalitāte un dzīvokļa plānojums. Jautāts, vai viņš piekrīt reklāmai internetā (www.ciematsseli.lv), kas izceļ kopienas atmosfēru dzīvojamajā teritorijā, respondents atklāja, ka pazīst tikai tuvākos kaimiņus, bet ir ievērojis pozitīvu attieksmi vienam pret otru. Vīrietis norādīja, ka ģimenei ir brīva pieeja bērnu rotaļu laukumam, tenisa kortam, restorānam un ūdenstilpei, kas tiek uzturēti labā kārtībā. Jautāts par mīnusiem noslēgtajā teritorijā, respondents norādīja ceļu P132 (Daugavas iela), kā dēļ tuvumā ir intensīvāka satiksme.

4.4. Pilsētas – centra ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas

Klasifikācijas ideja pārņemta no S.Blandijas aprakstītā veida „*aizpildījuma*” *slēgto vārtu kopienas* (angļu val. – „*Infill*” *gated communities*) Anglijā un M.Burkē piedāvātā dalījuma - *droši dzīvokļu kompleksi* (angļu val. – *secure apartment complexes*).

Ar pilsētas - centra ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām tiek saprastas tādas noslēgtas dzīvojamās teritorijas, kas pēc to ģeogrāfiskā novietojuma atrodas blīvi apdzīvotās vietās, tas ir, pilsētas centrā vai tuvumā - aptuveni 2 – 3 km rādiusa apkārtnē un tāad iekļaujas arī Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonā. Pilsētas - centra ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas galvenokārt ir pa perimetru iežogotas daudzdzīvokļu mājas, kas, izmantojot atļauto maksimālo apbūves blīvumu konkrētajā zemes vienībā, ir integrētas galvenokārt iepriekš neapbūvētajos zemesgabalos, gar ielas fronti, tādā veidā papildinot tradicionālās apbūves raksturu. Autore izsaka viedokli, ka žogs ap teritoriju kalpo galvenokārt par simbolisku atbildības dalījuma robežu, nošķirot viena īpašuma iedzīvotāju intereses, kārtību un „privāto ārtelpu” no publiskās ārtelpas (4.8., 4.9.attēls).

4.11.attēls. Ziedoņdārza mājas A.Čaka ielā, Centrs, Rīga. Autores foto

4.12.attēls. Miera iela 61k-1, Brasa, Rīga. Autores foto

Priekšrocības un pieprasījums. Mājoklis pilsētas – centra ierobežotas piekļuves dzīvojamā teritorijā ir pievilcīgs iedzīvotājiem, kam būtisks ir Rīgas centra tuvums un sociālās infrastruktūras pieejamība. Šie dzīvojamo māju projekti izceļas ar mūsdienīgu un modernu dizainu, dzīvokļi plānojumu, kas nav mazsvarīgi klientam, kas izvēlēties mājokli dinamiskajā pilsētas centrā vai tā tuvā apkārtnē. Apstākļi, ka pa dzīvojamās teritorijas perimetru ir žogs, autore pieļauj, ir simboliska atbildības dalījuma robeža blīvajā apbūvē starp blakus esošajiem īpašumiem un kā *atdalītājs* starp dzīvojamās teritorijas iekšpagalmu un ielas fronti, kas ikdienā ir cilvēku kustības aktīva.

Vājās puses un draudi. Autore neapzina iespējamus draudus, ko varētu radīt noslēgtu jaunu dzīvojamo teritoriju veidošana, ja tas notiek pārdomāti un profesionāli blīvā apbūvē plānojot jaunu dzīvojamo apbūvi, šīs teritorijas noslēgšana, kā vien, vēsturiski pastāvošās gājēju kustības izjaukšana, ja netiek radīti alternatīvi dzīvojamās teritorijas šķērsošanas veidi.

Ekspertu viedoklis. Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Pilsētvides attīstības pārvaldes Pilsētvides plānošanas nodaļas galvenā teritorijas plānotāja Māra Liepa - Zemeša norādīja (13.05.2013.), ka iežogotu dzīvojamo teritoriju veidošana ir regulējama, lai savlaicīgi izslēgtu fragmentētas apbūves struktūras veidošanu. Teritorijas plānotāja izteica, ka šādu jautājumu risināšana ir pašvaldības kompetencē, kur, par regulējošo instrumentu izmantojot novada ilgtspējīgas attīstības stratēģiju un teritorijas plānojumu, iespējams definēt prasības zemesgabala nožogojumam. Tāpat, viennozīmīgi teikt, ka dzīvojamās teritorijas iežogojšana ir negatīva, nebūtu korekti, jo atsevišķi izvērtējams ir katrs gadījums (Zemeša, 2013).

Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Stratēģiskās vadības pārvaldes Stratēģiskās plānošanas nodaļas vadītājs, pārvaldes vadītāja vietnieks Guntars Ruskuls sarunā ar autori (16.05.2013.) par ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Lielrīgā norādīja, ka maģistra darba tēma Lielrīgas kontekstā ir inovatīva un aktuāla, cilvēku iniciatīvas dzīvojamās teritorijas iežogot ir iespējams regulēt, izmantojot ilgtspējīgas attīstības stratēģiju un teritorijas plānojumu. G.Ruskuls arī uzsvēra rietumvalstīs novēroto praksi, kad, pretēji noslēgšanai, jaunie dzīvojamo māju projekti tiek veidoti telpiski atvērti, meklējot risinājumus, kā sabiedrības dažādos pārstāvjus „satuvināt” un integrēt kopīgā dzīves telpā, tā vietā, lai radītu katrai klasei/statusam atšķirīgus (labākus/sliktākus) dzīves apstākļus. Eksperts īpaši uzsvēra antisociālo un negatīvo psihoģeogrāfisko ietekmi, ko šādas iežogotas dzīvojamās teritorijas rada kā segregāciju, marginalizāciju un sabiedrības noslāņošanu (Ruskuls, 2013).

Dažādu sabiedrības pārstāvju viedoklis par slēgtu vārtu kopienām ārvalstīs un ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Rīgā, Pierīgā lasāms 2.pielikumā.

No klasifikācijas izvērtējuma autore secina, ka būtiska vai „neitrāla” ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju ietekme uz apbūves struktūru un sociālo vidi, to „priekšrocības” un „draudi” atkarīgi no:

- 1) plānotās jaunās apbūves un ielas vai ielu tīkla atrašanās vietas attiecībā pret apkārtējo vidi un apbūvi;
- 2) norobežotās teritorijas mēroga/apjoma;
- 3) ēku arhitektoniskā veidola;
- 4) cilvēku mentālās atvērtības un izpratnes par sabiedrību kā vienotu veselumu.

4.5. Iežogotu dzīvojamo teritoriju veidošanas normatīvais regulējums Rīgā, Mārupes, Babītes un Garkalnes novadā

2013.gada 22.maijā spēkā stājās MK noteikumi Nr.240 „Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi”, kas nosaka vispārīgās prasības vietējā līmeņa teritorijas attīstības plānošanai, teritorijas izmantošanai un apbūvei, kā arī teritorijas izmantošanas veidu klasifikāciju (Vispārīgie teritorijas plānošanas..., 2013). Izvērtējot minētos noteikumus, autore secina, ka tajos nav iestrādātas nepārprotamas prasības, kas izslēgtu noslēgtas, necaurstaigājamas un savstarpēji ar ielu tīklu nesaistītas apbūves veidošanu. Ir vairāki punkti, kas vispārināti nosaka iepriekšminēto (vispārīguma raksturs). Piemēram, 3.punkts nosaka turpmāk teritorijas plānošanā un vides veidošanā ievērot „līdzvērtīgu iespēju principu” visiem sabiedrības locekļiem, kas paredz nodrošināt līdzvērtīgu pieejamību transporta infrastruktūrai, ārtelpai, mājokļiem un citiem objektiem. Augstākminēto noteikumu 85.punkts nosaka, ka „pilsētas vai ciema ielu tīklu veido kā vienotu, dažādu kategoriju ielu hierarhiski sakārtotu sistēmu (...)”. 127.punkts nosaka - „plānojot, apbūvējot vai labiekārtojot daudzdzīvokļu māju pagalmus, nodrošina brīvu operatīvo dienestu transporta piekļuvi (...)”. Lietderīgi katras vietējās pašvaldības kontekstā *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos* būtu noteikt precizējošus punktus, kas, atsaucoties uz iepriekš minētajiem MK noteikumiem, paskaidrotu un atrunātu konkrētākus gadījumus, piemēram, kurās tieši novada vai pilsētas daļās (zonās) ielai vai ielu tīklam jābūt caurbraucamam un caurstaigājamam neatkarīgi no tā piederības.

Vietējās pašvaldības ilgtermiņa attīstības redzējumu, mērķi, prioritātes un telpiskās attīstības perspektīvu nosaka ilgtermiņa attīstības stratēģijā. Šī teritorijas attīstības plānošanas dokumenta formāts ir pateicīgs, lai pašvaldība noteiktu pilsētas vai novada attīstības virzienus, tajā skaitā jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanai. Izvērtējot Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģiju līdz 2025.gadam, Mārupes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 2013.-

2026.gadam, Garkalnes novada telpiskās attīstības stratēģiju 2008.-2030.gadam un Babītes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 2014.-2027.gadam (projekts no 15.05.2013. līdz 16.06.2013. nodots publiskai apspriešanai), secināms, ka šajos vietējās pašvaldības ilgtermiņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentos zem vispārinātām nostādņēm kā „kvalitatīva dzīvojamā vide” vai „veicināt blīvu apbūvi retinātas apbūves teritorijās”, nav iekļauts precīzāks/konkrētāks koncepts par „atvērtām”, savstarpēji savienotām un ērti sasniedzamām dzīvojamām teritorijām (Rīgas dome, 2005; SIA „Reģionālie projekti”, SIA „Konsorts”, 2012; Garkalnes novada telpiskās..., 2008; Babītes novada pašvaldība, 2013). Kaut arī līdz šim izstrādātās ilgtspējīgas attīstības stratēģijas ir vairāk formālas (autores viedoklis), šis teritorijas plānošanas dokuments ir pamats, kurā uzsvērt pašvaldības izpratni par „atvērtu” dzīvojamo teritoriju būtisko nozīmi kvalitatīvā dzīves vidē. Instruments konkrētāku prasību izstrādei tālāk būtu vietējās pašvaldības kompetencē, izstrādājot teritorijas plānojuma TIAN.

Darba ietvaros apsektās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas atrodas Rīgā, Mārupes, Babītes un Garkalnes novadā (skatīt 3.2.apakšnodaļas 3.6.attēlu). Jebkāda veida būvniecībai bez jau spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, Rīgas pašvaldībā ir saistoši Rīgas domes 18.08.2009. saistošie noteikumi Nr.5 „Grozījumi Rīgas domes 2005.gada 20.decembra saistošajos noteikumos Nr.34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”” (turpmāk tekstā – Rīgas TIAN 2009) un Rīgas domes 2006.gada 7.februāra saistošie noteikumi Nr.38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” (turpmāk tekstā – Rīgas vēsturiskā centra TIAN 2006), Garkalnes novadā – Garkalnes novada teritorijas plānojums 2009.-2021.gadam, Babītes novadā – Babītes novada Babītes pagasta teritorijas plānojums 2008.-2020.gadam un Salas pagasta teritorijas plānojums 2005.-2017.gadam ar 2012.gada grozījumiem, Mārupes novadā – Mārupes pagasta teritorijas plānojums 2002.-2014.gadam ar 2008./2009.gada grozījumiem.

Darba autore vispārināti pieņem, atsevišķi neizvērtējot katra apzinātā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas piemēra būvniecību, ka to esamība dabā ir sekas noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanas regulējuma iztrūkumam kādreiz spēkā esošajos normatīvajos aktos ne tikai valstiskā, bet arī vietējās pašvaldības līmenī. Tā laika normatīvais regulējums vietējās pašvaldības teritorijas plānošanai (piemēram, MK noteikumi Nr. 1148. „Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi” (pieņemti 06.10.2009., spēkā līdz 19.10.2012.), MK noteikumi Nr.883. „Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi” (pieņemti 19.10.2004., spēkā līdz 10.10.2009.)) noteica prasības teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem*, kur cita starpā iekļaujami, piemēram, „piekļūšanas noteikumi”, „pagalma noteikumi”, „prasības ārtelpas elementiem”, „prasības jaunai satiksmes infrastruktūrai”, kas, acīmredzot nav bijis pietiekami, lai novērstu noslēgtu dzīvojamo

teritoriju izveidi dažādās Lielrīgas daļās (Vietējās pašvaldības teritorijas...2009; Vietējās pašvaldības teritorijas..., 2004). Šobrīd prasības *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos* ietveramajai informācijai nosaka MK noteikumu Nr.711 „Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem” 26.punkts (Noteikumi par pašvaldību..., 2012).

Darba kontekstā autore izvērtēja un salīdzināja Rīgas pilsētas un Mārupes, Babītes, Garkalnes novadu spēkā esošos teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus* (turpmāk – TIAN), konkrēti – sadaļas, kas nosaka prasības žogu izbūvei.

Rīgas TIAN 2009 terminu „žogs” definē šādi – „būve, kas pilda norobežošanas funkcijas”. Noteikumu 3.14. nodaļā „Žogs” noteikti gadījumi, kad zemesgabalu var iežogot, kad zemesgabalu nedrīkst iežogot un žoga veidošanas noteikumi - arhitektūra. Kopumā, Rīgas TIAN 2009 nosaka šādus punktus, kas attiecas uz dažādu teritoriju un elementu nožogšanu:

- atklāta autonomvietne var būt nodalīta (arī nožogota) (Noteikumu 2.103.1.1.punkts);
- suņu pastaigu laukumam ir jābūt nožogotam (Noteikumu 455.2.punkts);
- veicot būvdarbus, būvlaukuma teritorija jānožogo (Noteikumu 615.punkts);
- fizisko personu uzturēšanos un pārvietošanos privātā īpašumā esošā mežā var ierobežot tā īpašnieks vai tiesiskais valdītājs, norobežojot attiecīgo teritoriju ar žogu un pārskatāmiem brīdinājuma uzrakstiem (Noteikumu 517.1.punkts);
- publiski nepieejamās apstādījumu un dabas teritorijas var nožogot (Noteikumu 516.punkts).

Attiecībā uz zemesgabalu iežogšanu, Rīgas TIAN 2009 361.punkts nosaka, ka zemesgabalu var iežogot atbilstoši šiem saistošajiem noteikumiem pa zemesgabala robežām, bet ielas pusē pa sarkano līniju vai pa vēsturiski iedibināto žogu. Savukārt 362.punkts definē, ka „izņemot normatīvajos aktos noteiktos gadījumus, zemesgabalu nedrīkst nožogot, ja tā teritorija izmantojama kā atklāta publiskā telpa un ja tajā ir (..) daudzdzīvokļu māja (..), apstādījumu un dabas teritorija, kas nav privātipašums”. Daudzdzīvokļu mājas iežogšanas aizliegumu nosaka arī 366.punkts – „daudzdzīvokļu dzīvojamās apbūves zemesgabali ir atklāta publiskā ārtelpa, to iežogšana nav atļauta” (Grozījumi Rīgas domes..., 2009). Norādāms, ka aizliegums neattiecas uz daudzstāvu dzīvojamās apbūves zemesgabaliem, kas atbilstoši Rīgas vēsturiskā centra TIAN 2006, ietilpst Rīgas vēsturiskā centra teritorijā (ietver zemes 435 ha platībā).

19.03.2013. Rīgas dome ir pieņēmusi lēmumu Nr.5970 „Par Rīgas domes 20.12.2005. saistošo noteikumu Nr.34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” un Rīgas domes 07.02.2006. saistošo noteikumu Nr.38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” grozījumu galīgās redakcijas apstiprināšanu”. Iepazīstoties ar minēto saistošo noteikumu projektiem, autore atklāj būtiskas

izmaiņas attiecībā uz zemesgabalu nožogšanu, kur atrodas daudzdzīvokļu nams vai nami, salīdzinot ar Rīgas TIAN 2009. Respektīvi, Rīgas TIAN (366. – 366.²punkts) un Rīgas vēsturiskā centra TIAN (359. – 361.punkts) grozījumi nosaka: „aizliegts nožogot zemesgabalus, kur atrodas daudzdzīvokļu nams vai nami, kas ir funkcionāli saistīti ar blakus zemesgabalos esošajiem daudzdzīvokļu namiem un veido kopēju teritoriju ar vienotu publisko infrastruktūru un vienotiem teritorijas labiekārtojuma risinājumiem (apstādījumi, gājēju celiņi, soliņi, apgaismojums, bērnu rotaļu laukumi, sporta laukumi u.c.). Autore vērš uzmanību uz noteiktajiem izņēmuma punktiem, kas nosaka, ka zemesgabalu drīkst nožogot, ja teritorijas kopēja nožogšana ir bijusi paredzēta attiecīgo daudzdzīvokļu namu kompleksa vēsturiskajos daudzdzīvokļu namu būvniecības būvprojektos un ja teritorijas kopēja nožogšana paredzēta detālplānojumā. Tāpat noteikts, ka aizliegums nožogot zemesgabalu neattiecas uz jaunveidojamu daudzdzīvokļu namu apbūvi (Grozījumi Rīgas domes 2005.gada..., 2013; Grozījumi Rīgas domes 2006..., 2013). Ņemot vērā, ka kompleksas apbūves veidošanai galvenokārt nepieciešams izstrādāt detālplānojumu un ka mūsdienu apbūve būs „jaunveidojama”, secināms, ka Rīgas TIAN un Rīgas vēsturiskā centra TIAN grozījumi, kuru galīgās redakcijas 19.03.2013. Rīgas dome ir apstiprinājusi, atļauj jaunu ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju veidošanu Rīgā un Rīgas vēsturiskā centra teritorijā.

Babītes novada TIAN (saistošie noteikumi pieņemti 08.05.2013.) apakšsadaļas „Žogi un prettrokšņa sienas” 52.punkts nosaka, ka aizliegts nožogot zemesgabalus dabas teritorijās, izņemot Kapsētu teritorijas, kas nožogojamas atbilstoši funkcijai projektētiem žogiem, un daudzstāvu dzīvojamo ēku teritorijās pie ēku „brīvā plānojuma”. „Izstrādājot teritorijas labiekārtojuma plānu un saskaņojot to Pašvaldībā, zemesgabalu robežas atļauts iezīmēt ar dzīvžogiem” (Par grozījumiem Babītes..., 2013). Ņemot vērā, ka esošās noslēgtās dzīvojamās teritorijas ir sekas Babītes pagasta teritorijas plānojuma 2008.-2020.gadam un Salas pagasta teritorijas plānojuma 2005.-2017.gadam (2008.gada grozījumi) vai vēl senāku teritorijas plānojuma regulējumam attiecībā uz zemesgabalu nožogšanu, jaunajos TIAN lietderīgi būtu bijis izvērtēt tādu nosacījumu iekļaušanu, kas nodrošinātu brīvu, loģisku un neapgrūtinātu pārvietošanos ne tikai pa galveno ielu, bet arī šķērsvirzienā, veidojot vienotu ielu tīklu – patīkamu un ērtu arī kājāmgājējam. To, kādu apbūves struktūras veidošanu pieļāvuši apstiprinātie Babītes TIAN, atklās jaunā apbūve novada teritorijā.

Mārupes novada TIAN apakšsadaļā „Noteikumi žogiem un prettrokšņa sienām” definēti noteikumi, kad zemesgabalus drīkst iežogot, žogu augstums un caurredzamība, krāsojums, materiāli un stilistika. Līdzīgi kā Babītes novada TIAN, noteikts, ka aizliegts nožogot zemesgabalus dabas teritorijās, izņemot Kapsētu teritorijas, kas nožogojamas atbilstoši funkcijai projektētiem žogiem, un daudzstāvu dzīvojamo ēku teritorijās pie ēku

„brīvā plānojuma”. Tas attiecīgi nozīmē, ka pārējās funkcionālajās zonās Mārupes novadā šobrīd ir atļauta jaunu, noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana, neizvērtējot to atrašanos pret apkārtējo teritoriju (Par Mārupes pagasta..., 2009).

Garkalnes novada TIAN apakšsadaļa „Žogi un prettrokšņa sienas”, salīdzinot ar Babītes un Mārupes TIAN, ir īsāka un vispārinātāka. Apakšsadaļas septiņos punktos uzskaitītas, piemēram, prasības žoga stilistikai, augstumam un robežzogu izbūvei. Tādi būtiski punkti kā, kad ir aizliegts un kad atļauts zemesgabalus nožogot, netiek netiek. Ātad arī šajā gadījumā secināms, ka Garkalnes novadā šobrīd ir atļauta jebkāda iežogotu dzīvojamo teritoriju veidošana neatkarīgi no funkcionālās zonas un to atrašanās pret apkārtējo teritoriju (Garkalnes novada teritorijas..., 2009.).

Autore secina, ka apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas ir sekas noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanas regulējuma iztrūkumam kādreiz spēkā esošajos normatīvajos aktos. Iespējams, noslēgtu dzīvojamo teritoriju negatīvā ietekme uz teritoriālo struktūru un sociālo vidi joprojām nav pietiekami izvērtēta, jo arī šobrīd spēkā esošajos dažāda līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentos nav nostiprināts princips par „atvērtu” dzīvojamo teritoriju veidošanu, precīzākus noteikumus, ievērojot katras pašvaldības teritorijas specifiku, nosakot *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus*.

5. PRIEKŠLIKUMI PLĀNOŠANAI

Saskaroties ar jaunu apbūves formu/veidu, kas ir citādāka (inovatīvāka), nekā esam raduši redzēt ikdienā – tradicionālajā dzīves ritmā, cilvēks bieži vien reaģē ar antipātijām, noliegumu un bailēm. Tomēr bez pamatotas izvērtēšanas, nevajadzētu uzskatīt, ka šis jaunais fenomens ir vairāk ierasto dzīves ceļu traucējošs, nevis veiksmīgi integrēts tajā (Brunetta, Moroni, 2012). Grazia Brunetta (Grazia Brunetta) un Stefano Moroni (Stefano Moroni) rosina jautāt nevis, „vai mums vajadzētu pieļaut šādu noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanu”, bet gan – „vai mums ir pietiekami pamatoti iemesli, lai novērstu to veidošanos, ņemot vērā, ka to nav iespējams izdarīt, neatceļot konkrētas brīvības formas un priekšrocības privātai iniciatīvai”. Augstākminētie autori arī rosina politiķus, teritorijas plānotājus un akadēmiķus privātu kopienu veidošanas fenomenu izvērtēt ne tik emocionāli negatīvi. Speciālistiem, tā vietā, lai liktu šķēršļus tieksmei nošķirties, izolēties un īpašām iedzīvotāju interesēm, vajadzētu izvērtēt, kā jautājumu par segregāciju iespējams līdzsvarot ar projekta attīstītāja ideju un kā palielināt sociālo kohēziju, nodrošinot jaunu formu ilgtspējīgu kopienu veidošanu (Brunetta, Moroni, 2012).

Darba autore pamatā piekrīt augstāk izteiktajām idejām, tomēr jāapzinās, ka ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju veidošanu Lielrīgas kontekstā nevajadzētu uzlūkot kā neitrālu telpisku fenomenu. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju apzināšana Lielrīgā ir tikai pirmā teorētiskā un konstatējošā rīcība. Nākamais būtiskais solis ir par ilgtspējīgas pilsētvides (dzīvojamās vides) plānošanu atbildīgajām (teritorijas plānotājiem, ekspertiem) un ieinteresētajām pusēm (projektu iniciatoriem un izpildītājiem) apzināties noslēgtu dzīvojamo teritoriju negatīvos telpiski - sociālos - aspektus. Katras vietējās pašvaldības kompetencē ir pieņemt atbilstošu apdzīvojuma veidošanas politiku ilgtspējīgas attīstības stratēģijas ietvaros un izstrādāt tādas teritorijas plānojuma *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus*, kas atļautu, regulētu vai nepārprotami aizliegtu noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošanu. Ir nepietiekami un virspusēji *Teritorijas izmantošanas uz apbūves noteikumos* lielāku uzmanību pievērst žogu stilistikai un krāsojumam, bet vispārināti noteikt funkcionālās zonas, kurās zemesgabalu nožogšana aizliegta. Tā vietā būtu lietderīgi, apzinot pilsētas vai novada teritorijā jau esošās noslēgtās dzīvojamās teritorijas, izvērtēt to ietekmi (negatīvo vai neitrālo) uz telpiski - sociālo vidi. Tikai saprotot un praksē pārliecinoties, kurās pilsētas vai novada daļās noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana var radīt vai jau rada draudus vienotai apbūves struktūrai, *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos* iespējams iekļaut nepārprotamus noteikumus un regulējumu, kas veicinātu kvalitatīvu dzīvojamās vides apbūves struktūru - savstarpēji saistītu, caurbraucamu, caurstaigājamu un „atvērtu”.

Vienlaikus nepieciešams nostiprināt vienotu pieeju telpas (īpašuma) piederības un izmantošanas jautājumos. Lai izslēgtu praksē vērojamu tendenci, kad „privātā ārtelpa” (normatīvi nedefinēta) kropļo izpratni par „publisko ārtelpu” (normatīvi definēta) un tās izmantošanu neatkarīgi no īpašuma piederības (pēc definīcijas), vietējai pašvaldībai teritoriāli jāapzina sabiedrībai nepieciešamās publiskās ārtelpas, izvērtējot arī šo teritoriju apsaimniekošanu un uzturēšanu. Iespējams, lai nodrošinātu vienotu risinājumu visā Latvijas teritorijā, šis jautājums būtu nosakāms Ministru kabineta noteikumu kontekstā, piemēram, *Vispārīgo teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumos*, mazāk vietējās pašvaldības *Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos*.

Rīgas domes saistošo noteikumu Nr.34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” projekta 366.punkts un tā apakšpunkti nosaka, ka aizliegts nožogot zemesgabalu, uz kura atrodas daudzdzīvokļu nams vai nami. Zīmīgi, ka minēto noteikumu projekti nenosaka gadījumus, kādos aizliegts nožogot zemesgabalu vai tā daļu, uz kura atrodas individuālās dzīvojamās mājas (savrupmājas, dvīņu mājas, rindu mājas). Autore rosina šo jautājumu pārvērtēt. Īpaši tāpēc, ka vairāku jaunu kompleksu individuālo dzīvojamo māju plānošana un būvniecība neizbēgami saistīta ar jaunu koplietošanas piebraucamo ceļu, ielu vai ielu tīkla veidošanu (zemes ierīcības projekta vai detālpilānojuma izstrādes ietvaros). Pieļaujot jaunu dzīvojamo teritoriju nožogšanu detālpilānojuma ietvaros (kā tas atļauts attiecībā uz jaunveidojamu daudzdzīvokļu namu apbūvi), tiek atbalstīta noslēgtu, necaurbraucamu un nereti necaurstaigājamo dzīvojamo teritoriju veidošana. Piemērs šāda regulējuma iztrūkumam šobrīd jo īpaši atklājas Babītes un Mārupes teritoriālajā struktūrā, kur apzināti vairāki, arī līdzās esoši, nožogoti kompleksi individuālo dzīvojamo māju apbūves piemēri (skatīt 1.pielikuma 16., 19., 20., 21.objektu).

Vietējās pašvaldības ilgtermiņa attīstības stratēģijā, kas nosaka novada ilgtermiņa attīstības redzējumu, nereti ietverot frāzes kā „kvalitatīva dzīvojamā vide” vai „veicināt blīvu apbūvi retinātas apbūves teritorijās”, rosināms iekļaut precīzāku, konkrētāku paskaidrojumu par jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanas principiem. Piemēram, principu, kas atbalstītu jaunās dzīvojamās teritorijas veidot „atvērtas”, ar ielu tīklu savstarpēji savienotas un gājējiem ērti sasniedzamas, nevis „iekšpusvērstas” un noslēgtas no apkārtējās vides un apbūves.

Ir vairāki veidi/metodes, kā veidot tādu dzīvojamo vidi, kas apmierinātu iedzīvotāju pieprasījumu pēc drošas dzīvojamās vides (skatīt 1.4.apakšnodaļu). Šīs metodes ir vairāk sociālas, balstītas uz iedzīvotāju pašiniciatīvu un izpratni par to darbību, mazāk saistītas ar teritorijas fizisku vai telpisku plānošanu. Piemēram, lai Lielrīgas apkaimē veiksmīgi īstenotu Anglijā populāro kustību „Kaimiņš sargā (novēro)” (angļu val. - *Neighbourhood Watch*), apkaimes iedzīvotājiem (plašākā mērogā) vai tuvākajiem kaimiņiem (lokālā mērogā),

pirmkārt, ir jāizjūt šādas kustības nepieciešamība, un, otrkārt, jāsaprot tās lietderība. Tāpat norādāms, ka „Kaimiņš sargā (novēro)” darbība vairāk iespējama tieši individuālo dzīvojamo māju *apkaimē*, kam par iemeslu ir tās salīdzinoši nelielais iedzīvotāju blīvums (iespēja kaimiņus iepazīt), kā arī tās pārredzamais un aptveramais mērogs horizontālā un vertikālā līmenī. Tikmēr mikrorajonos, kur dominē lielmēroga daudzdzīvokļu dzīvojamā apbūve, reālāka sociālās vides uzlabošanas metode būtu apzināti sociāli (sociālekonomiski) jauktu kopienu veidošana vai tāda vides dizaina veidošana (integrējot jaunus projektus), kas samazina noziedzīgas darbības iespējamību. Būtiska nozīme šādu iniciatīvu īstenošanai ir gan iedzīvotāju motivācijai uzņemties dzīvojamās vides pārvaldību vairāk nekā to atstāt viena apsarga ziņā, gan speciālistiem, īstenojot, piemēram, pilotprojektus un izglītojot sabiedrību par konkrētās metodes iespējamo pozitīvo ietekmi uz dzīvojamās vides kvalitāti.

Jauno dzīvojamo projektu apsekošanas ietvaros apzināti vairāki tādi projekti, kas to novietojuma un arhitektoniskā izpildījuma dēļ attiecībā pret apkārtējo apbūvi, idejiski arī varētu būt iežogoti, tomēr ir „atvērti” un ērti caurstaigājami ikvienam (mašīnu iebraukšana nereti regulēta ar elektroniski paceļamo barjeru). Šādi pozitīvie piemēri (autore vērtēja to „atvērtību”, mentālo pieejamību, caurstaigājamību, arhitektonisko veidolu) apstiprina, ka iespējama mūsdienīga, jauna projekta integrēšana apkārtējā apbūves struktūrā, fiziski to nenoslēdzot (5.1., 5.2., 5.3.attēls).

5.1.attēls. **Augšzemes iela 7, Zolitūde, Rīga.** Autores foto

5.2.attēls. **Pūces iela 49, Purvciems, Rīga.** Autores foto

5.3.attēls. **Vecozolu nami, Mārupes novads.** Autores foto

Dabas elementi, stādījumi, dzīvžogi un reljefa dažādība ir veiksmīga alternatīva, lai norādītu teritorijas robežas. Atsaucoties uz izteikto, ka žogs nereti ir ar mazāk funkcionālu, bet vairāk simbolisku un sociālekonomisku nozīmi, tā aizstāšana ar dabiskām „robežzīmēm” būtu pievilcīgs dzīvojamo teritoriju vienojošais, nevis nošķirošais elements. Savrups un ekskluzīvs piemērs tam ir ainvaski izteiksmīgais un ar sendienu ciematvides romantiku caurvītais *Amatciems* Amatas novadā (5.4., 5.5.attēls) kur individuālo dzīvojamo māju noslēgšanai šobrīd netiek izmantoti žogi - ikviena privātā un personiskā telpa ir savrupa un nodrošināta ar saudzīgi un pārdomāti izveidotu reljefu, stādījumiem un dīķiem (*Amatciems, Bez dat.*). Lai arī ideja par mājokļa nošķiršanu vienam no otra, neizmantojot žogus, vērtējama pozitīvi, jāapzinās, ka līdzīgas kvalitātes projekts pārsniegtu tipveida projekta izmaksas

(„Līdz šim *Amatciemā* jau ir ieguldīts 21 miljons eiro (14,7 miljoni latu), uzbūvētas 100 mājas, katrai no tām ir īpašnieks” (LETA, 2013)) un arī neatbilstu Pierīgas blīvajās apbūves struktūrai.

Autore secina, ka noslēgtu dzīvojamo teritoriju Lielrīgā negatīvā ietekme uz teritoriālo struktūru un sociālo vidi līdz šim nav izvērtēta un pietiekami regulēta valsts un vietējās pašvaldības līmenī, kas pieļāva, un šobrīd pieļauj, fragmentētu, telpiski un fiziski savrupu jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanu blīvā apbūvē un lauku vidē. Jāņem vērā, ka vispārināts normatīvs aizliegums veidot noslēgtas dzīvojamās teritorijas

ignorētu cilvēka teritorialitāti, kur svarīga ir piederības un atbildības izjūta definētu robežu ietvaros. Tā vietā lietderīgi būtu vispirms politiskā līmenī apzināties problemātiku, tad veidot izpratni teritorijas plānošanas ekspertiem (atbildīgajiem) par „atvērtu”, ar ielu tīklu savstarpēji saistītu un sociāli kvalitatīvu dzīvojamo teritoriju vērtību, lai piedāvātu alternatīvus veidus, kā bez žoga pa teritorijas perimetru radīt izjūtu par drošu, savrupu un „savu” dzīvojamo vidi.

5.4., 5.5.attēls. **Amatciems Amatas novadā**. Avots: www.amatciems.lv

6. SECINĀJUMI

1. Cilvēkam piemīt teritorialitāte, kas viņu motivē uzņemties kontroli un atbildību par kādu konkrētu teritoriju, aizsargāt to pret uzbrukumiem. Iniciatīva definēt dzīvojamās teritorijas robežas cieši saistīta ar varu un indivīda sociālekonomisko statusu sabiedrībā. Tas jāņem vērā, risinot telpiskās plānošanas jautājumus, jo vide, kurā pastāv pretstati, var radīt vidi, kurā pastāv arī konflikti.

2. Dzīvojamo teritoriju noslēgšanas apzīmēšanai ārzemēs izmantoti vārdu savienojumi galvenokārt ar negatīvu nozīmi, kas raksturo sabiedrībā pieaugošo tendenci indivīdiem ar līdzīgām interesēm teritoriāli noslēgties no „bīstamās” sabiedrības daļas. Biežāk izmantotais apzīmējums „slēgto vārtu kopienas”, kontekstā ar sociālo izslēgšanu/iekļaušanu, segregāciju un telpas fragmentāciju, ir aktuāls pētījumu un diskusiju jautājums sociālantropologu, ģeogrāfu un pilsētplānotāju vidū.

3. Noslēgtas un „iekšpusvērstas” kompleksas dzīvojamās teritorijas kā urbāna forma ne vienmēr attaisno to klientu gaidas, jo reklamētā drošības, mājīguma un kopienas izjūta praktiski gandrīz neīstenojas realitātē, bet nereti pat pretēji – iedzīvotājos rada lielāku neuzticēšanos kaimiņiem un bailes iziet ārpus ierastās un uzraudzītās teritorijas.

4. Dzīvojamo teritoriju noslēgšanas elementiem nav tikai praktiski funkcionāla, bet arī spēcīga simboliska un sociālekonomiska nozīme, kas telpiski uzsver sabiedrības sociālekonomiskās atšķirības. Tā rezultātā fiziskās barjeras dzīvojamā vidē var radīt arī sociālas un mentālās barjeras, izjaucot ideju par sabiedrību kā līdzāspastāvošu un savstarpēji mijiedarbojošu organismu.

5. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju tirgus piedāvājums ir saistīts ar sabiedrības indivīdu privātām, arī emocionālām interesēm un pieprasījuma pēc kvalitatīvas, mūsdienīgas un komfortablas dzīvojamās vides, kamēr to esamība pilsētvidē vairāk ietekmē tieši sabiedrību un telpisko vidi kopumā.

6. Neregulēta noslēgtu dzīvojamo teritoriju veidošana rada segregācijas draudus, ierobežo sociālo kohēziju un mijiedarbību starp apkaimes iedzīvotājiem. Tās telpiski izmaina savstarpēji saistītas apbūves formu, fragmentē to, ierobežojot loģiski brīvu un ērtu pārvietošanos, un egoistiski interpretē publiskās un privātās ārtelpas jēdzienu.

7. Slēgto vārtu kopienas ārvalstīs klasificētas atbilstoši tajās piedāvātajām ērtībām, ekskluzivitātei, drošībai, ģeogrāfiskajam novietojumam un izveides laikam, kas savukārt ir atkarīgs no katras valsts (arī valsts daļas, reģiona, štata u.c.) ekonomiskās, sociālās, teritorijas

plānošanas un pārvaldības sistēmas, tāpēc pamatojama ir ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikācijas izveide Lielrīgā atbilstoši tās apstākļu specifikai.

8. Lielrīgā ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas klasificējamās četros veidos atbilstoši to ģeogrāfiskajam novietojumam: *lielmēroga mikrorajona - drošības zonas* (lielmēroga dzīvojamo rajonu tuvumā vai iekšpagalmā), *savrupās – elitārās* (ūdenstilpju tiešā tuvumā un mežu ielokā), *piepilsētas – „pļavu ciematu”* (Rīgas tiešā tuvumā, pļavu un retas apbūves ielokā) un *pilsētas – centra* (integrētas Rīgas tuvā centra blīvās apbūves brīvajās teritorijās). Katrs no klasifikācijas veidiem atklāj to iedzīvotāju pieprasījumu pēc mājokļa drošā, savrupā/elitārā un mobilā dzīvojamā vidē.

9. Noslēgtu dzīvojamo teritoriju Lielrīgā negatīvā ietekme uz teritoriālo struktūru un sociālo vidi līdz šim nav izvērtēta un pietiekami regulēta valsts un vietējās pašvaldības līmenī, kas pieļāva, un šobrīd pieļauj, fragmentētu, telpiski un fiziski savrupu jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanu blīvā apbūvē un lauku vidē.

10. Katra ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju klasifikācijas veida būtiska vai „neitrāla” ietekme uz apbūves struktūru un iespējama negatīva ietekme uz sociālo vidi atkarīga no plānotās jaunās apbūves un ielas vai ielu tīkla atrašanās vietas attiecībā pret apkārtējo apbūvi, norobežotās teritorijas mēroga/apjoma un ēku arhitektoniskā veidola, kas izvērtējams, nosakot jaunu dzīvojamo teritoriju veidošanas nosacījumus, jo īpaši vietējās pašvaldības līmenī.

PATEICĪBA

Guntai Lukstiņai,
Mārai Kalvānei,
kursabiedriem,
citiem interesentiem
un
ģimenei

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Ancāne, A. 2010. Rīgas arhitektūra un pilsēt būvniecība 17.gs. otrajā pusē: Promocijas darba kopsavilkums. Rīga, LMA. Mākslas vēstures institūts, Latvijas Mākslas akadēmija.

Angļu - Latviešu vārdnīca, 2000. Rīga, Jāņa sēta, 358.

Bērziņš, E. 2013. Telpas klasifikācija kā nepieciešams instruments vides kvalitātes attīstībai. *Latvijas Universitātes 71.zinātniskā konference. Ģeogrāfija, Ģeoloģija, Vides zinātne. Referātu tēzes.* Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 40-41.

Billig, M., Churchman, A. 2003. Building Walls of Brick And Breaching Walls of Separation. *Environment and Behavior.* 35, 277-249.

Blakely, E. J., Snyder M. G. 1997. Fortress Communities: The Walling and Gating of American Suburbs (Land Lines Article). In: Ellin, N. (eds.) *Architecture of Fear.* Princeton Arhitectural Press. 85-101.

Blakely, E. J., Snyder, M. G. 1997. *Fortress America: Gated communities in the United States.* Cambridge, M.A: Lincoln Institute of Land Policy; Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Blandy, S. 2006. Gated communities in England: historical perspectives and current developments. *GeoJournal.* 66, 15-26.

Blandy, S. 2007. Gated communities in England as a response to crime. *People, Place & Policy Online.* 1/2, 47-54.

Bowers, S. B., Manzi, T. 2006. Private Security and Public Space: New Approaches to the Theory and Practice of gated Communities. *European Journal of Spatial Development.* 22, 1-17.

Bruhn, J. G. 2005. Communities of Exclusion and Excluded Communities: Barriers to Neighboring. *The Sociology of Community Connections,* 133-159.

Burilova, K. 2011. *Vides pieejamība rekreācijas vajadzībām Lielā Baltezera ciemos.* Bakalaura darbs. Rīga, LU. Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, Latvijas Universitāte.

Caldeira, T. P. R. 1996. Fortified enclaves: The New Urban Segregation. *Public Culture.* 8, 303-328.

Civillikums. Pieņemts 28.01.1937. Latvijas Republikas Augstākā Padome.

Crime Prevention Through Environmental Design / General Guidelines for Designing Safer Communities, 2000. *City of Virginia Beach Municipal Center.* 1-35.

Crime Prevention Through Environmental Design / Guidebook, 2003. *National Crime Prevention Council.* 1-68.

Crime Prevention Through Environmental Design / Security Handbook, [S.a.]. *Oakland Police Department,* 1-19.

Dzīvokļa īpašuma likums. Pieņemts 28.10.2010. Latvijas Republikas Saeima.

- Galster, G. 2007. Neighbourhood Social Mix as a Goal of Housing Policy: A Theoretical Analysis. *European Journal of Housing Policy*. 7(1), 19. – 43.
- Garkalnes novada teritorijas plānojuma 2009.-2021.gadam Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Saistošie noteikumi. Pieņemti 16.12.2009. Garkalnes novada dome.
- Gottdiener, M. 1994. *The New Urban Sociology*. United States of America. McGraw-Hill. 148. – 152.
- Grava, S. 2006. *Angļu – latviešu pilsētvides vārdnīca*. Rīga, SIA Jāņa Rozes apgāds.
- Grozījumi Rīgas domes 2005.gada 20.decembra saistošajos noteikumos Nr.34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Saistošie noteikumi. Pieņemti 18.08.2009. Rīgas dome.
- Ham-Rowbottom, K. A., Gifford, R. & Shaw K. T. 1999. Defensible Space Theory and The Police: Assessing the Vulnerability of Residences to Burglary. *Journal of Environmental Psychology*. 19, 117.-129.
- Hook, D., Vrdoljak, M. 2002. Gated communities, heterotopia and a „right” of privilege: a ‘heterotopology’ of the South African security-park. *Geoforum*. 33(2), 195.-219.
- Hornby, A. S. 2010. Oxford Advanced Learner`s Dictionary / International Student`s Edition. 8. izd. Oxford, Oxford University Press, 481.
- Husain, S. 1988. *Neighbourhood Watch in England and Wales: A Locational Analysis*. The Home Office Crime Prevention Unit, London.
- Hutchison, R. 2010. (ed.) *Encyclopedia of Urban Studies*. Volume 1 and Volume 2
- Kruger, T., Landman, K. 2003. Living in an enclaved society: practical implications of environmental design. *The Reality of Law Enforcement: Facing common challenges to ensure Local Governance, Institute for Municipal Law Enforcement of Southern Africa (IMLE) Conference*, Pretoria, 1.-19.
- Lamze, A. 1932. Teritorijas problēma Lielrīgas izbūvē. Latvju kultūras spiestuve, Rīgā.
- LaRue, L. H. 1974. Defensible Space, By Oscar Newman. *Washington and Lee Law Review*. 31(3), 1.-15.
- Latio 2012. *Nekustamais īpašums Latvijā 1991 – 2012*. Rīga, Latio.
- Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta 15.02.1922. Latvijas Satversmes Sapulce.
- Liepa-Zemeša, M. 2011. Pilsēttelpas attīstība Rīgā: promocijas darbs, Rīga, RTU.
- Listerborn, C., 2005. How public can public spaces be? A short reply to Phil Hubbard`s „Defending the indefensible? A response to Carina Listerborn`s „Prostitution as „urban radical chic”: the silent acceptance of female exploitation””. *City*, 9(3), 381.-384.
- Lībaže, E. 2011. Lielmēroga dzīvojamo rajonu ārtelpas identitāte: maģistra darbs. Rīga, RTU. Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte, Rīgas Tehniskā universitāte.

Low, S. M. 2001. The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear. *American Anthropologist*. 103(1), 45.-58.

Madanipour, A. 2003. *Public and Private Spaces of the City*. New York, Routledge.

McKenzie, E. 2003. Common-Interest Housing in the Communities of Tomorrow. *Housing Policy Debate*. 14(1,2), 203-234.

Merriam, D. H., Robinson & Cole, Hartford, 2011. *Private Residential Communities: a Cross Cultural Comparison*.

National Sheriffs` Association, [S.a.]. Neighbourhood Watch Manual.

Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums. Pieņemts 01.12.2005. Latvijas Republikas Saeima.

Newman, O. 1996. *Creating Defensible Space*. U.S. Department of Housing and Urban Development / Office of Policy Development and Research.

Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.686. Pieņemti 09.10.2007.

Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 201-10 „Būvju ugunsdrošība”. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.498. Pieņemti 28.06.2011.

Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.711. Pieņemti 16.10.2012.

Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu. Pieņemti 04.06.1997. Latvijas Republikas Saeima.

Par grozījumiem Babītes pagasta padomes 2008.gada 4.jūnija saistošajos noteikumos Nr.10 „Babītes pagasta teritorijas plānojums 2008.-2020. gadam teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” un Salas pagasta padomes 2008.gada 5.septembra saistošajos noteikumos Nr.84 „Salas pagasta teritorijas plānojuma 2005.-2017. gadam 2008.gada grozījumu grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Saistošie noteikumi. Pieņemti 08.05.2013. Babītes novada pašvaldība.

Par Mārupes pagasta Teritorijas plānojuma 2002.-2014.gadam un tā grozījumu atstāšanu spēkā, 2009. Saistošie noteikumi. Pieņemti 23.09.2009. Mārupes pagasta padome.

Patterson, M. 2005. *What makes Public Space Public?* Michigan Social Theory Conference, University of Michigan.

Pužulis, A. 2013. Intervija. Rīga, 20.05.2013.

Quintal, D., Thomson, S. 2007. Gated Communities: The Search for Security. *The Faculty of the Built Environment, The University of New South Wales*. 1034-1044.

Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Saistošie noteikumi. Pieņemti 07.02.2006. Rīgas Dome.

- Roga, D. 2012. Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtā dzīve un noslēgtais prāts. *Latvijas Arhitektūra*. 102 (2012.gada augusts/septembris), 106.-110.
- Roze, A. 2012. Intervija. Rīga, 22.oktobris
- Ruskuls, G. 2013. Intervija. Rīga, 16.maijā
- Sack, R. D. 1983. Human Territoriality: Theory. *Annals of the Association of American Geographers*. 73(1), 55-74.
- Shaftoe, H. 2010. Do Symbolic Barriers Prevent Crime and Offer an Increased Sense of Safety? A Pilot Study. *Planning Practice & Research*. 19(4), 447.-452.
- SIA „Arhitekta Edgara Bērziņa birojs”, 2011. *Dzīvojamo namu apbūves kvalitātes uzlabošanas iespēju izpēte Rīgas pēckara mikrorajonos*.
- Sibley, D. 1995. *Geographies of Exclusion*. New York, Routledge.
- Smets, P. 2005. Gated „communities”: their lifestyle versus urban governance. The 45th meetings of the European Regional Science Association “Land Use Water Management in a Sustainable Network Society”, Vrije Universiteit Amsterdam, 1.-23.
- Stamps, A. E. 2005. Enclosure and Safety in Urbanscapes. *Environment and Behavior*. 37(102), 101-133.
- Stamps, A. E. 2009. Effects of Permeability on Perceived Enclosure and Spaciousness. *Environment and Behavior*. 42(6), 864–886.
- Stanley, D. B. 2006. Gated minds and gated lives as worlds of exclusion and fear. *GeoJournal*. 66, 5-13.
- Stoyanov, P., Frantz. K. 2006. Gated communities in Bulgaria: interpreting a new trend in post-communist urban development. *GeoJournal*. 66, 57-63.
- Svešvārdu vārdnīca* 1999. Baldunčiks, J. (red.). Rīga, Jumava, 627.
- Treija, S., Bratuškins, U., Bondars, E. 2012. Green open space in large scale housing estates: a place for challenge. *Journal of Architecture and Urbanism*. 36(4), 264-271.
- Treija, S., Bratuškins, U., Suvorovs, E. 2010. *Publiskās ārtelpas izmantošanas problēmas Rīgas lielmēroga dzīvojamajos rajonos*. Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti. 10(4), 131-133.
- Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.1148. Pieņemti 06.10.2009.
- Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.883. Pieņemti 19.10.2004.
- Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.240. Pieņemti 30.04.2013.
- Vizule, E. 2012. Intervija. Rīga. 23.11.12.

Wilber, K. 1979. *No boundary*. Boston, New Science Library.

Zemeša, L. M., 2013. Intervija. Rīga, 13.maijs.

Zvejniecības likums. Pieņemts 08.06.1995. Latvijas Republikas Saeima.

Elektroniskie resursi

Abdelhamid, T. H. [S.a.]. *Gated communities: Physical construction or Social Destruction Tool*. Sk. 05.12.2012. Pieejams <http://aesop2005.scix.net/data/papers/att/177.fullTextPrint.pdf>.

Amatciems, Bez dat. *Apbūves un iekšējās kārtības noteikumi*. Sk. 12.04.2013. Pieejams: http://www.amatciems.lv/lat/apbuves_noteikumi.html

Arco Real Estate, 2013. *Sērijveida dzīvokļu pārskats / Rīga, Rīgas rajons / 2013.gada februāris*. Sk.21.04.2013. Pieejams: <http://www.arcoreal.lv/files/201303141703141912289814.pdf>

Babītes novada pašvaldība, 2013. *Babītes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam / Projekts*. Sk.24.05.2013. Pieejams: http://www.babite.lv/upload_file/Ilgtspejiga_att_strategija/Babites_IAS_PA_redakcija.pdf

Bailey, N., Manzi, T. 2008. *Developing and sustaining mixed tenure housing developments*. Sk. 13.03.2013. Pieejams: <http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/2295.pdf>

Bērziņš, E. 2013a. *Telpas klasifikācija kā nepieciešams instruments vides kvalitātes attīstībai*. Youtube. Sk.10.03.2013. Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=h7KyLJBGxhY&list=UUwqC3WOiUvTmxKgtD_7AuBg&index=20

Burke, M. [S.a.] *The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities*. Scribd: The World's Largest Online Library. Sk.08.12.2012. Pieejams: <http://www.scribd.com/doc/8414676/Pedestrian-Behavior-in-Gated-Communities>.

Calhoun, A. 2012. *Neighbourhood Watch Program: History and overview*. *Helium*. Sk.05.04.2013. Pieejams: <http://www.helium.com/items/2403742-the-history-of-neighborhood-watch>

Čakāne S. sandra.cakane@garklane.lv 2013. *Par ciemu Sunīši*. Nosūtīts 15.05.2013. 12:16. Sk.15.05.2013. Pieejams: <https://mail.google.com/mail/?ui=2&shva=1#inbox/13ea77a5498e9b76>

Detlava, D. 2007. *Teritorijas plānošanas nozīme būvniecības procesā*. *Jurista Vārds*. Sk.20.12.12. Pieejams <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=165021>

Diena.lv, 2009. *Bietes balva arhitektūrā – ēkām Muižas ielā, „Panorama Plaza” un Bastejkalna strūklakai*. Sk.24.04.2013. Pieejams: <http://www.diena.lv/bietes-balva-arhitektura-ekam-muitas-iela-panorama-plaza-un-bastejkalna-struklakai-667434>

Dombrovskis J. janis.do@gmail.com 2013. *Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtās dzīves un noslēgtie prāti (A4D)*. Nosūtīts 26.03.2013. 16:05. Sk.26.03.2013. Pieejams: <https://mail.google.com/mail/?ui=2&shva=1#search/janis.do%40gmail.com/13da704fe3665949>

Grozījumi Rīgas domes 2005.gada 20.decembra saistošajos noteikumos Nr.34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”. Saistošo noteikumu projekts, 2013. Sk.25.05.2013. Pieejams:

http://rdpad.lv/uploads/news/260313/04_RTIAN/21_RTIAN_grozijumi_galigaRed.pdf

Grozījumi Rīgas domes 2006.gada 7.februāra saistošajos noteikumos Nr.38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”. Saistošo noteikumu projekts, 2013. Sk.25.05.2013. Pieejams:

http://rdpad.lv/uploads/news/260313/03_RVC_TIAN/11_RVC_AZ_TIAN_Grozijumi_Galiga_redakcija.pdf

Encyclopedia Britannica. Facts matter [S.a.]. *Social status*. Sk.05.12.2012. Pieejams <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551450/social-status>.

Evan McKenzie home page [S.a.] (a) *Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government*. Sk.14.04.2013. Pieejams:

<http://tigger.uic.edu/~mckenzie/privatopia.html>

Evan McKenzie home page [S.a.] *Evan McKenzie and Privatopia*. Sk.16.11.2012. Pieejams

<http://www.evanmckenzie.com/index.php>

Evor [Bez dat.] *Centrālā diennakts tehniskā apsardze*. Sk.22.04.2013. Pieejams:

http://www.evor.lv/lv/pakalpojumi/centrala_diennakts_tehniska_apsardze/

Gardner, [S.a.]. *Crime Prevention Through Environmental Design*. Sk.11.12.2012. Pieejams

<http://www.crimewise.com/library/cpted.html>

Garkalnes novada dome, 2008. Garkalnes novada telpiskās attīstības stratēģija 2008.-2030.gadam. Garkalnes novada dome. Sk.10.05.2013. Pieejams:

<http://www.garkalne.lv/new/0265.pdf>

Garkalnes Televīzija 2013. Garkalnes Ziņas 55. Sk.15.05.2013. Pieejams:

<http://www.youtube.com/watch?v=rdPEEut6-Bo>

Ghetto 2013. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Sk.23.03.2013. Pieejams:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Ghetto>

GRIFS AG [Bez dat.] *Dzīvokļa apsardze*. Sk.22.04. Pieejams:

<http://www.grifsag.lv/private/apartment/>

Johnston, J. L., Johnston-Dodds, K. 2002. *Common Interest Developments: Housing at Risk?* California Research Bureau. Sk.22.04.2013. Pieejams:

<http://www.library.ca.gov/crb/02/12/02-012.pdf>

LETA, 2013. *Čiris: Amatciems nav biznesa projekts, tas ir ainavas izpratnes veids*. Diena. Sk.22.05.2013. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/ciris-amatciems-nav-biznesa-projekts-tas-ir-ainavas-izpratnes-veids-13992690>

Lībāže E., evija.libaze@szk.lv 2012. *Lielmēroga dzīvojamo rajonu ārtelpas identitāte*. Nosūtīts 22.11.12. 14:47. Sk.23.11.12. Pieejams:

<https://mail.google.com/mail/?ui=2&shva=1#search/lielm%C4%93roga+dz%C4%ABvojamo/13b2cd2d644f1bdd>

- Mustangs Apsardze [Bez dat.] *Dzīvokļa apsardze*. Sk.22.04. Pieejams: <http://www.apsardze-mustangs.lv/lv/apsardze-privatpersonam/dzivokla-apsardze.html>
- Nams24, 2006. *Nams24: skats aiz barjerām un mūriem*. Sk.24.04.2013. Pieejams: <http://www.delfi.lv/majadarzs/aktuali/nams24-skats-aiz-barjeram-un-muriem.d?id=16254508>
- New Projects [Bez dat.] *Jaunie projekti*. Sk.21.04.2013. Pieejams: <http://www.jaunieprojekti.lv/lv/catalogue.html?type=1&address=4>
- NIMBY 2013. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Sk.20.04.2013. Pieejams: <http://en.wikipedia.org/wiki/NIMBY>
- Pentano [Bez dat.] *Cenu piedāvājums dzīvokļiem – akcija!* Sk.22.04.2013. Pieejams: <http://www.pentano.lv/lv/cenu-piedvajs-dzvokliem-akcija.html>
- Prombergs, M., 2013. *Aiz aizkariem paslēptā pilsoniskā atbildība*. Sk.24.04.2013. Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/5171/Aiz_aizkariem_paslepta_pilsoniska_atbildiba
- Real Estate Development [S.a] *Jaunākie piedāvājumi*. Sk.21.04.2013. Pieejams: <http://www.realat.lv/object/8058/lv/>
- Rīgas dome, 2005. Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2025.gadam. Rīgas dome. Sk.10.05.2013. Pieejams http://www.rdpad.lv/uploads/rpap/Rigas_ilgtermina_attistibas_strategija_2025.g.pdf
- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments [Bez dat.]. *Vēsture*. Sk.20.02.2013. Pieejams: <http://www.rdpad.lv/about/history/>
- Roga, D. 2012a. *Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtās dzīves un noslēgtie prāti*. Interaktīvā platforma A4D. Sk.19.11.2012. Pieejams <http://www.a4d.lv/lv/raksti/slegto-vartu-kopienas/>
- Roga, D. 2013. *Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Rīgā un Pierīgā*. Youtube. Sk.24.05.2013. Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=8aAu7D_tWTg
- Roze A., andrisroze@hotmail.com 2013. *Jautājums no Latvijas studentes*. Nosūtīts 15.04.2013. 17:56. Sk.19.04.2013. Pieejams: <https://mail.google.com/mail/?ui=2&shva=1#search/andrisroze%40hotmail.com/13e0e32082c55850>
- Rusinovs I., marita.masule@vugd.gov.lv 2013. *Atbilde par ierobežotas piekļuves teritorijām Rīgā un Pierīgā*. Nosūtīts 16.04.2013. 14:05. Sk.02.05.2013. Pieejams: <https://mail.google.com/mail/?ui=2&shva=1#inbox/13e64b8b981f3cab>
- SIA „Reģionālie projekti”, SIA „Konsorts”, 2012. Mārupes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2013.-2026.gadam. Mārupes novada dome. Sk.10.05.2013. Pieejams http://www.rpr.gov.lv/uploads/filedir/Attistibas%20strategijas/Marupes%20novads/_Marupes_novada_IAS_galiga_redakcija.pdf
- SIA Latio, 2013. *Mājokļu tirgus pārskats / 2013.gada februāris*. Sk.21.04.2013. Pieejams: http://www.latio.lv/files/latio_majoklu_tirgus_parskats_2013-02.pdf
- Social Status 2012. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Sk.05.12.2012. Pieejams http://en.wikipedia.org/wiki/Social_status

The National face on the Neighborhood Watch Program [S.a.]. National Sheriffs` Association. Sk.04.04.2013. Pieejams: <http://www.sheriffs.org/content/usaonwatch%C2%AE-program>

Vēstures skaidrojošā vārdnīca [Bez dat.]. *Fortifikācija*. Sk.20.02.2013. Pieejams: <http://vesture.eu/index.php/Kategorija:Fortifik%C4%81cija>

Waytz, A. 2008. *The Psychology of Social Status*. Scientific American. Sk.05.12.2012. Pieejams <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=the-psychology-of-social#comments>

What is Defensible Space? [S.a.]. Design Out Crime Research Centre. Sk.04.04.2013. Pieejams: <http://www.designoutcrime.org/index.php/docfaqs/13-defensible-space>

PIELIKUMI

- 1.pielikums. *Apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā*
- 2.pielikums. *Elektroniski saņemtie viedokļi par slēgto vārtu kopienām ārvalstīs un ierobežotas piekļuves dzīvojamām teritorijām Rīgā, Pierīgā*
- 3.pielikums. *Aptaujas anketa Liberu ciema iedzīvotājiem*
- 4.pielikums. *Tikšanās un intervijas maģistra darba ietvaros. Ekspertu saraksts*

1.pielikums. *Apzinātās ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas Lielrīgā*

APZINĀTĀS IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS LIELRĪGĀ	
Teritorijas novietojums (sastādījusi autore, izmantojot <i>Bing Maps</i> vektora datu karšu pamatni)	Attēls (autores foto)
(1) LIELMĒROGA MIKRORAJONA - DROŠĪBAS ZONAS IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS	
<p>1. Objekts, tā atrašanās vieta: <i>Bajāri</i>, Jasmuižas iela 24, Pļavnieki, Rīga; Lielmēroga dzīvojamo ēku tuvumā, ko atdala Akadēmiķa Mstislava Keldiša iela, blakus projektam atrodas <i>Jasmuižas nams</i> (sk. zemāk)</p>	
	
<p>Objekta apraksts. <i>Teritorijas mentālai un fiziskai norobežošanai izmantotie elementi</i> (turpmāk – norobežojošie elementi): metāla žogs, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, ātrumu ierobežojoša zīme (30 km). Māju skaits iežogotajā teritorijā (turpmāk – māju skaits): divas rindu mājas (6 un 7 sekcijas), trīs stāvi, 44 dzīvokļi. Viena ieeja. Mašīnas novietotas iekšpagalmā, iepretim dzīvokļu logiem. Mājas mēroga un fasādes krāsu gammas ziņā kontrastē ar apkārtējo pelēko apbūvi. Nav bērnu rotaļu laukuma.</p>	
<p>2. Objekts, tā atrašanās vieta: <i>Jasmuižas nams</i>, Jasmuižas iela 18, Pļavnieki, Rīga; Lielmēroga dzīvojamo ēku tuvumā, ko atdala Akadēmiķa Mstislava Keldiša iela; blakus projektam atrodas <i>Bajāri</i> (sk. augstāk)</p>	
	
<p>Objekta apraksts. <i>Norobežojošie elementi:</i> metāla žogs, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, sarga ēka. Māju skaits: viena deviņu stāvu māja, 98 dzīvokļi. Viena ieeja. Māja mēroga ziņā (9 stāvi) līdzīga padomju laikos celtajām; fasādes krāsu gamma kontrastē ar apkārtējo apbūvi. Pazemes autostāvvietā bija bez koda un caurbraucama, taču huligānisma dēļ tā vienā pusē tika noslēgta, uzliekot arī drošības kodu; mašīnas novietotas arī stāvlaukumā iepretim mājas logiem. Teritorijai žogs aplūkts pēc incidenta, kad tika sabojātas pagalmā stāvošas mašīnas. Lokāls bērnu rotaļu laukums (ar to turpmāk tekstā saprasts – bērnu rotaļu laukums, kas iežogojuma dēļ pieejams tikai „iekšpusē” dzīvojošajiem bērniem).</p>	
<p>3. Objekts, tā atrašanās vieta: <i>CityZEN</i>, Zentenes iela 21, Imanta, Rīga; piecu un deviņu stāvu ēku tuvumā</p>	
	
<p>Objekta apraksts. <i>Norobežojošie elementi:</i> koka žogs, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, sarga ēka un sargs, zīme „Privātpašums/Videonovērošana” un „Iebraukt aizliegts, izņemot ar atļaujām”, „Autostāvvietā tikai ar</p>	

atļaujām”. Māju skaits: divu māju vienota kompozīcija, septiņi stāvi, 53 dzīvokļi. Viena ieeja. Kontrasts ar apkārt esošo pelēko deviņu un piecu stāvu apbūvi. Iezogoto teritoriju neuzkrītošāku dara kuplie koki, kas no dažādiem leņķiem aizsedz skatu uz ēku un iekšpagalmu. Stāvlaukums iepretim mājas logiem. *CityZEN* projekts tapis, pārbūvējot bērnu dārzu. Iekšpagalms ar japāņu dārzu, lokāls bērnu rotaļu laukums.

4. Objekts, tā atrašanās vieta: *Zalves dārzi*, Zalves iela 35, 37, 43, 45, 47, Pleskodāle, Rīga; Starp Zalves un Volgundes ielu, blakus atrodas savrupmājas

Objekta apraksts. Norobežojošie elementi: koka žogs, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, sargs un sarga ēka, zīme „Privātīpašums”, „Uzmanību! Bērni!”. Māju skaits: piecas, četru līdz piecu stāvu augstumā. Viena ieeja. Projekts labi iekļaujas apkārtnes apbūvē; kuplie koki un krūmi kalpo par dabisku elementu, kas teritoriju saista ar pārējo telpu. Ap ēkām izveidotas atpūtas un pastaigu vietas; lokāls bērnu rotaļu laukums. Mašīnas novietotas iekšpagalma vidū.

5. Objekts, tā atrašanās vieta: *Zolitūdes iela 46*, Zolitūde, Rīga; Zolitūdes un Gramzdas ielas krustojumā; blakus atrodas savrupmājas un neiezogots jauns projekts

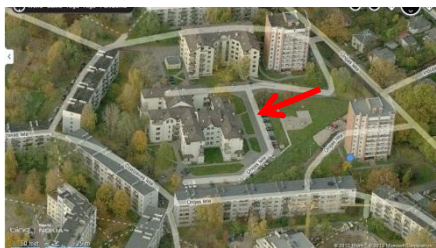
Objekta apraksts. Norobežojošie elementi: metāla žogs spilgti zilā krāsā, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, sargs un sarga ēka. Māju skaits: viena rindu māja divu līdz četru stāvu augstumā. Viena ieeja. Mašīnas novietotas iekšpagalmā. Žogs spilgti zilajā krāsā mākslīgi izceļ nozogoto teritoriju. Teritorijā ir plašs, šobrīd neapgūts (rotaļu laukumiem, atpūtas vietām) zālājs. Lokāls rotaļu laukums.

6. Objekts, tā atrašanās vieta: *Primavera*, Ūnijas iela 82, Purvciems, Rīga; piecstāvu namu iekšpagalmā

Objekta apraksts. Norobežojošie elementi: šobrīd paceļamā barjera un novērošanas kameras. Tuvākajā laikā paredzēts uzstādīt žogu. Māju skaits: viena, četri stāvi, 82 dzīvokļi, no kuriem apdzīvota nav pat 1/3 daļa. Slēgta tipa autostāvvietā 102 automašīnām. Fasādes krāsu gammas un apzaļumotās terases dēļ ēka izteikti kontrastē ar apkārtējo apbūvi. Liela apzaļumota terase, kas sadalīta 8 zonās – spēļu laukumi bērniem, atpūtas zonas māmiņām un ģimenēm ar draugiem, sporta un intelektuālās spēles (terase apsekojumu laikā netiek izmantota). Projekts izsaucis plašu negatīvu rezonansi gan no apkārtējo māju iedzīvotājiem, gan speciālistiem kā segregāciju veicinošs, utopisks un egoistisks.

7. Objekts, tā atrašanās vieta: Ūnijas iela 74, Purvciems, Rīga; padomju laikos celtu piecstāvu namu iekšpagalmā

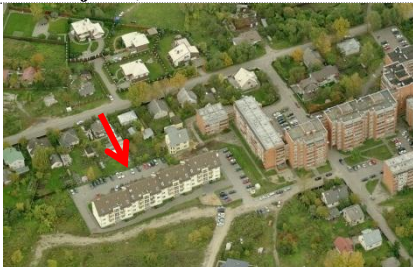
Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* metāla žogs, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras, sargs un sarga ēka. Māju skaits: sešu namu vienota kompozīcija, 45 dzīvokļi. Māja 1980.gadā celta kā bērnu dārzs, 1997.gadā veikta rekonstrukcija par 35 dzīvokļu māju, 2002.gadā rekonstrukcija par 45 dzīvokļu māju. Viena ieeja. Māja augstuma ziņā nekonzistenti ar blakus esošo piecu stāvu apbūvi, neuzkrītoša fasādes krāsu gamma, netālu atrodas divas deviņu stāvu mājas. Mašīnas novietotas iekšpagalmā. Pieejams bērnu rotaļu laukums. Žogs apkārt teritorijai paredzēts jau 1997.gada projektā (ierakstīts pie projekta Ģenerālpilāna).

8. Objekts, tā atrašanās vieta: Pildas iela 30c, Dārziems, Rīga; kvartālā starp Kraukļu, Pildas un Zvārtavas ielu

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* metāla žogs un vārtiņi no ielas puses, apkārt teritorijai – stieplu žogs, elektroniski atverami vārti mašīnu iebraukšanai, zīme „Iebraukt aizliegts”. Māju skaits: 14 (rindu mājas), divu līdz četrstāvu augstumā. Iežogotās teritorijas apjoms no Pildas ielas puses nav aptverama - apbūve izvietota kvartāla vidusdaļā, ko ieskauj savrupmājas un padomju laiku daudzstāvu mājas. Divas ieejas no Pildas ielas. Lokāls bērnu rotaļu laukums.

9. Objekts, tā atrašanās vieta: Ūbeles iela 2/1, Dārziems, Rīga; starp Strautu, Ūbeles un Kaķu ielu

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* stieplu un koka žogs, elektroniski paceļamā barjera, sargs un sarga ēka, novērošanas kameras, zīme „Privātīpašums. Iebraukt aizliegts”. Māju skaits: četras rindu mājas 3,5 stāvu augstumā. Viena ieeja. Dzīvojamās teritorija no Strautu un Ūbeles ielas nav redzama, jo to ieskauj savrupmājas un padomju laikos celtas piecstāvu un septiņstāvu mājas.

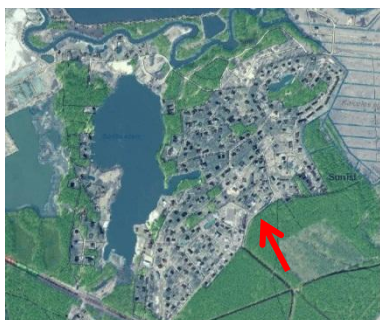
10. Objekts, tā atrašanās vieta: Svētes iela 1, Ziepniekkalns, Rīga; starp Tadaikū, Bērzupe un Svētes ielu

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* stieplu žogs, elektroniski atveramie vārti mašīnu iebraukšanai, elektroniski (ar kodu) atveramie vārtiņi iedzīvotājiem, zīmes „Automašīnu pret vārtiem nenovietot”, „Privātīpašums” un „Suņiem ieeja aizliegta”. Māju skaits: trīs mājas četrstāvu augstumā. Viena ieeja kājāmģājējiem un viena iebrauktuve mašīnām. Lokāls bērnu rotaļu laukums. Automašīnas novietotas iekšpagalmā.

(2) SAVRUPĀS – ELITĀRĀS IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS

11. Objekts, tā atrašanās vieta: *Ezerkrasti*, ciems *Sunīši*, Garkalnes novads; pie Sunīšu ezera, meža ielokā

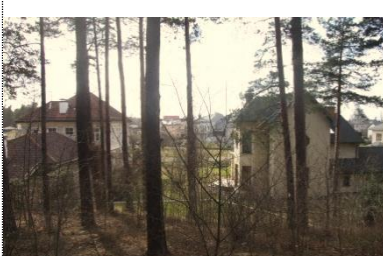
Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* caurredzams koka žogs apkārt visam ciemam, individuāli iežogots ir arī katrs īpašums ciemā, elektroniski paceļamā barjera, sargs, sarga ēka, novērošanas kameras pie iebrauktuves ciemā, novērošanas kameras arī pie privātipašumiem, zīme „Iebraukt aizliegts” un „Privātipašums”. Teritorija ir 19 ha liela, tajā ir 71 zemes gabals, kuru vidējais lielums 2-6 ha. Divas ieejas. Ēku eksterjerā dominē greznas formas, moderni materiāli un dažādi būvelementi (balkoni, terases, pergolas). Mašīnas novietotas katrā īpašumā. Ciemata iedzīvotājiem un citiem apmeklētājiem pieejama Sunīšu ezera pludmale. Ciemata iedzīvotāji uzskata, ka dzīvojamā teritorija nav klasificējama kā „slēgto vārtu kopiena” (pēc sarunas 12.07.2012.).

12. Objekts, tā atrašanās vieta: ciems *Liberi* Babītes pagastā, Babītes novads; atrodas mežā, kur piekļūšana iespējama no Beberbeķu ielas un Upes ielas

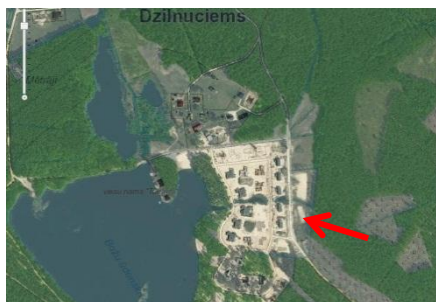
Objekta apraksts. Kādreizējā mazdārziņu teritorija. *Norobežojošie elementi:* stieplu žogs apkārt visam ciemam, individuāli iežogots ir arī katrs īpašums ciemā, elektroniski paceļamā barjera, sargs, sarga ēka, novērošanas kameras pie iebrauktuves ciemā, novērošanas kameras arī pie privātipašumiem, zīme „Liberu iela/Privātipašums” un ātruma ierobežojuma zīme 20km. Viena ieeja. Aptuveni 20 savrupmājas (*pēc virskata Bing Maps kartē*). Divu apsekošanu laikā, *Liberu* sargs ciemā iebraukt aizliedza, norādot, ka tajā dzīvo ļoti augsta sociālā stāvokļa cilvēki, kuriem svarīga ir anonimitāte un kuri neatbildēs uz jautājumiem un nepildīs autores aptaujas anketu (skatīt 3.pielikumu).

13. Objekts, tā atrašanās vieta: *Aplokciems*, Mīlgrāvis/Mežaparks, Rīga; teritoriju austrumu-rietumu virzienā ieskauj Mežaparks

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* stieplu žogs, vietām koka žogs, individuāli iežogots ir arī katrs īpašums, elektroniski paceļamā barjera pie iebrauktuves no Mores ielas, elektroniski atveramie vārti pie ieejas no Mežnoras ielas (braucot caur Mežaparku), sargs, sarga ēka, novērošanas kameras, zīme „Privātipašums. Iebraukt aizliegts”, „Uzmanību! Bērni!” un „Notiek videonovērošana”. Māju skaits: 26 savrupmājas (*pēc Bingmaps virsskata*). Teritorijas noslēgtība izjauc, tas ir, pārtrauc loģisku pārvietošanās iespēju caur Mežaparku (pa Atpūtas aleju) uz Mores ielu. Iežogotās teritorijas apjoms ne no Mežaparka puses, ne Mores ielas puses nav aptverams, jo to attiecīgi ieskauj mežs un vēsturiskā apbūve.

14. Objekts, tā atrašanās vieta: *ciemats Taureņi (Taurēni)*, Dzilnuciems, Babītes pagasts, Babītes novads; pie mākslīgi veidotas Božu ūdenskrātuves, aptuveni 1 km, nogriežoties no autoceļa A9 Rīga (Skulte) – Liepāja

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* balta, necaurredzama siena, kas stiepjas cauri mežam pa teritorijas perimetru, ko vietām pārtrauc caurredzami dekoratīvi žoga elementi, individuāli iežogots arī katrs īpašums, elektroniski paceļamā barjera, novērošanas kameras. Divas ieejas. Pie vienas no ieejām sargs un sarga ēka. Detālplānojuma „Taurēni” izstrādes mērķis bija „nodrošināt teritorijas racionālu izmantošanu, lai veicinātu ekonomisko attīstību un saglabātu vidi atbilstoši pašvaldības ilgtermiņa prioritātēm un attīstības plānam, nodrošinot kvalitatīvu dzīves vidi cilvēkam un sabiedrībai kopumā”. 2007.gadā Babītes pagastā apstiprināts „Taurēnu” detālplānojums, nosakot četras jaunas ielas un 59 zemes vienības galvenokārt individuālo dzīvojamo māju apbūvei. Praksē meža ielokā esošā dzīvojamā teritorija pieejama tikai elitārai sabiedrības daļai.

(3) PIEPILSĒTAS – „PĻAVU CIEMATU” IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS

15. Objekts, tā atrašanās vieta: *Old Captain (Vecais Kapteinis)*, Mārupes novads; no Silenieku ielas Mārupes novadā nogriežoties pa labi

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* ķieģeļu siena, elektroniski paceļamā barjera, četras sarga ēkas (viena pie galvenās ieejas, trīs - teritorijas stūros) un novērošanas kameras pie sarga ēkām. Māju skaits: 19 (uz 03.12.2012. apdzīvotas 3 mājas (pēc telefonsarunas ar Pārdošanas nodaļas pārstāvi)). Divas ieejas. Teritorijas apbūves kompozīcija un eksterjers līdzīgs Amerikas slēgto vārtu kopienām vizuālā izpildījuma dēļ (visas ēkas arhitektoniski vienādas). Teritoriju ieskauj pļava un tai blakus nepabeigta daudzstāvu ēka un ar akmeņu krāvumiem aizņemts autostāvlaukums. Vienīgais apzinātais piemērs, kur uz ieejas vārtiem izteiksmīgiem burtiem akcentēts „kompleksa” nosaukums – *Old Captain*. Pieejama treniņzāle, restorāns, bērnu rotaļu ēka.

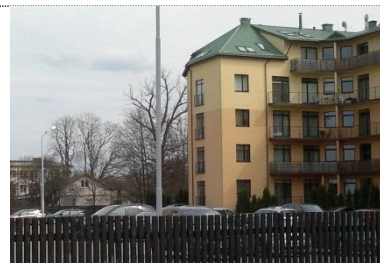
16. Objekts, tā atrašanās vieta: *ciemats Sēļi*, Mārupes pagasts, Mārupes novads, pie mākslīgi izveidotas ūdenskrātuves, nogriežoties no Daugavas ielas (ceļš P132)

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* vietām stieplu žogs, vietām metāla žogs, izmantoti arī norobežojoši zaļie stādījumi, elektroniski paceļamā barjera, zīme „Privātipašums. Iebraukt aizliegts, izņemot ciemata „Sēļi” iedzīvotājiem”

un „Uzmanību! Bērni!”, novērošanas kameras. Viena ieeja. Ciemata kopējā platība ir 11,2 ha, atrodas pie mākslīgi izveidotas ūdenskrātuves. Ūdenskrātuves piekraste ir labiekārtota, ap to ir izveidota pastaigu taka, iesēta zāle un iestādīti kociņi. Pieeja ūdenskrātuvei ir nodrošināta visiem ciemata „Sēļi” iedzīvotājiem. 2006. gada rudenī ekspluatācijā tika nodotas 19 mājas, 2007. gada pavasarī - 19 mājas. Ciemata teritorijā ir uzbūvēts tenisa klubs, kurā bez tenisa kortiem, ir arī neliela trenāžieru zāle. Ciemata iedzīvotājiem sportisko aktivitāšu izmantošana ir ar atlaidēm. Lokāls bērnu rotaļu laukums. Automašīnas novietotas pazemes autostāvvietā (trīsstāvu mājas iedzīvotājiem) vai garāžā (rindu mājas iedzīvotājiem).

17. Objekts, tā atrašanās vieta: Lielā iela 37, 39, Mārupe, Mārupes novads; aptuveni 1 km attālumā, nogriežoties no Kārļa Ulmaņa gatves

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* koka žogs, elektroniski paceļamā barjera, sargs un sarga ēka, novērošanas kameras. Viena iebrauktuve, divas ieejas. Māju skaits: 2 daudzdzīvokļu mājas piecu stāvu augstumā. Automašīnas novietotas iekšpagalmā iepretim ielai. Dzīvojamo teritoriju austrumu pusē no apkārtējās apbūves „aizsedz” koki. Lokāls bērnu rotaļu laukums. No Bingmap virsskata redzams, ka teritorijas lielāko daļu aizņem asfaltēts stāvlaukums, mazāku – zaļās platības. Blakus atrodas atsevišķi nožogota 2,5 stāvu daudzdzīvokļu māja ar atsevišķu ieeju (Lielā iela 33).

18. Objekts, tā atrašanās vieta: Lielā iela 49, 49A, Mārupe, Mārupes novads; aptuveni 1,3 km attālumā, nogriežoties no Kārļa Ulmaņa gatves

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* koka žogs, elektroniski atveramie vārti mašīnu iebraukšanai (koka), koka vārtiņi cilvēku ienākšanai, novērošanas kameras. Viena ieeja. Māju skaits: 2 daudzdzīvokļu mājas trīs stāvu augstumā. Automašīnas novietotas zem koka „nojumītes”, kas atrodas starp abām mājām. Dzīvojamo teritoriju ieskauj pļava un ziemeļu pusē – nepabeigta būvniecība. Lokāls bērnu rotaļu laukums, dekoratīvs dārza baseins.

19. Objekts, tā atrašanās vieta: ciemats Liepezers, Babītes pagasts, Babītes novads; nogriežoties no Kleistu ielas, mākslīga ezera krastā pie Kleistu meža

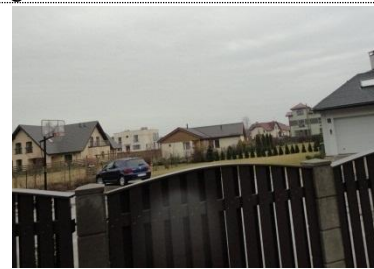
Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* žogs apkārt visam ciematam, individuāli iežogots arī katrs īpašums, elektroniski paceļamā barjera, sargs, sarga ēka, novērošanas kameras pie iebrauktuves, zīme „Iebraukt aizliegts. Izņemot ar Liepezers atļaujām”. Viena ieeja. Ciemata teritorija ir 7,15 ha liela (1,114 ha aizņem dīķis) un tajā ir 30 individuāli dzīvojamās mājas, kuru būvniecība sākās 2000.gadā. Detālplānojuma „Liepezers” (apstiprināts 1999.gadā) izstrādes mērķis bija „nodrošināt teritorijas racionālu izmantošanu, lai veicinātu ekonomisko attīstību un saglabātu vidi atbilstoši pašvaldības ilgtermiņa prioritātēm un attīstības plānam, nodrošinot kvalitatīvu dzīves vidi cilvēkam un sabiedrībai kopumā”. Jau detālplānojumā noteikts, ka teritoriju paredzēts apsargāt. Mašīnas novietotas katras savrupmājas garāžā.

20. Objekts, tā atrašanās vieta: Dravnieku iela, nogriežoties no Slokas ielas, Babītes pagasts, Babītes novads

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* elektroniski paceļamā barjera, koka žogs apkārt katram īpašumam, zīme „Privātīpašums” un „Smaguma ierobežojums (3,5 t)”. Māju skaits: 19 savrupmājas. Viena ieeja. Ceļš (iela) tiek izmantots tikai pārvietošanās funkcijai, tas ir, kopīgs atpūtas vai bērnu rotaļu laukums Dravnieku ielas iedzīvotājiem nav. Ēku arhitektoniskais izpildījums neuzkrītošs – formu ziņā raksturojamas kā mūsdienīgas savrupmājas. Savrupmājas no Slokas ielas puses „noslēpj” koki un krūmi, apkārt pļava.

21. Objekts, tā atrašanās vieta: ciemats Mežāres, Babītes pagasts, Babītes novads; nogriežoties no Kleistu ielas

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* žogs apkārt visai ciemata teritorijai, individuāli iežogots arī katrs īpašums, zīmes „Aizbraukt aizbraukts”, „Privātīpašums” un „Stop! Uzmanību! Nepiederošām personām ciemata teritorijā ienākt un iebraukt aizliegts”, elektroniski paceļamās barjeras vai sarga nav. Divas ieejas – no Kālavu un Mazās Kadiķu ielas. Māju skaits: 26 savrupmājas (pēc Bing Map virsskata). Mašīnas novietotas katras savrupmājas garāžā. Ciemata vidusdaļā mākslīgi veidota ūdenskrātuve.

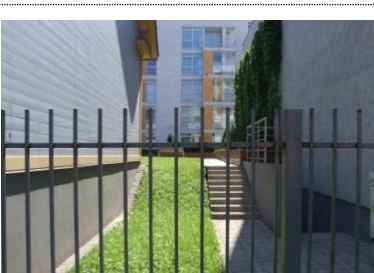
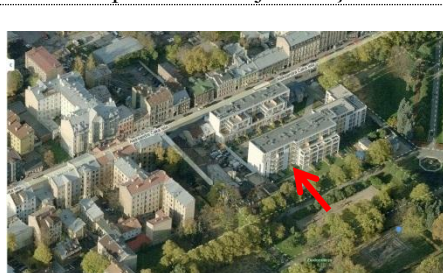
(4) PILSĒTAS – CENTRA IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS

22. Objekts, tā atrašanās vieta: Miera iela 61k-1, Brasa, Rīga; Miera ielas malā, to aizsedz vēsturiskās mājas; tuvumā atrodas, trīs līdz deviņu stāvu ēkas

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* koka žogs, paceļamā barjera, novērošanas kameras, šveicars - apsargs vestibulā. Māju skaits: viena, septiņi stāvi, 60 dzīvokļi. Viena ieeja. Klasiskās arhitektūras formas, kas raksturīga Rīgas centra apbūvei, moderna interpretācija; blakus arī ķieģeļu māja un nepabeigta četru stāvu jaunceltne. Pazemes autostāvvietā. Lokāls bērnu rotaļu laukums. Ēka nodota ekspluatācijā 2008.gada septembrī.

23. Objekts, tā atrašanās vieta: Ziedoņdārza mājas, A.Čaka iela 92, 96, 98, Centrs, Rīga; A.Čaka ielas malā; teritoriju no divām pusēm ieskauj Ziedoņdārzs

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* metāla žogs, elektroniski atveramie vārti, vārtiņi, elektroniski paceļamā barjera pazemes autostāvvietai, novērošanas kameras, kodu atslēgas un piekļuves kartes iedzīvotājiem iekļūšanai pagalmā. Māju skaits: 3, četri līdz seši stāvi, 105 dzīvokļi. Arhitektoniskais izpildījums kontrastējošs, izmantoto apdares materiālu un krāsu ziņā attiecībā pret vēsturisko koka un ķieģeļu apbūvi A.Čaka ielas otrā pusē. Ēkās pie A.Čaka ielas pirmajos divos stāvos ir telpas birojiem, kā arī tirdzniecībai ar ieeju no ielas puses. Ēkas nodotas ekspluatācijā 2007.gada oktobrī.

24. Objekts, tā atrašanās vieta: Ganību dambis 15k-3, Pētersala-Andrejsala, Rīga

Objekta apraksts. *Norobežojošie elementi:* vietām koka žogs, vietām stieplu žogs, elektroniski paceļamā barjera, koka vārtiņi, novērošanas kamera. Māju skaits: 2 piecstāvu daudzdzīvokļu mājas. Pie ieejas novietots ziņojumu dēlis (apsekošanas laikā ziņojumu nav). Plašs lokāls bērnu rotaļu laukums.

25. Objekts, tā atrašanās vieta: Mores iela 18, Mīlgrāvis, Rīga; uz stūra starp Miera ielu un Ostas prospektu

Norobežojošie elementi: metāla žogs, elektroniski atveramie vārtiņi mašīnu iebraukšanai, novērošanas kameras. Māju skaits: 1 četrstāvu daudzdzīvokļu māja. Pazemes autostāvvietā.

Arhitekts un pilsētplānotājs **Andris Roze**

„Es pilnīgi piekrītu kritikai, kas šāda veida attīstību novērtē kā negatīvu pilsētas sabiedrībai un visas pilsētas attīstībai. Ierobežotas dzīvojamās apkaimes ir pilnīgā pretstatā konceptam *Kohēzija*, ko Eiropas pilsētas plānošanas saime ir pieņēmusi kā svarīgu pilsētas attīstības principu.

Rīga pēdējā laikā kā attīstības principu ieviesusi **Apkaimes, kas izceļas ar savam īpašībām - gan fiziskām, gan sabiedriskām, bet šīs apkaimes nav veidotas kā cietokšņi, bet integrēti kopējā struktūrā.** Ar citu noslieci tiek veidotas eko-apkaimes (eco-units), kas arī uzsver dažādību un integrāciju pilsētvidē.

Apkaimes ar apjoztu sienu, kontroles vārtiem ar bruņotiem sargiem ir ASV parādība. Tā sola klientiem, ka vispārēji šaubīgā pilsētas vidē, aizsargātā apkaimē būs droša dzīvošana. Jums blakus mājās dzīvos ģimenes, kas būs līdzīgas jums, ne bagātākas, ne nabagākas un ka kaimiņu māja būs ar līdzīgu apjomu un arhitektūru (*un klusām: mēs gādāsim ka kaimiņš būs amerikans pilsonis un kristietis*).

Es pagājušajā gadā vienu nedēļu dzīvoju šādā aizsargātā apkaimē Floridā. Visas mājas bija apmēram vienādā lielumā un stilā, visām bija baseini. Pa vidu apbūvei bija golfa laukums un takas, pa kurām staigāt. Centrā bija viena administrācijas ēka ar zāli sarīkojumiem, golfa kluba telpām. Bija arī citi mazāki centriņi, kur varēja vingrot. Sprotams, bija vārti ar diennakts sardzi, kurai noteikti bija ieroči. Apsardze jau zināja, kurā mājā biju apmeties un mani ielaida bez kontroles, braucot ar auto vai ejot. Veikali nebija, bet šim projektam tieši ārpus bija lielceļš ar lielveikalu un citu ceļmalas *komercu*. Šī apkaime bija Orlando piepilsētas tālā perifērijā, no kurienes uz pilsētas centru bija stundas brauciens. Vienu **nedēļu sauloties un spēlēt golfu ziemas laikā bija patīkami, bet dzīvot šajā slēgtā nepilsētas vidē es negribētu.**

Pagājušā gadā masu mediji daudz rakstīja par kādu traģisku gadījumu, kad šādā slēgtā vārtu *pudurā* vakara stundā kāds padsmiņnieks ir pārkāpis sienu un gribējis pāriet šķērsām pāri apkaimei. Viņš bija valkājis kapuci un tādēļ licies bīstams sargiem. Tie viņu nošāva. Par to tiesā bija liela prāva.

Es neieteiktu šāda veida attīstību ne Pierīgā, ne Latvijā (Roze, 2012)”.

„Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas. Rīgas, Pierīgas piemērs” - saistoša, sārta tēma Rīgas un Pierīgas iedzīvotājiem. Ja vienu brīdi bija aktuāli aizbūvēt dzīvojamo rajonu iekšpagalmus ar jauniem, lētiem projektiem, tad piekļuves ierobežošana turpina būt aktuāla skaistākajās dabas zonās - Baltezers, Jūrmala. Pēdējos gados dzīvojamo ēku projektēšana un būvniecība aktīvi norisinājusies tieši Jūrmalas pilsētas teritorijā. **Šī brīža aktualitāte ir veidot no ārpasaules noslēgtas, apsargājamas, ekskluzīvas daudzdzīvokļu ēkas, kuru ārtelpas būs pieejamas tikai legālajiem iedzīvotājiem - tiem, kas pa retam iegriezīsies no mūsu lielās austrumu kaimiņvalsts.** Garāmgājējiem - būs jāiztiek ar ainavu, ko sniedz tūju dzīvžogs. Un tāpat ir ar jaunajiem projektiem Rīgā - lai gan ēkas ir tukšas un ārtelpas - kā izmirušas, tāpat, ja cilvēks pamanās iekļūt pa vārtiņiem, lai aplūkotu pagalmu, viņam jāstāpjas ar apsardzi, kas aicina atnācēju tūlīt pat pamest teritoriju.

Pārāk ciešu apbūvi un rekreācijas zonas iznīcināšanu, protams, *normāls* projektētājs uzskata par noziegumu. Kādu laiku investori, redzot nepilnības zemes piederības jautājumos, izmantoja šo situāciju, lai gūtu ātru peļņu uz vietējo iedzīvotāju ērtības rēķina. Jā, lielmēroga dzīvojamo rajonu iekšpagalmi padomju laikos netika izveidoti funkcionāli labi un kārtīgi, līdz ar to parādījās cilvēki, kas teicās uzlabot iedzīvotāju dzīvi ar jaunu, skaistu atraktīvu labiekārtojumu, piebilstot, ka tam klāt vēl tiks piebūvēta skaista māja. Tiek savākti paraksti, ka iedzīvotājiem nebūtu iebildumu pret šādiem „uzlabojumiem”. **Beigu beigās, kad projekts gatavs, tas tiek klusām iežogots, uzlikta apsardze un nu no iedzīvotājiem nekā vairs nevajag un arī viņu ērtības, kā izrādās, nav bijušas svarīgas – labi, ja viņi var tikt uz vajadzīgo mērķi, spiežoties gar jaunbūves betona cokolu.** Taču jāņem vērā arī izmaiņas likumdošanā, vairs nepieļauj šādu visatļautību. Turklāt Rīgā zeme nav tik dārga un vietas ir pietiekami, lai projektētu harmoniskai videi atbilstošas intensitātes apbūvi (Vizule, 2012)”.

Jānis Dombrovskis. Viedoklis un novērojumi nosūtīti pēc paša iniciatīvas, izlasot autores rakstu portālā www.a4d.lv „Slēgto vārtu kopienas. Ieslēgtās dzīves un noslēgtie prāti” (publicēts 03.09.2012.)

„Domāju, ka slēgto vārtu kopienas (turpmāk – SVK) atspoguļo ekonomisko un sociālo situāciju sabiedrībā. Iemesls tām ir tajā, ka sabiedrība ir tā sadrumstalota un konflikts tajā tik liels, ka cilvēku grupas grib distancēties viena no otras. Ir tie, kas kārtīgi strādā, kam ir bērni un kas domā par drošību un tad ir arī narkomāni, kas zog un demolē. Tad vēl ir miljonāri, kam arī ir nepieciešama sava atsevišķa un ekskluzīva telpa.

Pirmo reizi Latvijā šādus „ciemus” redzēju netālu no Babītes, kur mežā pēkšņi parādījās sētas un daži no Pierīgas iedzīvotājiem izdomāja, ka viņi ir nedaudz svarīgāki un apdraudētāki, nekā citi, kas dzīvo ārpus šīs sētas. Tagad, kā šķiet, tie ir uzplaukuši arī citās vietās un pat tuvāk Rīgas centram. Šādas kopienas daudz redzēju citās valstīs - Ķīnā, Honkongā, ASV. Viens no visspilgtākajiem piemēriem ir Filipīnas, kur šie ciemi ir ļoti izplatīti. Tur ir pat vairāki līmeņi šīm SVK. Ja esi ļoti turīgs, tad dzīvo tādā, kur ir milzīgas mājas (angļu val. - *monsterhomes/mansions*), peldbaseini, apsardzes džipi, kameras visas malās. Ja neesi tik turīgs, tad arī dzīvo SVK, tikai tur mājas ir pieticīgākas, pāris iebraucamie ceļi ar būdiņām un paceļamajām barjerām, betona sēta apkārt.

Un gluži pretējs piemērs ir Kanāda. Piemēram, Toronto dzīvo cilvēki, kas ir *ultra* bagāti, bet viņu mājām nav milzīgas sētas apkārt un tās nav šādos ciematos. **Jebkurš, kas vēlas, var aizbraukt un *noparkoties* pie Kanādas bagātākā cilvēka durvīm un piezvanīt viņa durvju zvanu.** Protams, ir rajoni, kur ietekmīgākie un bagātākie cilvēki dzīvo, kur *Bentliji* un līdzīgas mašīnas stāv pie garāžām un, lai gan šīm privātmājām apkārt šad tad ir kaut kādi dzīvžogi vai dekoratīvas sētas, tas nav visiem un galvenokārt ir izskatam, nevis drošībai. Katrs, kas vēlas, var tur pastaigāties, nobraukt garām - nekādu liegumu nav. Un nekādi „nelabie” vakaros nenāk un parka soliņus šajos rajonos nedemolē. Jā, ir rajoni, kas skaitās „nedroši” un tur ne tikai dienā, bet arī naktī neviens labprāt nedotos.

Tā nu man šķiet, ka lielos vilcienos saruna par SVK nepieciešamību un īpašībām (labām vai sliktām) ir daudz vairāk saistīta ar sabiedrībām, kur tās veidojas. Sēta, sarga būda un suns ir tādas vienkāršas un „brutālas” lietas, kas padara cilvēku dzīvi drošāku. **Izglītība, lepnums par savu pilsētu, sabiedrības uzbūve, cieņa pret otra mantu un privāto dzīvi - tās ir lietas, kas veido vietas, kur sētām nav lielas nozīmes.** Kamēr ir ļoti izteikta atšķirība starp „mēs-labie” un „viņi-sliktie”, tikmēr būs arī nepieciešamība pret šiem ciemiem. Tas ir apmēram tā - jā, sabiedrībā ir problēmas, bet mani tas neinteresē, jo man ir sēta un apsardze. To sauc arī par *NIMBY*ismu⁴.

Ievēroju, ka Latvijā parka soliņi, skolu sporta laukumi un bērnu spēļu laukumi nereti ir izdemolēti. Esmu bijis vairākās vietās pasaulē, kur ir gan ļoti bagāti, gan arī ļoti nabadzīgi cilvēki, bet, lai kur arī nedotos, šķiet, ka šīs publiskās lietas ir kaut kas tāds, ko cilvēki ciena. Jā, privātās ēkas ir ar *graffiti*, varbūt vēl kaut kas, bet šie parka piederumi ļoti reti ir salauzti. Nezinu, vai uzceļot tiem apkārt sētu, kaut kas tiek atrisināts lielā mērogā (Dombrovskis, 2013)”.

⁴ NIMBY (akronīms angļu val. – Not In My Back Yard; (autores tulkojums – Ne Manā Pagalmā) vairāk nievājošā nozīmē apraksta iedzīvotāju atbalstu vietējā vai valstiskā mērogā ievērojamiem projektiem, būvniecībai, bet, aptverot, ka minētā attīstības ietekmēs viņu dzīvesvietu (tuvāko apkaimi), iestājas pret tiem. Piemēram, lidostas būvniecība, mobilo sakaru bāzes staciju būvniecība, ātrgaitas ceļa izbūve (NIMBY, 2013).

Mūsu teritorijai ir kārtīgs žogs, asfaltēti celiņi, pļaviņa futbolam, meža nostūrītis un kopēja pirtiņa. **Parasti individuālajām privātmājām ir savs žogs, bet mums aiz viena žoga dzīvo 6 ģimenes ar bērniem, kuri kopā spēlējas, iet viens pie otra ciemos, nereti sestdienu brokastīs pie galda sēž vairāk bērnu, nekā bija vakarā.** Šādi dzīvot ir daudz jautrāk un interesantāk, nekā ieslēgties individuālas privātmājas teritorijā. Bet žogs vairāk vajadzīgs, nevis pret garnadžiem, bet bērnu drošībai - nav jāuztraucas, ka bērni klīst pa ielām, ejot ciemos pie draugiem. Dzīve SVK tieši palielina cilvēku iespējas savstarpējai komunikācijai, šādas apdzīvotas vietas kaimiņi vairāk satiekas, nekā daudzdzīvokļu ēkas iemītnieki. (..)

Aleksandrs Feļtins [16/03/2013 14:23]: (..) Vairāki jaunie projekti ir spiesti paredzēt vairāk vai mazāk reālas teritorijas robežas ieviešanu, jo konteksts pats par sevi ir bezpersonisks. Liels ieguldījums nevēlamo procesu un seku (nožogošana) būtu publiskās telpas transformācija ne pārāk labi plānotajos mikrorajonos (Roga, 2012a)''.

3.pielikums. Aptaujas anketa Liberu ciema iedzīvotājiem

APTAUJAS ANKETA MAĢISTRA DARBA "IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS RĪGĀ UN PIERĪGĀ"
IETVAROS CIEMA LIBERI, BABĪTES PAGASTĀ, BABĪTES NOVADĀ IEDZĪVOTĀJIEM

Labdien!

Mani sauc Daina Roga. Esmu Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes studente un izstrādāju maģistra darbu par **ierobežotas piekļuves dzīvojamo teritoriju ietekmi uz fizisko un sociālo vidi**.

Ierobežotas piekļuves dzīvojamās teritorijas ir tādas teritorijas, kur, izmantojot dažādus piekļuvi ierobežojošus elementus (žogus, paceļamās barjeras, apsargus, novērošanas kameras u.c.) vairākas privātmājas vai daudzdzīvokļu mājas tiek apzināti norobežotas no apkārtējās teritorijas.

Jūsu dzīvesvietu – *Liberus* – esmu izvēlējusies kā vienu no piemēriem par noslēgtām (norobežotām) teritorijām. Lūdzu Jūs anonīmi atbildēt uz anketas jautājumiem (atbildi atzīmējot ar krustiņu X), kas dos būtisku ieguldījumu mana maģistra darba pētījuma daļai.

1. **Liberos es dzīvoju _____ (cik gadus?)**

2. **Kur Jūs dzīvojāt pirms šīs mājvietas?**

- Privātmājā
- Daudzdzīvokļu mājā
- Cits

3. **Vai Jūsu iepriekšējai dzīvesvietai apkārt bija sēta/žogs?**

- Jā
- Nē

4. **Kāpēc no iepriekšējās dzīvesvietas Jūs pārcēlāties tieši uz Liberiem?**

5. **Vai Jūs apzināti izvēlējāties mājokli, kas atrodas iežogotā meža teritorijā un ir apsargāts?**

Jā, apzināti, jo _____

Nē, šie apstākļi nebija nozīmīgi, jo _____

6. **Kādas, Jūsaprāt, ir žoga un apsarga funkcijas Jūsu dzīvojamā teritorijā?**

- Simboliska (žogs un apsargs varētu arī nebūt)
- Žogs un apsardze rada drošības sajūtu
- Žogs norāda *Liberu* īpašniekus (saimniekus)
- Žogs samazina huligānisma iespējas no citiem iedzīvotājiem
- Žogs pasargā māju iedzīvotājus no meža dzīvniekiem
- Apsargs kontrolē iebraucējus / ienācējus *Liberos* (nepiederīgos)
- Apsargs izpilda arī citu funkciju. Kādu? _____

7. **Vai Jūs savās mājās jūtaties droši?**

- Jā, jo _____
- Nē, jo _____

8. **Vai Jūs mēdzat iziet pastaigāties pa *Beberbeķu dabas parku*?**

- Jā, regulāri
- Jā, dažreiz
- Nē, jo _____

9. **Vai Jūsu īpašums *Liberos* ir bijis**

10. **Vai Jums ir informācija, ka kaimiņu īpašumi *Liberos* ir**

APTAUJAS ANKETA MAĢISTRA DARBA "IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS RĪGĀ UN PIERĪGĀ"
IETVAROS CIEMA *LIBERI*, BABĪTES PAGASTĀ, BABĪTES NOVADĀ IEDZĪVOTĀJIEM

<p>apzags?</p> ☐ Jā ☐ Nē	<p>bijuši apzagt?</p> ☐ Jā ☐ Nē
--	---

11. Vai esiet piedzīvojis/usi meža dzīvnieku ienākšanu *Liberu* dzīvojamā teritorijā?

- Jā _____ (kādu?)
 Nē

12. Vai Jūs pazīstat (personīgi, pēc izskata u.tml.) *Liberu* iedzīvotājus?

- Jā, zinu, kurš dzīvo kurā mājā
 Pazīstu tikai tuvākos kaimiņus
 Nepazīstu nevienu
 Zinu tikai pēc izskata

<p>13. Kā Jūs vērtētu <i>Liberu</i> iedzīvotāju savstarpējo komunikāciju?</p> ☐ Draudzīga ☐ Izpalīdzīga ☐ Koleģiāla ☐ Neitrāla ☐ Vienaldzīga ☐ Nezinu ☐ Cits _____	<p>14. Vai <i>Liberos</i> ir kādas kopīgas tradīcijas?</p> ☐ Talkas ☐ Ciemos došanās vienam pie otra ☐ Filmu vakari ☐ Sapulces ☐ Cits _____ ☐ Nē, kopīgu tradīciju nav
--	--

<p>15. Kādi ir Jūsu dzīvesvietas (<i>Liberu</i>) priekšrocības? (iespējami vairāki varianti)</p> ☐ Attālums līdz Rīgas centram ☐ Savrupība (noslēgtība no apkārtējām mājām) ☐ Atrašanās meža ielokā ☐ Klusā vide pretstatā pilsētas trokšņiem ☐ Nožogotā teritorija ☐ Apsardze ☐ Kaimiņu attiecības ☐ Lokāla inženierapgāde ☐ Cits _____ _____ _____	<p>16. Kādi ir Jūsu dzīvesvietas (<i>Liberu</i>) mīnusi? (iespējami vairāki varianti)</p> ☐ Attālums līdz Rīgas centram ☐ Attālums līdz darbam, skolai, veikaliem, pakalpojumiem u.tml. ☐ Atrašanās meža ielokā ☐ Savrupība (noslēgtība) no apkārtējām mājām ☐ Lokāla inženierapgāde ☐ Nesaskatu mīnusus ☐ Cits _____ _____ _____
--	---

Lūdzu, norādiet kādu īpašu piezīmi, piebildi, Jūsu pārdomas, sūdzības vai atzinību par *Liberiem* kā dzīvesvietu: _____

Jūsu vecums:

Jūsu nodarbošanās:

Paldies Jums par atbildēm! **Lūdzu, aizpildīto anketu atstāriet *Liberu* apsargam.**

Ja vēlaties saņemt aptaujas rezultātu apkopojumu vai esiet ieinteresēts par anketas jautājumiem runāt ar mani klātienē, lūdzu, rakstiet uz e-pastu roga.daina@gmail.com vai zvaniet uz tālr. 28666994.

4.pielikums. *Tikšanās un intervijas maģistra darba ietvaros. Ekspertu saraksts*

Nr.	Eksperta vārds, uzvārds un amats	Tikšanās datums un vieta
1.	Arno Heinrichsons Arhitekts	12.07.2012. Ciemats <i>Ezerkrasti</i> , Garkalnes novads
2.	Andris Roze Arhitekts un pilsētplānotājs	22.10.2012. Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte
3.	Evija Vizbule Arhitekte	23.11.2012. Kafejnīca „Sala”
4.	Sandra Treija Rīgas Tehniskās universitātes asociētā profesore, <i>Dr.arch</i>	14.12.2012. Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte
5.	Edgars Bērziņš Arhitekts, „arhitekta Edgara Bērziņa birojs”	04.01.2013. Arhitektu nams
6.	Līga Rasnača Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Socioloģijas nodaļas docente	18.01.2013. Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte
7.	Jevgēnijs Platais Rīgas pašvaldības policijas Operatīvās vadības un drošības uzraudzības pārvaldes priekšnieks Jevgēnijs Platais	08.03.2013. Rīgas pašvaldības policijas Operatīvās vadības un drošības uzraudzības pārvalde
8.	Kristīne Āboliņa <i>Dr. geog. doc.</i> , Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte Vides zinātnes nodaļa, Lietišķās vides zinātnes katedra	12.03.2013. Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte
9.	Dace Ansena Babītes novada Teritorijas plānotāja	13.03.2013. Babītes novada dome
10.	Aivars Gontarevs „Latio Namsaimnieks” valdes priekšsēdētājs	28.03.2013. SIA „Latio Namsaimnieks” birojs Rīgā
11.	Māra Liepa – Zemeša Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Pilsētvides attīstības pārvaldes Pilsētvides plānošanas nodaļas Galvenā teritorijas plānotāja	13.05.2013. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments
12.	Guntars Ruskuls Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Stratēģiskās vadības pārvaldes Stratēģiskās plānošanas nodaļas vadītājs, pārvaldes vadītāja vietnieks	16.05.2013. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments
13.	Armands Pužulis Rīgas Plānošanas Reģiona Telpiskās plānošanas nodaļas vadītājs	20.05.2013. Rīgas Plānošanas Reģions

Informācija par darbu un tā aizstāvēšanu

Ar šo apliecinām, ka maģistra darbs

IEROBEŽOTAS PIEKĻUVES DZĪVOJAMĀS TERITORIJAS LIELRĪGĀ

ir sagatavots aizstāvēšanai gala pārbaudījumu komisijā
maģistra grāda un profesionālās kvalifikācijas Telpiskās attīstības plānošanā iegūšanai

Autors: Daina Roga

Paraksts, datums

Zinātniskais vadītājs:
Valdis Segliņš, *Dr.geol. prof.*

Paraksts, datums

Noslēguma darba saņemšanas reģistrācija:

Darba reģistrācijas Nr.

Nodaļas lietvede

Vārds, uzvārds

Paraksts, datums

Noslēguma darba aizstāvēšanas rezultāti:

Darbs aizstāvēts studiju gala pārbaudījumu komisijā

Gads, datums, mēnesis

un aizstāvēts ar atzīmi

Priekšsēdētājs

Vārds, uzvārds

Paraksts, datums

Sekretārs

Vārds, uzvārds

Paraksts, datums